

У К Р А Ї Н С Ь К И Й Тиждень

№ 21 (445) 27.05 – 2.06.2016 р.

www.tyzhden.ua

Іikka Коргонен
про
трансформацію
економік

Чому «буксує»
атестація в МВС

Чи можлива в армії
критика знизу

Хто може стати наступним
генсеком ООН

ПІД ЗАХИСТОМ СТАНДАРТИВ НАТО

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

Феєрія

feeria.ua

АЛБАНІЯ

ВІД **7899** ГРН

БЕЗ ВІЗИ

СУПЕР ХІТ

ДОСТУПНОГО ВІДПОЧИНКУ
НА МОРІ

+38 044 583-05-21

feeria.ua/albania

НА ЧАСІ

- 4 **Різні перемоги**
Про український і міжнародний резонанс звільнення Надії Савченко
- 7 **Роман Малко про перебіг декомунізації**
- 8 **Атестат незрілості**
У чому суперечливість реформ у МВС
- 12 **Вільна каса**
Як використати надлишок ліквідності українських банків

ТЕМА НОМЕРА

- 14 **Іікка Коргонен:**
«Перспектива членства в ЄС дуже допомогла проведенню реформ у східноєвропейських державах»
Фінський експерт про трансформацію перехідних економік
- 16 **Завоювання миру**
Як НАТО змінило Європу
- 20 **Андрій Загороднюк:**
«Ми з НАТО нарешті дійшли єдиного бачення наших реформ оборонної сфери»
Голова Проектного Офісу Реформ Міністерства оборони про співпрацю України з Альянсом
- 22 **Юозас Олекас:**
«Очевидно, що в НАТО є всі можливості зупинити Росію»
Міністр оборони Литви про реформу армії у своїй країні
- 24 **Непростий союз**
Що означає для Туреччини членство в НАТО

- 26 **Онуки Маннергейма**
Як позаблокова Фінляндія дбає про свою безпеку
- 28 **Чи спрацює механізм?**
Якою є готовність НАТО до справжньої війни
- 30 **Невідворотний колапс**
Що зруйнувало Варшавський блок

СУСПІЛЬСТВО

- 32 **Зелене, а не квадратне**
Як армійське командування реагує на критику знизу

СВІТ

- 36 **Резерв тактичного союзнитва**
Хто з французьких політиків міг би підтримати Україну
- 38 **Едвард Лукас про роботу російських шпигунів на Заході**
- 39 **Стрибок у невідомість**
Як британський референдум позначиться на економіці країни
- 40 **Господар, господиня чи ні сіло ні впало?**
Який генсек потрібен ООН
- 42 **Назад у майбутнє?**
Куди рухається Азербайджан

КУЛЬТУРА

- 44 **Зимова сплячка**
Про небезпечні тенденції Каннського кінофестивалю
- щоденники окупації
- 48 **Споживацькі радості**
З якою метою луганчани відвідують супермаркети
- 49 **Соціальний ліфт «ДНР»**
Кому дають квартири в Донецьку
- P. S.
- 50 **Юрій Макаров про «дружбу народів»**

Тиждень

№ 21 (445) 27.05 – 02.06.2016
Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ
Видавець ТОВ «Український тиждень»
03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37
Головний редактор Дмитро Крапивенко
Редакція Наталія Петринська,
Анна Корбут, Алла Лазарева,
Олександр Крамар,
Ганна Трегуб, Богдан Буткевич,
Віталій Рибак, Станіслав Козлюк,
Юрій Макаров, Роман Малко,
Ольга Ворожбит

Відділ передплати та роздрібної торгівлі
тел.: (067) 407-10-96
e-mail: peredplata@tyzhden.ua
Відділ реклами
тел.: (067) 407-10-89
e-mail: reklama@tyzhden.ua
Видається з 02 листопада 2007 року
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 18119-6/919 ПР від 30.08.2011 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с № 2
Адреса редакції 03067, Київ, вул. Машинобудівна, 37

e-mail: office@tyzhden.ua
тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 16-1086
Наклад 32 000
Номер підписано до друку 25.05.2016 р.
Виходить щоп'ятниці
Розповсюджується в роздрібній торгівлі та за передплатою
Передплатний індекс 99319
Ціна договірна

НА ЧАСІ

Різні перемоги

Дмитро Крапивенко

Політв'язні в руках диктатора — це така собі вільноконвертована валюта, яку він притримує до моменту, коли треба поторгуватись із цивілізованим світом. Провести повноцінні вибори, дати дихати пресі, урізати власні повноваження, відмовитися від геополітичних претензій — це складно, а часом просто неможливо для тих, хто прагне бути чи здаватися «сильною рукою». А звільнити бранців, ба більше, дозволити їм виїхати за кордон — наважитися на такий крок насправді зовсім нескладно. Та ще й зробити його можна красиво й ефектно. От останній диктатор Європи Аляксандр Лукашенка торік випустив своїх політв'язнів, розчулив західний світ і надав режимові деякої шляхетності. Та хіба лише він: брежнєвський СРСР періодично відпускав

ФОТО: СТАНІСЛАВ КОЗЛЮК

дисидентів у зарубіжжя. Практика була настільки поширена, що згадки про неї навіть збереглися у фольклорі: «Обменяли хулигана на Луиса Корвалана...» Кому, як не чекістові Путіну, любителю багатих, знати ці традиції?

Вимоги світового співтовариства до господаря Кремля чималі, переконливим є навіть український рахунок: Крим, Донбас, політв'язні. Путіну «дешевше» розпочати з останнього. Бо ж, по-перше, не забуваймо, що задля плекання своєї вертикалі він працює передусім на російську публіку: поступки щодо Криму та Донбасу доведеться довго й нудно пояснювати, а найбільш навіжений електорат іще й «зраду» почне роздмухувати. А тут добрий цар узяв і помилював. Та й не всіх одразу, а лише Надію Савченко — найвідомішого свого в'язня, чиє прізвище стало вже символом не тільки в Україні, а й далеко за її межами. Але для російського медіа-простору, не забуваймо, Савченко, ніколи не була значною величиною. Попри те, президент РФ створив потужний інформаційний привід і пояснив своє рішення (обміняти українську льотчицю на полонених спецпризначенців; до речі, ще менш помітних у тамтешніх ЗМІ персонажів) як «продиктоване гуманізмом». Не оригінально, щось у душі «СССР — оплот мира», проте ефектно. Одну з вимог він виконав і, отже, чекатиме кроків назустріч.

ПОВЕРНЕННЯ НАДІЇ ДО УКРАЇНИ — ЦЕ БЕЗУМОВНА ПЕРЕМОГА, ЗОВСІМ НЕ СИМВОЛІЧНА, І ТЕ, ЯКОЮ БУДЕ ЇЇ КАР'ЄРА НАДАЛІ, НЕ ОСТАННЬОЮ ЧЕРГОЮ ВПЛИНЕ Й НА САМЕ СУСПІЛЬСТВО

Якими вони будуть, побачимо невдовзі. Стратегічно Москва зацікавлена у знятті санкцій. Нехай не всіх і не відразу, нехай навіть не у знятті, а в послабленні. Це вже перемога. Річ навіть не в цифрах і конкретному економічному зискові. Путін будь-що прагне бути впливовим гравцем на світовій арені. Торгуватися з Україною безпосередньо не «царський» масштаб (про це свідчать хоча б слова Петра Порошенка, що дату обміну постійно змінювали; очевидно, це робила не наша сторона: Москва просто грала на нервах і підкреслювала власну значущість). От Меркель, Обама, Олланд — інша річ, гідні співрозмовники, і вони, мабуть, підуть на поступки, тобто жест спрямований саме до них. Гра йде серйозна. Як повідомляють джерела *Тижня* у французьких дипломатичних колах, прокремлівські політичні сили зараз намагаються проштовхнути таку схему: безвізовий режим для України надається за умови послаблення санкцій проти Росії. Парламент Франції може стати таким собі полігоном для ухвалення цих рішень: поступки РФ там обговорюють не в кулуарах, а на вищому політичному рівні. Щойно в Парижі створять прецедент — не забаряться й інші лобісти Кремля, яких не бракує серед політиків провід-

них світових держав. Треба визнати: українське МЗС цю загрозу не ігнорує. Так, Павло Клімкін відвідав із позачерговим візитом Париж, потім мають бути візити до Берліна та Відня. Офіційно мета цієї «позачерговості» не афішується, однак доволі поширеною є версія про те, що керівник вітчизняного дипломатичного відомства намагається переконати європейський політиком не поспішати послабляти санкції чи знімати їх із Росії.

Та й не санкціями єдиними... Слідом за Надією Савченко в Україну можуть поодинокі повертати інших політв'язнів. Навряд чи всіх — іще кількох найвідоміших. Москві це не коштуватиме нічого, а PR-ефект для «гуманного» правителя на міжнародній арені буде забезпечений. У справі так званого мирного врегулювання на Донбасі голос агресора звучатиме переконливіше. Ба більше, в унісон із західними державами: Київ дедалі активніше схилитимуть до проведення виборів в ОРДЛО. Обмін геть неадекватний: ми вам полонених, а ви легітимізуєте терористів. Утім, чого іще чекати від Москви? Гірше, що цими виборами марять і західні партнери, які тепер уже не хочуть чути артилерійську (себто заборонену мінськими угодами) канонаду, рахувати кількість обстрілів, — мерщій вибори! А росіяни можуть діяти на свій манір: або посилювати напруження на фронті й таким чином переконувати Київ у невідворотності електоральних перегонів, або, навпаки, показово на тиждень-другий припинити вогонь: ось вам мир, проводьте голосування. Обидва варіанти для Києва неприйнятні, зручніше було б зволікати й надалі, але за кордоном цього не зрозуміють. Отже, така бажана для всієї України новина — це ще й джін у пляшці, каталізатор міжнародного тиску. Бо наш жест щодо повернення георуків, полонених у бою, симетричною відповіддю не вважається: ну відпустили для проформи, бо РФ так і не визнала належності Єрофєєва та Александрова до свого регулярного війська.

Повернення Надії Савченко додому теж певною мірою стрес-тест для України. 709 днів полону зробили з бранки потужну політичну постать, часом це навіть нагадує культ особи. Надія залишила межі України офіцером Збройних сил, а повернулася народним депутатом від «Батьківщини» Юлії Тимошенко. Річ навіть не у статусі де-юре чи званні Героя України. Побутує версія, що поява Савченко в політиці додасть внутрішніх суперечок: навряд чи Надія спокійно впишеться в доволі-таки вождистську партію Тимошенко і просто стане таким собі «акселератором» рейтингу цієї політичної сили. Власна гра популярної в народі персони сплутає карти політикам, спровокує чергову війну інтриг і компроматів. Утім, якщо говорити про гуманізм не путінськими вустами, без лапок, то повернення Надії до України — це безумовна перемога, зовсім не символічна, і те, якою буде її кар'єра надалі, не останньою чергою вплине й на саме суспільство. Захоче воно боготворити свою героїню — розчарувань не уникнути, побачить у ній іще одного завзятого бійця (а фронти в нас тепер повсюди, де не кинь) — просто стане сильнішим. ■

Одкровення декомунізації

Роман Малко

Декомунізація не завершується, як багато хто сподівається. Навіть якщо залишилося змінити якихось кілька назв на карті країни, а більшість окупаційних пам'яток успішно повалено. Україна тільки-но скинула стару одягу й тепер сором'язливо стоїть та думає, а чи не наробила вона випадково дурниць, так необачно й поспішно позбувшись звичного для себе лахміття. Ну і що, коли було воно латане-перелатане, смерділо всім можливим лайном, назбираним за століття з однієї шостої світу, і не годилося навіть для миття підлоги, не те що для безтурботної прогулянки Монмартром, Оксфорд-стрит чи віденським Грабенем.

Чи була потрібна Україні декомунізація? Однозначно так. На жаль, вона запізнилася на 25 років, і наслідки згаяного часу ми пожинаємо нині не лише в Криму та на Донбасі. Чи була досконала? Напевне, ні. По-над те, вона майже не виконала свого домашнього завдання, яке полягало в очищенні мізків більшості постраждалих.

Це, звісно, чудово, що парламент вольовим рішенням під тиском обставин і здорового глузду замінив нафталінові топоніми. Не менш прекрасно, що знайшлися люди на місцях, які майже бездоганно виконали роботу чистильників, звільнивши простір від бовванів. Усе це в перспективі буде винагороджено сторицею. Тільки-от заражених совковим вірусом при цьому так і не вдалося оздоровити. Вони все ще не можуть зрозуміти, що хворі й потребують лікування, досі переконані, нібито з них знущаються: хочуть позбавити, як їм здається, найціннішого — їхнього минулого.

Совок таки добряче попрацював, утілюючи свій сатанинський проект із перетворення людини на гомо советікуса, а націй — на безмозглу інтернаціональну субстанцію, совецький народ. Тепер, коли сторінку перегорнуто, несподівано проявилася купа нюансів, які переконують, що святкувати перемогу зарано й декомунізація ще зовсім не завершена. Чому? Ну бодай тому, що позбутися пам'ятника простіше, ніж змусити громаду села чи міста сісти й домовитись, як має називатися її спільний дім. Це не робота столичних політиків. Але багато громад, м'яко кажучи, інертні, вони так і не збагнули, що більше не мають права бути гвинтиками системи, бо рано чи пізно стануть її кормом і гарматним м'ясом. Ще одна проблема — відверта тупість, насаджена совковою пропагандою, а тепер модифікована стараннями адептів «руського міра». Історія світу, України і кожного конкретного міста чи села не почалась ані в 1917 році, ані з підписання Переяславського договору чи сходження на трон Петра I. До тих моментів так само жили люди, існували топонімічні назви, відбувались події та народжувались герої. Місто не обов'язково має називатися так, як колись із перепою придумав секре-

тар райкому чи забажав коханець цариці. Історія з перейменуванням Кіровограда, а тепер скандал довкола Дніпропетровська, Комсомольська й усіяких там сіл, мешканцям яких, бач, не сподобалися нав'язані Києвом назви, — це не лише фестиваль ідіотизму. Це діагноз.

По-перше, виявляється, на совок можуть хворіти не тільки представники злочинного режиму, а й щирі захисники Батьківщини (привіт, Дніпро!). По-друге, ніхто не забороняв вирішити це питання самим на свій розсуд — до цього навіть спонукали. Звісно, можна було перейменувати Комсомольськ не на Горішні Плавні, а на Борисфен, а Дніпропетровськ, наприклад, не на Дніпро, а на Кодак. Але це треба було робити, а не маніпулювати, не викручуватись і не сподіватися, що зійде з рук. І кіровоградцям можна було б замість вести дурні дискусії, на честь якої Єлисавети колись назвали їхнє місто, просто вигадати нову назву й поставити крапку. Але ж ні, тепер ми підемо до суду й намагатимемося скасувати рішення парламенту. Недооцінювати українських служителів Феміди, звісно, не можна, вони найреакційніша гілка влади, і смороду ще буде багато, тільки нічого це не дасть. Головне зроблено. Посмердить і виві-

ІСТОРІЯ З ПЕРЕЙМЕНУВАННЯМ КІРОВОГРАДА, А ТЕПЕР СКАНДАЛ ДОВКОЛА ДНІПРОПЕТРОВСЬКА, КОМСОМОЛЬСЬКА, — ЦЕ НЕ ЛИШЕ ФЕСТИВАЛЬ ІДІОТИЗМУ. ЦЕ ДІАГНОЗ

триться. Ну і, по-третє, хоч як це парадоксально, саме більш-менш успішна декомунізація показала, наскільки близькою до провалу й чому саме є в країні розрекламована децентралізація. Громади в Україні часто не затрі приймають рішення і є заручниками маніпуляторів, популістів та пропагандистів. А тому, чи не зарано ще давати їм можливість вершити свою долю самостійно, питання відкрите.

Позбуватися непотребу завжди важко, особливо коли з ним пов'язані якісь спогади. Хай навіть не надто приємні, але все-таки це шмат життя, якого не повернеш. А життя зазвичай різне, ніколи не буває все погано. Промінчики мають здатність пробиватися навіть крізь дуже густий морок. Інша річ, що викидати непотріб усе одно треба, бо рано чи пізно в ньому можна буде втопитися, задихнутись або збожеволіти. Те саме і з пам'яттю. Її слід очищати й поновлювати, якщо немає бажання закінчити свій шлях у божевільні а-ля ОРДІЛО. ■

Атестат незрілості

Станіслав Козлюк, Андрій Голуб

Що стає на заваді кадровому оновленню Національної поліції

Важке прощання. Старші чини колишньої міліції здебільшого залишаються в МВС

Як виявилось, колеса реформи пробуксовують у суворих українських реаліях, а профнепридатні міліціонери можуть цілком законно поновитися на своїх посадах у Національній поліції, попри рішення атестаційних комісій. Підкидає хмизу у вогонь і той факт, що за півроку співбесід громадській так і не побачила відкритих списків правоохоронців, які проходили атестацію. Тобто вона не може знати, кого з одіозних представників МВС узято на нову службу. Лишається хіба що стежити за судовими процесами, у яких раз по раз виринають персонажі на кшталт Григорія Мамки. Вони знаходять дірки в законах і стають до роботи в старій зручній системі. На інтернет-сторінках управлінь Нацполіції в областях, звісно, можна ознайомитися з результатами перевірок. Проте оприлюднені силовиками списки неповні. Скажімо, якщо говорити про Київ, то Головне управління Нацполіції оприлюднило перелік лише 80 прізвищ тих, хто пройшов перевірку. При цьому на апеляцію подали 70.

Водночас **Тиждень** дістав інші дані. Відповідно до запиту народного депутата Ігоря Луценка на

початок квітня атестаційні комісії ГУ Нацполіції Києва розглянули 7075 матеріалів щодо особового складу. І прийняли такі рішення: обійманим посадам відповідають 5672 працівники; заслугове на підвищення 281; підлягають переведенню на нижчу посаду через службову невідповідність 346, із яких перевели 215; мають бути звільнені через службову невідповідність 776 працівників, із котрих на початок квітня вже звільнили 679.

Як і варто було очікувати, така кількість недоволених правоохоронців подалася оскаржувати результати в суд. За словами адвоката, представника інтересів Нацполіції Олега Волошиновича, більшість судових розглядів призначено на літо. Проте вже зараз можна говорити про доволі сумну для атестації статистику.

За інформацією **Тижня**, нині розглядають приблизно 900 позовів про оскарження висновків перевірки. При цьому майже в 40 випадках є рішення судів перших інстанцій. І тут стара система перемагає реформу: на чотирьох поновлених неатестованих екс-міліціонерів припадає тільки один, у задоволенні вимог якого Феміда відмовила.

«У нас близько тисячі оскаржень у суді. Понад сотня судових рішень. Баланс приблизно такий: 85% зобов'язують нас повернути звільнену людину на роботу, 15% ухвалені на користь Нацполіції. Тобто він абсолютно від'ємний», — розповів у коментарі **Тижню** радник міністра внутрішніх справ Іван Варченко.

Ще менш оптимістичні дані наводять самі члени комісій.

«Я був у складі комісій у Волинській, Миколаївській та Київській областях. Працював упродовж чотирьох-п'яти місяців. І можу сказати, що нині практично всі, кого ми звільняли або понижали в посадах через службову невідповідність, домоглися «справедливості» через суд. Якщо говоримо про керівний склад, то це більш ніж 90%. Тобто начальники райвідділів, заступники — люди, які серйозно вмонтовані в систему МВС, часом корупційно, поновилися», — розповів екс-член атестаційних комісій, волонтер громадської організації «Народний тил» Роман Сініцин.

«У нас був випадок, коли старший оперуповноважений на співбесіді зізнався, що він не старший оперуповноважений. Бо нічого про свої обов'язки не знає. Як виявилось, це водій начальника райвідділку. Але перебував на посаді опера. Зрозуміло, ми його звільнили. Але згодом суд чомусь вирішив, що працівник тому місцю відповідав, і поновив його на службі. Це щоб ви розуміли, як процес відбувається», — додав Сініцин.

Водночас, за даними члена атестаційної апеляційної комісії Євгенії Закревської, яка опікується представництвом комісії у судах, нині понови-

ли приблизно 30 екс-мільйонерів. Крім того, як вона твердить, є рішення апеляції, котре повернуло поліцейського на службу, однак не визнало атестацію незаконною. Мова про справу одіозного кіровоградського мільйонера Віталія Шкелебея (див. **Тижень**, № 17/2016).

«Це дуже позитивний момент, бо якщо зараз не буде рішення в суді за «позовом профспілки», яка оскаржує сам наказ про атестацію, то питання про те, можна чи не можна її проводити, зняте. Атестація законна. А рішення суду щодо оскарження наказу стане нововиявленою обставиною», — пояснила Закревська.

ОСНОВНОЮ ЛАЗІВКОЮ, ЧЕРЕЗ ЯКУ ПОНОВЛЮЮТЬСЯ В ПОЛІЦІЇ ТА НА ЯКУ ЗВЕРТАЮТЬ УВАГУ СУДДІ, Є ВІДСУТНІСТЬ НОРМИ ПРО ФІКСАЦІЮ СПІВБЕСІДИ НА АУДІО ЧИ ВІДЕО

«Апеляційний суд прийняв таке саме рішення, як і суд першої інстанції. Однак не погодився з тим, що не існувало підстав для призначення атестації. На його думку, атестацію можна визнати незаконною лише за умови оскарження наказу про її проведення», — пояснив суддя Кіровоградського суду Роман Брегей, який виносив рішення у справі Шкелебея.

«Суд лише надасть оцінку рішення атестаційної комісії по суті вимоги. Але апеляційний суд

уже поновив працівника поліції, визнавши, що рішення атестаційної комісії необґрунтоване», — додав Брегей.

Таким чином, єдиною загрозою для перевірки залишається згаданий вище «позов профспілок». Співрозмовники **Тижня** не взялися прогнозувати розвиток подій за негативного для реформи рішення. Та й загалом не бажали давати прогнози щодо суду.

«Думаю, такі проблеми варто вирішувати в міру їх надходження. Юридичний департамент МВС, юридичний блок Нацполіції готуються до цього, в судах оскаржують, зокрема, ту ж таки позицію профспілки щодо атестації. У червні матимемо результат, якимесь рішенням. А може, вкотре перенесуть засідання. Тобто нині триває процес. І закладати наперед сценарій поразки немає сенсу», — вважає Варченко.

ЗАГРОЗА ВІД ПОЧАТКУ

Хоч би яким було рішення суду стосовно законності атестації, воно не змінить того факту, що колишні мільйонери повертаються до поліції. Адже підґрунтя для цього створили ще на початку процесу, під час написання та ухвалення Закону «Про Національну поліцію» в липні 2015-го та Інструкції про порядок проведення атестації поліцейських у грудні того самого року.

Основною лазівкою, через яку поновлюються в поліції та на яку звертають увагу судді (той-таки Брегей), є відсутність норми про фіксацію співбесіди на аудіо чи відео. Понад те, навіть стенографування розмови у форматі «запитання — відповідь»

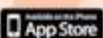
Е СПРЕСО

УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ

КОНСТРУКТИВНА РОЗМОВА
З АВТОРИТЕТНИМИ ЕКСПЕРТАМИ

ПРО ПОЛІТИКУ

з Сергієм Руденком

ПО БУДНЯХ О 20:00

не передбачили. Отож-бо комісії не могли пред'явити в судах докази профнепридатності відсторонених поліцейських. Цим останні й користувалися, заявляючи про нібито дискримінацію під час співбесід, упередженість комісій та запитання, не пов'язані зі службовими обов'язками.

«Раніше ми не мали чим довести, що звільнений працівник поліції був не на своєму місці. Слово членів комісії протиставлялося слову експоліцейського. Нині ми зупинилися на тому, що протокольна фіксація «запитання—відповідь» може бути достатнім аргументом для будь-яких позовів. Сподіваємося, це принципово вплине на баланс судових рішень, адже стенографія— доказовий аргумент. Він дає змогу визначити, наскільки людина відповідає обійманій посаді й роботі»,— заявив **Тижню** Іван Варченко.

За його словами, комісії поки що обмежаться стенографією, проте надалі можна чекати аудіо- та відеофіксації співбесід.

«Якби існували аудіозаписи, у судах було б легше. Адже членів комісії часом залучали як свідків. А протоколи співбесід не вели. За день через комісію проходило до 30 людей. І подеколи згадати, на яких підставах ми приймали рішення про звільнення, важко. Тут виникають запитання до юридичного департаменту Нацполіції. Сплікуючись із ним у безрешітні—квітні, ми говорили, що нам потрібні правки до законів. Але до нас не дослухалися. Натомість відповідали, що це важко, дорого і взагалі не можна в процесі вносити зміни. Мовляв, так вони визнають, що атестація в шести областях була не зовсім законна»,— розповів Сініцин.

Водночас, на думку Закревської, технологічний процес переатестації необхідно вдосконалювати, однак підходити до таких рішень слід зважено. Кардинальні зміни діятимуть тільки в майбутньому. Проте, за її словами, невеликі уточнення допомогли б уже зараз.

«Попередній період атестації відстоювати складно, але потрібно. Немає проблем у тому, аби провести тренінг і сказати, що слід обов'язково в рішеннях комісій писати мотивацію та вказувати критерій, на підставі якого їх ухвалено. Тут стануть у пригоді відео- й аудіопротоколювання. Я взагалі вважаю, що останнє зменшить кількість позовів, бо сам факт оприлюднення аудіозапису атестації— це вже стримувальний фактор. Особливо коли врахувати, що ми часто чуємо на співбесідах»,— зазначила Закревська.

Іще одна проблема, на яку звертають увагу учасники атестаційних тяганин у судах,— запізний старт перевірки. Як відомо, Закон «Про Національну поліцію» запрацював торік у листопаді. Але переатестація почалася лише в грудні, вже після того як усіх мільціонерів призначили в. о. поліцейських. Такий крок дав їм змогу повертатися через суди саме в Нацполіцію. І тут виникають запитання до очільника МВС Арсена Авакова, який мав повноваження почати процес раніше, до ліквідації мільції, і продовжити його аж до сьогодні. Таким чином, до лав Нацполіції приймали б лише переатестованих. Невдоволені могли б оскаржувати рішення в судах, проте навіть у разі задоволення позовів поверталися б до неіснуючої структури. У такому разі міністерство зазнало б хіба що

фінансових утрат через виплати компенсацій за звільнення.

Інструкцію про порядок проведення атестації поліцейських від 18 листопада 2015 року, на підставі якої сьогодні проводять перевірку, підписав саме міністр внутрішніх справ. Тож він мав достатньо повноважень для формулювання нормативних документів переатестації, а пояснення, мовляв, її не провели вчасно через непризначення голови Нацполіції, у цьому разі не діє»,— наголосила Закревська.

УТРАТА УВАГИ

Окрім проблем із законами під час атестації виникли складнощі й з увагою суспільства. Тривалість процесу, цілком природно, її послабила. А це, своєю чергою, спокусило правоохоронців вирішити питання «по-старому». Так, у травні виник скандал навколо атестаційних комісій Вінниччини. Місцеві журналісти з'ясували, що їх було формовано із самих поліцейських та членів маловідомих громадських організацій. Серед останніх, зокрема, виявилася така собі «Вінницька варта», зареєстрована в одному приміщенні з поліцейським відділком. Після обурення суспільства ці спроби вже не повторювалися, проте громадськість у майбутньому не застрахована від схожих ексцесів.

АКТИВНЕ ПОНОВЛЕННЯ ЗВІЛЬНЕНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ВИКЛИКАЄ РОЗЧАРУВАННЯ В АКТИВІСТІВ, ЯКІ ТРУДИЛИСЯ В КОМІСІЯХ МАЛО НЕ ВІД САМОГО ПОЧАТКУ. ЯК НАСЛІДОК — ВОНИ ЗАЛИШАЮТЬ ПРОЦЕС

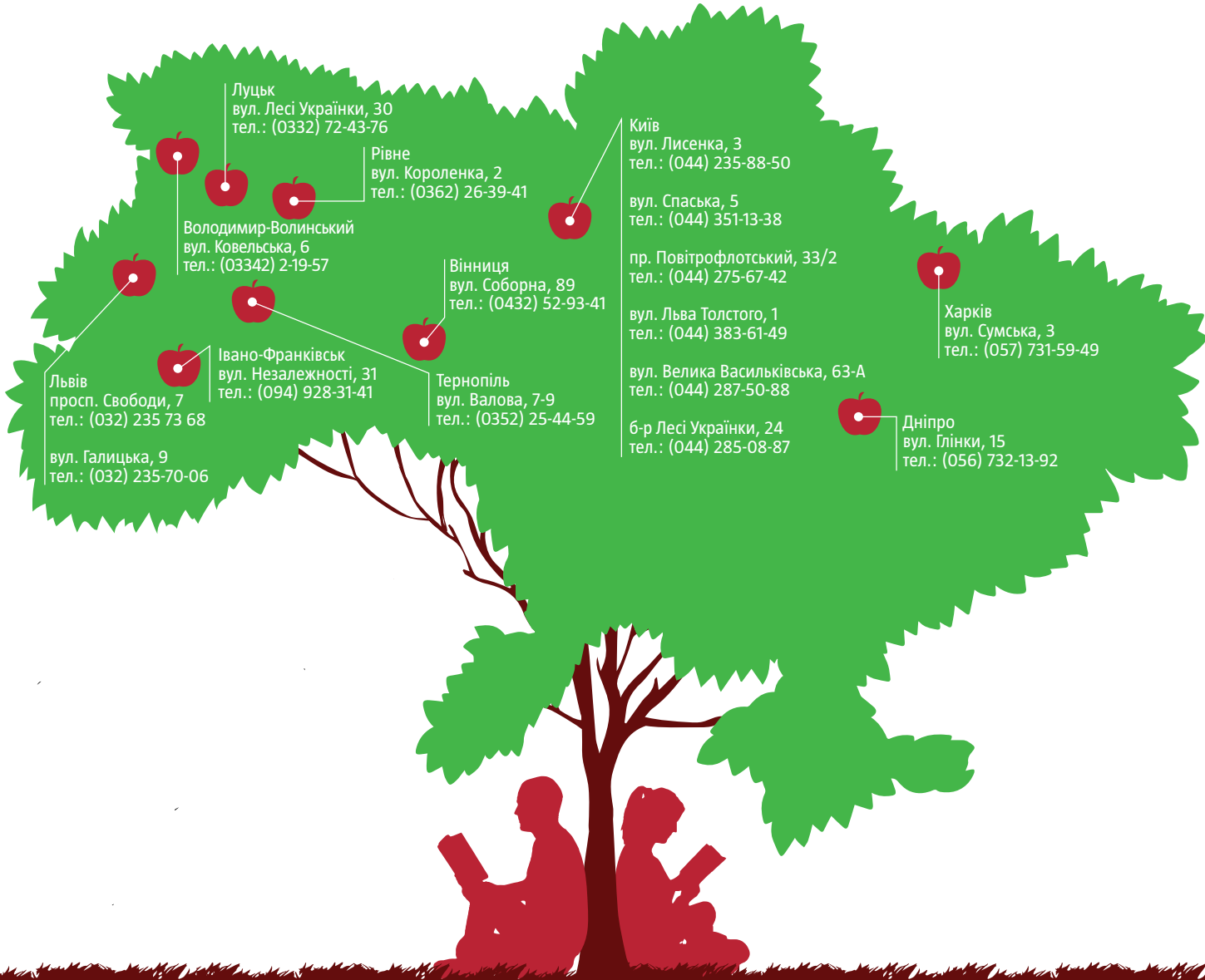
Крім того, активне поновлення звільнених поліцейських викликає розчарування в активістів, які трудилися в комісіях мало не від самого початку. Як наслідок— вони залишають процес.

«Я вважаю, що змарнував п'ять місяців життя. Ми в комісіях працювали на громадських засадах. За день проходило до 30 осіб. Стосовно кожного досліджували джерела— відкриті й не зовсім. Скажімо, ті ж таки соцмережі. І коли працівник до нас з'являвся з незаповненою декларацією, а він заступник начальника райвідділу, ми знаходили його дитину, а в неї на фото— будинок, байсейн, джип. Його звільняли. А згодом такий «поліцейський» поновлювався через суд. Завданням реформи було зламати систему. Це не вдалося. І за такої нормативної бази не вдасться. Треба переформувати процес, можливо, починати його спочатку. Тут, як на мене, проблема в керівництві Нацполіції, людях, які оточують Хатію Деканоїдзе, а ще в судах. Може, має бути якась політичне рішення. Реформу закопують, якщо не закопали вже»,— стверджує Сініцин.

Попри все, реформа поки що зі скрипом, але триває. 19 травня Деканоїдзе анонсувала її другий етап. За словами голови Нацполіції, він стосуватиметься кримінальної поліції та освіти поліцейських. Чи врахують реформатори попередній негативний досвід, побачимо через кілька місяців. ■

К Н И Г А Р Н Я

Луцьк
вул. Лесі Українки, 30
тел.: (0332) 72-43-76

Рівне
вул. Короленка, 2
тел.: (0362) 26-39-41

Володимир-Волинський
вул. Ковельська, 6
тел.: (03342) 2-19-57

Вінниця
вул. Соборна, 89
тел.: (0432) 52-93-41

Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044) 235-88-50

вул. Спаська, 5
тел.: (044) 351-13-38

пр. Повітрофлотський, 33/2
тел.: (044) 275-67-42

вул. Льва Толстого, 1
тел.: (044) 383-61-49

Харків
вул. Сумська, 3
тел.: (057) 731-59-49

Львів
просп. Свободи, 7
тел.: (032) 235 73 68

Івано-Франківськ
вул. Незалежності, 31
тел.: (094) 928-31-41

Тернопіль
вул. Валова, 7-9
тел.: (0352) 25-44-59

вул. Велика Васильківська, 63-А
тел.: (044) 287-50-88

б-р Лесі Українки, 24
тел.: (044) 285-08-87

Дніпро
вул. Глінки, 15
тел.: (056) 732-13-92

вул. Галицька, 9
тел.: (032) 235-70-06

Чекаємо на вас щодня з 9:00 до 21:00

WWW.BOOK-YE.COM.UA

Вільна каса

Любомир Шавалюк

Банківська система має надлишок ліквідності. Уряд повинен його використати

Здавалося б, дно економічної кризи позаду. Держстат рапортує про збільшення ВВП у I кварталі на 0,1%, галузі економіки по черзі переходять до зростання. Макроекономічна ситуація сприятлива: курс гривні врівноважився й має невелику тенденцію до зміцнення, глобальні ціни на сировинні товари трохи збільшилися, показники бюджету в межах норми. Нібито час піднімати голову й переходити до зростання.

Але не все так просто. Перше, що насторожує, — більшість організацій знижують прогнозні темпи приросту ВВП на 2016-й. Півроку тому, наприкінці 2015-го, очікували помірних 2%, у квітневому огляді світової економіки МВФ уже давав 1,5%, консенсус-прогноз внутрішніх організацій ближчий до 1%. Друге — порівняно з попереднім кварталом з урахуванням сезонних чинників реальний ВВП впав на 0,7%. Та й зростання на 0,1% проти I кварталу минулого року бачиться непереконливим з огляду на неймовірно низьку базу порівняння (торік у перші три місяці зафіксовано падіння на 17%). Економіка ще не до кінця здорова: образно кажучи, її перевели з реанімації на медикаментозне лікування, але вона лежить у палаті й бігти вгору поки що не готова. І тут знадобилася б допомога уряду. Йдеться не лише про реформи, адже їх проведення потребує часу й результат може забаритися, а радше про певний поштовх, зроблений у конкретній точці в певному напрямку.

На сьогодні, мабуть, ключовим чинником слабого внутрішнього попиту є негативні побічні ефекти трансформації банківської системи. Їх кілька. По-перше, кредитний портфель банків загалом зменшується. У квітні позики, надані корпораціям-резидентам, зменшилися на 2,3% порівняно з березнем, позики домогосподарствам — на 3,4% (зріс тільки валютний сегмент корпоративних кредитів — на 0,4% за місяць). Це призводить до зменшення кількості грошей на руках у домогосподарств та фірм і, як наслідок, до падіння платоспроможного попиту. Тенденція потужна: банки не хочуть кредитувати, бо загалом нині не дуже багато якісних позичальників. За словами самих банкірів, за якісного позичальника між фінустановами ведеться жорстка конкурентна боротьба, яка закінчується навіть зниженням відсоткових ставок за кредитами до 15%. За нинішнього стану економіки ця тенденція може зберегтися протягом тривалого періоду.

По-друге, депозитна база поступово зростає, відплив вкладів припинився. За даними НБУ, вклади корпоративного сектору за квітень збільшилися на 1,0%, депозити домогосподарств у гривні — на 2,3%, у валюті — на 0,3%. З одного боку, це добре, адже приплив грошей зменшує тиск на банківську систему та її платоспроможність. З другого — збільшення

депозитної бази також означає вилучення грошей із реального сектору й таким чином є чинником слабого внутрішнього попиту, адже якби ці гроші було витрачено на купівлю товарів та послуг, то темпи зростання ВВП були б вищими.

У нормальній ситуації банки подібні до жонглерів: однією рукою вони беруть гроші у вкладників, передають у другу руку, яка, видаючи позичальникам, закидає їх на довге коло обігу в реальний сектор. Натомість зараз обидві «руки» забирають гроші, залишаючи реальний сектор на сухому пайку. Такі процеси в банках є одним із ключових визначників стагнації економіки України, зафіксованої в I кварталі. Але найгірше те, що з огляду на реформи, які проводить НБУ (незабаром розпочнеться новий етап — зменшення обсягу кредитів пов'язаним особам, про яке читайте в наступних числах *Тижня*), такий стан справ може тривати ще не один рік. А стимулювати зростання економіки потрібно вже зараз. Як це зробити в нинішніх умовах?

З ПРИХОДОМ У КАБМІН НОВИХ МІНІСТРІВ ЗАГОВОРИЛИ ПРО ВЕЛИЧЕЗНИЙ ДЕФІЦИТ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ, НІБИ ПІВРОКУ ТОМУ, УХВАЛЮЮЧИ БЮДЖЕТ, ЙОГО НІХТО НЕ БАЧИВ І НЕ ПЛАНУВАВ

Кошти, які надходять до банків, нікуди не зникають. Частина з них втрачається під час ліквідації неплатоспроможних фінустанов та реалізації їхніх активів, адже в цьому процесі спостерігається чимала корупція, підстави для якої створює недосконале законодавство. Ще певна кількість іде на погашення старих іноземних боргів, яких банківський сектор набрав здебільшого до кризи 2008–2009 років. Але значна частина формує величезну подушку ліквідності, яка де-факто жодним чином не працює на економіку (**див. «Грошова подушка»**). На кінець 2015-го майже 90 млрд грн (близько 5% річного ВВП) банки розмістили в депозитних сертифікатах — інструменті, який гарантує фінустановам дохідність, але нічим не допомагає реальному сектору, бо консервує гроші на рахунках НБУ. Зараз ця сума менша, але досі суттєва.

Логіку депозитних корпорацій під час кризи зрозуміти можна: ліквідність у них є (щоправда, не в усіх), а розмістити її ніде. Адже міжбанківський кредитний ринок ризикований, зважаючи на те що найбільший попит на ньому формують якраз ті банки, у яких завтра можуть увести тимчасову адміністрацію (у такому разі кошти, ймовірно, буде втрачено, бо вимоги банків за міжбанківським кредитом

серед останніх у черзі кредиторів у разі ліквідації фінустанови). А в реальному секторі кредитувати загалом нікого через погану ситуацію в економіці. Тому, розміщуючи кошти в депозитних сертифікатах НБУ, банки максимізують прибуток, виходячи з поточної ситуації. Але економіці від того не легше, адже ця законсервована ліквідність не перебуває в обігу, не стає частиною купівельної спроможності та не приводить до зростання виробництва. Втрачені можливості очевидні. З огляду на те що трансформація банківського сектору затягується та може протривати ще два-три роки, враховуючи графіки приведення кредитних портфельів банків до вимог НБУ в частині кредитування пов'язаних осіб, така подушка ліквідності може зберігатися досить довго й навіть зростати в розмірах. Що довше, то більше втрачених можливостей і, ймовірно, триваліший період стагнації економіки на дні циклу.

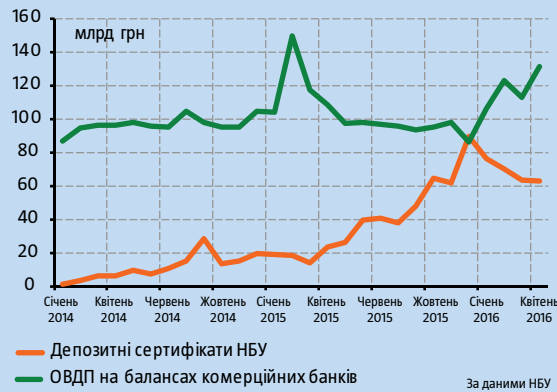
Зрозуміло, що такий розвиток подій не може влаштовувати українців ні в економічному сенсі, бо рівень доходів населення за останні два роки дуже впав, ні в суспільно-політичному, бо злиденність життя призводить до цілого букета соціальних проблем (політичного популізму, бандитизму, шахрайства і навіть напруженості у стосунках між людьми тощо). Враховуючи це, уряд повинен знайти канали, за допомогою яких зазначений структурний надлишок ліквідності в банківській системі можна було б повернути в реальний сектор, використавши його для стимулювання ділової активності в країні.

Що для того потрібно? Передусім мобілізувати цей фінансовий ресурс депозитних корпорацій. Уряд має запропонувати вищі відсотки при розміщенні ОВДП, ніж на поточний момент гарантує НБУ, тобто понад 17–19%. Ще зовсім недавно, коли облікова ставка Нацбанку дорівнювала 22% (22 квітня її знизили до 19%), відсотки за депозитними сертифікатами в деяких випадках перевищували 20% річних. Тоді в Мінфіні заявляли, що такий рівень відсоткових ставок занадто високий. З огляду на наявність дешевої альтернативи (іноземного фінансування, зокрема кредитів МВФ) та високих відсоткових платежів за держборгом така позиція бачилася адекватною. На той час було важливо досягти макроекономічної стабілізації, тому жорстка економія, зокрема на обслуговуванні державного боргу, була виправдана. Зараз пріоритет змінюється: потрібно перевести економіку в режим зростання. Варто більше позичати, і нижчі відсоткові ставки цьому сприятимуть. Власне, певною мірою Мінфін уже кілька місяців тим і займається (див. «Грошова подушка»). Якщо за весь минулий рік обсяг ОВДП в обігу зріс на 47,5 млрд грн, а комерційні банки зменшили свій портфель внутрішніх держоблігацій, то за неповних п'ять місяців 2016-го чиста емісія ОВДП становила 36,9 млрд грн, а фінустанови наростили свій портфель навіть на більшу суму — 43,3 млрд грн (частину викупили в НБУ). Попри це подушка ліквідності банків досі лишається великою, тож уряд повинен вилучати її до бюджету ще швидшими темпами.

Друга передумова спрямування вільних коштів у банківській системі на стимулювання економіки — ухвалення змін до бюджету. Відповідно до актуального на сьогодні головного кошторису країни держава планує цього року залучити 113,8 млрд грн

Грошова подушка

Структурні перетворення в банківській системі та слабка економічна кон'юнктура призводять до вивільнення значної ліквідності у фінустановах. Уряд повинен мобілізувати її та спрямувати в реальний сектор, інакше ще принаймні кілька кварталів економіка працюватиме з високими ризиками стагнації

на внутрішньому фінансовому ринку, водночас погасити ОВДП на 123,8 млрд грн, тобто сальдо має становити майже мінус 10 млрд грн. Цю цифру слід переглянути в бік суттєвого збільшення. Звичайно ж, така ініціатива може наштовхнутися на опір з боку МВФ, адже додаткові запозичення потрібно буде кудись витратити. Тобто зі зростанням обсягу запозичень має зрости дефіцит бюджету, а це, ймовірно, не сподобається іноземним донорам. Однак якщо такі збільшені видатки спрямувати в конструктивне русло, то урядові вдасться донести нашим міжнародним кредиторам, що вони справді необхідні для того, аби економіка уникла кількарічної стагнації і, як наслідок, з'явилися передумови для погашення зовнішніх боргів, зокрема перед МВФ, починаючи з 2018–2019 років.

Нарешті, пункт три — уже згадане конструктивне русло додаткових витрат. Мабуть, найслабше місце цієї ідеї. Адже практично всі уряди незалежної України, отримавши вдосталь фінансових ресурсів, ставали більшою чи меншою мірою схильними до популізму. Тож ці гроші можуть просто використати на підвищення соціальних виплат, що є непродуктивним. Наслідок — черговий виток девальвації та інфляції. Але для них можна знайти краще застосування принаймні у двох альтернативних напрямках. Перший — масштабні інфраструктурні проекти, насамперед будівництво доріг. За розумного підходу такі витрати створюватимуть куди менший інфляційний тиск. Другий — фінансування ліберальної податкової реформи (тобто зменшення податкових надходжень, а не збільшення видатків), зокрема зниження ставки ЄСВ. З приходом у Кабмін нових міністрів заговорили про величезний дефіцит пенсійного фонду, ніби півроку тому, ухвалюючи бюджет, його ніхто не бачив і не планував. Зазвучали ініціативи відмотати зроблені зміни назад. Водночас бізнес потребує, щоб уряд, навпаки, пішов у цьому питанні до кінця. Тоді інвестиційний клімат покращиться й подушку ліквідності вдасться використати для того, щоб перетворити це покращення на реальні темпи економічного зростання. ■

Ікка Коргонен:

«Перспектива членства в ЄС дуже допомогла проведенню реформ у східноєвропейських державах»

Нещодавно в Києві відбулася конференція «Трансформація діяльності центральних банків», організована НБУ спільно з Нацбанком Польщі. **Тиждень** скористався нагодою і порозмовляв із директором Інституту перехідних економік при Банку Фінляндії Іккою Коргоненом про тенденції розвитку окремих економік, зокрема української.

Якщо розглядати Україну крізь призму трансформації, яку частину від реформ, необхідних для її успішного завершення, проведено за останні два роки?

— Не певен, що це можна обрахувати кількісно. Але вважаю, що зміна цін на енергоносії є особливо важливою з огляду не тільки на потреби державних фінансів, а й на перспективи розвитку підприємств. Коли ціни на природний газ субсидувалися, це викривляло ринкові стимули, тому було не вигідно займатися енергоефективністю. Окрім того, я виділив би реструктуризацію банківського сектору, яку проводить НБУ. Її масштаби вражають. Вона є однією з важливих передумов відновлення економічного зростання.

Однак залишається ще багато такого, що необхідно зробити. Це стосується державних фінансів, пенсійної реформи, змін у правовій системі тощо. Більшість галузей, у яких дотепер були мінімальні перетворення, потребує тривалого часу на їх проведення.

Кажуть, що східноєвропейські країни дістали значну вигоду від євроінтеграції. Нещодавно почала діяти Угода про асоціацію України з ЄС. Наскільки істотним може бути її вплив на нашу економіку?

— Я особисто не оцінював впливу євроінтеграції на темпи зростання перехідних економік Східної

Спілкувався
Любомир Шавалюк

Європи. Але, на мій погляд, перспектива членства в ЄС та весь процес зближення дуже допомогли проведенню реформ у цих країнах. Кожна з них по своєму імплементувала норми законодавства, необхідного для євроінтеграції, але загальний напрямок руху був чіткий та однаковий. Адже навіть у разі зміни влади перетворення не припинялися. Один мій знайомий спробував оцінити вплив перебування в Євросоюзі на ВВП окремих країн — тих, що приєдналися до нього у 2004 році й раніше. І виявив, що він суттєвий: завдяки йому ВВП зріс приблизно на 10%. Утім, результати країн були неоднакові: хтось дістав більше переваг від інтеграції, а є економіки, як-от Греція, яким не вдалося здобути значні дивіденди.

У Росії триває рецесія. На ваш погляд, вона має трансформаційну природу чи просто є наслідком санкцій і низьких цін на нафту й газ?

— Санкції, звичайно, відіграли певну роль, але не перебільшуймо її. У короткотривалому періоді основна причина — низькі ціни на нафту. Водночас зростання ВВП Росії вповільнювалося ще від 2012-го й аж до 2014-го, хоча нафта була дорожчою ніж \$100 за барель. Тобто тоді високі ціни на енергоносії вже було замало, щоб підтримувати високі темпи зростання економіки. Звичайно, є багато факторів такого розвитку подій, наприклад демографічні, адже в Росії зменшується кількість населення працездатного віку. Але тамтешня модель економіки, закладена у 2000–2008 роках, коли було зроблено низку реформ (особливо в перші роки президентства Путіна) й коли ціна на нафту збільшувалася, перестала працювати. Тепер нових пере-

творень у Росії немає, особливо під час нинішньої каденції того самого очільника держави. Частково саме тому динаміка економіки була не надто хороша і, власне, вона дуже розчарувала ще до початку падіння цін на нафту, подій у Криму, санкцій тощо.

Сьогодні є чимало побоювань стосовно ситуації в Китаї. Якими ви бачите перспективи розвитку економіки цієї країни на найближчі кілька років?

— Найімовірніший сценарій: темпи економічного зростання знижуватимуться. На мій погляд, це природно й очікувано, адже якщо економіка швидко зростає протягом 30 років і досягає рівня країн із середніми доходами, то не можна сподіватися на подальше зростання на 10–11% щороку. Це неможливо. Китай теж має демографічну проблему: населення працездатного віку зменшується й там, що негативно впливатиме на динаміку економіки. Але, думаю, Піднебесна зберігає значний потенціал, там живе багато людей, що здатні переїхати із сільської місцевості до міста, а це дасть змогу збільшити продуктивність та обсяги виробництва. За різними оцінками, такий потенціал становить 100–150 млн осіб, тобто простір для зростання зберігається.

Понад те, Китай дуже стрімко розвиває та оновлює свої університети, нарощує потенціал у дослідженнях та розробках (R&D). Нині він третій у світі після США та Японії за кількістю поданих у країні заявок на отримання патентів. Хоча 10 років тому був далеко від першої двадцятки. Це досягнення дуже вражає. Двічі на рік наш інститут робить прогноз темпів економічного зростання в КНР. Нині очікуємо динаміки її економіки на 6% цього й наступного року та на 5% у 2018-му. Але для такого сценарію є ризики. На мій погляд, уряд країни їх примножує, накачуючи систему боргом, рівень якого дуже високий відносно доходів. Маю надію, що тамтешня влада впорається із цим і відбудуться трансформація та ребалансування від інвестицій до споживання як основного фактора економічного зростання.

В історії трансформаційних економік є чимало прикладів, коли валюта певної країни починає девальвувати й відбувається масштабний відплив капіталу. Нині можна спостерігати девальвацію юаня і зменшення золотовалютних резервів КНР. Чи призведе це до відпливу капіталу?

— Рівень резервів справді знижується, хоча країна має великий профіцит рахунку поточних операцій платіжного балансу. Цьому є два пояснення. По-перше, китайський сектор корпорацій виплачував зовнішні борги, особливо деноміновані в доларі, бо підвищення відсоткових ставок у США, як очікується, призведе до подорожчання американської валюти. По-друге, приватний сектор у Китаї жваво скуповує активи за кордоном. Раніше, коли контроль за рухом капіталу в країні був суворим, китайці могли тримати гроші в банках, купувати нерухомість або грати на Шанхайській фондовій біржі. Але нині контроль пом'якшили, тому багато хто користується можливістю купити, скажімо, квартиру в Лондоні, Мельбурні чи США. Власне, торік резиденти КНР були, мабуть, другими за

Іліка Коргонен — фінський економіст. Закінчив Гельсінську школу економіки та бізнес-адміністрування (нині є частиною Університету Аалто) за спеціальністю «Економіка», здобув ступінь доктора наук (ScD). Викладав в університетах Італії, Австрії, України (у Київській школі економіки), Японії, Гонконгу. Від 2009 року очолює Інститут перехідних економік при Банку Фінляндії.

обсягом після канадців серед іноземців, які купили житлову нерухомість у Сполучених Штатах.

Однак я думаю, що це досить природно. Коли Китай справді лібералізує зовнішньоекономічні операції з капіталом, багато грошей витече із країни. Але водночас значні суми зайдуть туди, позаяк дотепер фондові ринки Піднебесної залишалися недоступними для іноземців.

Китай — торговий партнер усього світу. Девальвація юаня погіршує умови міжнародної торгівлі для багатьох перехідних економік, особливо з низькою конкурентоспроможністю, зокрема й для України. Чи може це спричинити масштабну кризу в країнах, що розвиваються?

— Коливання обмінного курсу юаня дотепер були дуже незначними. Але, оскільки економіка Китаю дуже велика, зміна курсу його валюти вплине на всі країни, котрі конкурують із ним на будь-яких ринках. Звичайно, це важливо й для України, позаяк у КНР є сектори з надлишком потужностей, наприклад металургія, що конкурують із нашими й тиснуть на ціни. Це велика проблема, подолати яку китайському уряду буде вельми непросто.

Чи матиме падіння цін на сировинні товари довготривалі наслідки для економік, які розвиваються?

— Від початку року відбулися певні пожвавлення й подорожчання на глобальних ринках сировини. Але, на мій погляд, експортери нафти, які не заощаджували багато грошей за високих цін на неї, матимуть тепер багато проблем. Звичайно, такі країни, як Венесуела, — це особливо негативні винятки. Однак і ті, хто робив багато правильних кроків, заощаджуючи нафтодолари (Азербайджан, Саудівська Аравія, меншою мірою Росія), переживають труднощі з бюджетом. Якщо ціна нафти триматиметься неподалік нинішнього рівня, то уряди таких держав муситимуть переглянути багато видатків. І це може бути складно.

З огляду на свій досвід вивчення перехідних економік, які ви дали б поради новопризначеному українському урядові?

— Те, що я скажу, не стане для вас сюрпризом. Потрібно й надалі здійснювати реформи, співпрацювати з МВФ та іншими міжнародними організаціями, щоб відновити економічне зростання й підняти рівень доходів населення. Я усвідомлюю: це дуже легко сказати, однак є безліч проблем, які потрібно долати водночас і які ускладнюють процес трансформації. Ви маєте успішні приклади, зокрема Польщу чи країни Балтії, котрі показують, що це можливо, хоч і потрібні час та ресурси. Зрештою ви досягнете результату й матимете стійке економічне зростання. Це має бути метою будь-якого уряду. ■

Стандарти НАТО

Завоювання миру

Анна Корбут

Бельгія, Данія, Франція, Ісландія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Канада, Британія та США. Таким був перший склад НАТО на момент його заснування у квітні 1949 року. На початку Альянсу мав виконувати кілька функцій. По-перше, стримувати Радянський Союз та обмежувати його вплив на комуністів у Європі, які загрожували тамтешнім повоєнним урядам. По-друге, запобігати відродженню націоналістичного мілітаризму в Європі. По-третє, посилювати безпеку та економічну присутність Америки, особливо бажану на виснаженому війною європейському континенті, та стимулювати внутрішньоєвропейську політичну інтеграцію. Загалом концепція Альянсу полягала в тому, щоб він слугував інституціоналізованою платформою для країн-членів, яка поступово розрослася б у міжнародну організацію з потужними військовими можливостями.

На той момент більша частина Центрально-Східної Європи була, здавалося назавжди, відгороджена радянською залізною завісою, Німеччина розділена, а деякі партнери НАТО мали серйозні застереження з приводу відродження ФРН. У самого Альянсу не було військової структури, яка могла б ефективно координувати дії його членів у разі потреби — це стало змінюватися тільки після випробування ядерної бомби в Радянському Союзі 1949 року й початку Корейської війни у 1950-му.

На сьогодні НАТО налічує 28 членів і є найпотужнішим військовим альянсом у світі. Перспектива членства в ньому останнім часом, принаймні до усвідомлення російської агресії через війну в Україні, мала окрім безпекових гарантій ще й політичний характер, слугуючи інструментом демократизації та інституційного зміцнення країн, що прагнуть приєднатися. Невдовзі до нього повинна вступити 29-та країна — Чорногорія, яка отримала План дій щодо членства у 2009 році. Німеччина сьогодні — економічний і політичний лідер Європи. Трансатлантична єдність проходить випробування недовірою європейців до Америки, зосередження уваги США на Азії, стриманістю Адміністрації Обами в зовнішній політиці та результатами президентських виборів у США. Колишні країни союзу давно в НАТО. У «стримування», зокрема ядерне, грається Росія. Світ більше не двополярний.

У РІЗНИХ СВІТАХ

Еволюцію НАТО від того першопочаткового середовища до сьогоднішнього часто визначають за кризами, що змушували Альянс змінюватися; внутрішніми конфліктами, до яких доводилося пристосовуватися. Але для кожного періоду розвитку НАТО характерний один спільний момент — пошук *raison d'être*, або сенсу існування, залежно від історичного розвитку подій. Власне, й останніми роками про нього багато говорилося в НАТО: у порівняно спокійному безпековому середовищі європейські члени Альянсу перестали бачити якусь його особливу місію й стали зменшувати видатки на оборону, навіть попри агресію Росії в Грузії. Змінилося це вже після анексії Криму та війни на Донбасі.

ДЛЯ КОЖНОГО ПЕРІОДУ РОЗВИТКУ НАТО ХАРАКТЕРНИЙ ОДИН СПІЛЬНИЙ МОМЕНТ — ПОШУК RAISON D'ÊTRE, АБО СЕНСУ ІСНУВАННЯ, ЗАЛЕЖНО ВІД ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ПОДІЙ

На початку ж усе було інакше. У 1950-х роках *raison d'être* був зрозумілим: є чіткий ідеологічний противник — Радянський Союз. Він має ядерну зброю і виступає активним учасником гонки озброєнь. До речі, у цей період НАТО теж бачилося «ядерним альянсом», а західні лідери вважали ядерну зброю ефективним та економічним способом розбудови військової потуги й превентивного стримування противника. Особливо коли європейські країни ще не були фінансово спроможні розбудувати потужне традиційне військо. Після Карибської кризи з'явилося розуміння того, у що може вилитися реалізація ядерного потенціалу за необхідності. Тому від захоплення ядерною зброєю стали відходити. Але вона все ж стримувала обидві сторони від перетворення холодної війни на гарячу.

З ослабленням Радянського Союзу, початком демократичних трансформацій у країнах Центральної та Східної Європи, а тоді падінням Берлінського муру й об'єднанням Німеччини питання стримування основного противника стало менш актуальним. Сприятлива роль НАТО у формуванні поствоєнного устрою в Європі була очевидною. Але знову поставало питання: що визначатиме місію Альянсу далі? Тепер він уже міг зосередитися на подоланні політичних та

економічних поділів у Європі, розширенні спільноти ринкових демократій включно з країнами Центральної та Східної Європи. І мав би експортувати безпеку на решту Європи, забезпечуючи таким чином стабільність та демократію на всьому євроатлантичному терені. Таку перспективу одним із перших публічно окреслив тодішній генсек НАТО німець Манфред Вьорнер. З його подачі Альянс того періоду охрестили «повитухою змін». На початку 1990-х союзники НАТО заявили, що ризиків вони мають очікувати не від спланованої агресії проти їхньої території, а радше від негативних наслідків нестабільності, яка може виникати через економічні, соціальні та політичні труднощі, а також потенційні етнічні й територіальні суперечки в країнах Центрально-Східної Європи. Відтак за новою стратегічною концепцією НАТО мало зосередитися на запобіганні та управлінні кризами, а не на стримуванні ворога.

Середовище для реалізації цих амбіцій створили конфлікти на Балканах і бажання колишніх країн соцтабору приєднатися до НАТО. У першому випадку Альянс виявився задіяним у довгостроковій операції за своїми межами, співпрацюючи при цьому з іншими міжнародними організаціями, зокрема ООН. Так із суто оборонної структури він перетворювався на своєрідну стабілізаційну потугу світового масштабу.

У другому — сприяв активним перетворенням через вимоги до потенційних нових членів.

Серед іншого ці нові функції виявили й серйозні недоліки в НАТО та міжнародній співпраці загалом. Конфлікт у колишній Югославії показав неспроможність міжнародних організацій — ООН, ЄС і НАТО — оперативно приймати рішення та діяти. У результаті реагувати доводилося вже тоді, коли в зонах конфлікту відбувалися масові вбивства. Сьогодні подібну ситуацію спостерігаємо в Сирії. Тож проблема залишається невирішеною.

До речі, не останню роль у цій нерішучості відіграли наслідки участі країн — членів НАТО у війнах в Афганістані та Іраку. У першому випадку Альянс за мандатом ООН формував Міжнародні сили сприяння безпеці, покликані допомогти країні відбудувати безпекову інфраструктуру й гарантувати порядок. Донині Афганістан так і не став стабільною, безпечною країною. Що стосується Іраку, то в інтервенції, яку західні суспільства сприймали дуже контроверсійно, були задіяні деякі члени Альянсу, хоча як організація НАТО в кампанії 2003 року участі не брало. Утім, це все одно створило сприятливий ґрунт для критиків Заходу як за його межами, так і у власному суспільстві й дуже вдарило по самовпевненості західних країн і міжнародних організацій.

Другий виявлений недолік — брак консенсусу в питанні прийому нових членів із числа країн колишнього соцтабору в НАТО. Хтось із союзників пояснював у 1990-х незгоду бажанням уникнути протистояння з Москвою. Хтось вважав, що країни колишнього «східного блоку» зі своїми безпековими, політичними та економічними слабкостями й запитами тільки створюють

додаткові проблеми в роботі НАТО, якому й без того складно дійти консенсусу.

Що цікаво, ідею про розширення НАТО на схід запропонував у 1993 році тодішній міністр оборони Німеччини Фолькер Рюе. Реакції на неї майже не було. Особливо від Адміністрації Клінтона, яка вважала пріоритетнішою позицію Росії та не бажала дестабілізувати крихкий процес трансформації колишнього Радянського Союзу. Тому охочим вступити до НАТО пропонували замість ПДЧ «Партнерство заради миру» (Partnership for Peace) — програму наближення до стандартів Альянсу. Багато хто вважав її підміною реальної перспективи членства, охрестивши «Партнерством заради прокрастинації». Втім, після зміни політичної ситуації та деяких посадових осіб у Вашингтоні 1994 року Адміністрація президента різко змінила й свій погляд на розширення НАТО на схід і стала активно педалювати обговорення такої перспективи.

ВИМУШЕНЕ ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ

У 2016-му сили НАТО задіяні в кількох місцях: миротворчій у Косові, боротьбі з тероризмом і запобіганні торгівлі людьми в Середземномор'ї, а також операціях із боротьби з піратством біля Сомалійського півострова (заплановані на грудень 2016 року), підтримці сил Африканського Союзу в Сомалі, підтримці безпеки в Афганістані та патрулюванні повітряного простору в Східній Європі. Ці місці не вирішують найсерйозніших конфліктів сучасності, як-от війна в Сирії чи російська агресія в Україні. Хоча треба розуміти, що мандат НАТО не передбачає оборони країн, які не входять до нього.

У прифронтових країн Альянсу є серйозні сумніви щодо його спроможності чи бажання захищати їх у випадку агресії Росії, навіть якщо вона й малоімовірна. Вкупі з тенденціями попередніх років, коли через фінансову кризу та інші проблеми НАТО й оборона в очах здебільшого європейських країн втрачали актуальність, а видатки на них зменшувалися, усе це веде до чергової кризи сенсу існування.

Однак Альянс знову, як і раніше за історичних викликів, реагує на зміни в безпековому середовищі. Збільшується його присутність у прифронтових державах, хоча й не на тому рівні, на якому їм хотілося б; європейські члени НАТО починають сприймати безпеку та військові питання серйозніше; Альянс урахує нову реальність гібридної війни; зростає кількість спільних навчань. І все одно цього не досить, щоб гарантувати безпеку країн Балтії чи Польщі. Не допомагає й те, що великі держави ЄС і НАТО втомлюються від постійних нарікань новітніх сусідів по організаціях, особливо маючи ще проблему напливу біженців і гадаючи, що Росія все ж не зважиться відкрито атакувати Альянс.

У липні у Варшаві відбудеться черговий саміт НАТО. Він стане найважливішим за останні роки, зокрема важливішим від саміту в Уельсі два роки тому: тоді російська агресія тільки почалася, заскочивши західні країни зненацька, тому вони не встигли зорієнтуватися й обговорили здебільшого тактичні рішення. Тепер же перед Альянсом

у питанні Росії стоять три основні виклики. Їх в аналізі для Німецького інституту міжнародних та безпекових питань описують експерти Райнер Глац і Мартін Цапфе. По-перше, йому доведеться вирішити, наскільки затяжним буде погіршення відносин із РФ. Якщо це надовго, то чи достатньо буде Сил швидкого реагування і Сил реагування НАТО, аби її стримати? По-друге, треба порушити делікатне питання ядерної зброї, яке донині оминали, щоб не дратувати Росію. По-третє, з огляду на стагнацію національних оборонних бюджетів та дефіцит військових потужностей країни НАТО повинні будуть зосередитися на підвищенні операційної готовності своїх збройних сил. Ці питання, швидше за все, стануть серйозним випробуванням солідарності серед членів Альянсу.

За словами координатора проєктів із зовнішньої та безпекової політики Фонду Конрада Аденауера Патріка Келлера, новим викликом для НАТО сьогодні є «необхідність робити все одночасно: забезпечувати колективну оборону, стримування, зберігати спроможність управляти кризами на міжнародному рівні навіть за межами Альянсу та європейського театру». Під

зараз потерпають від Realpolitik і несприятливих обставин, що ми на їхньому боці».

Водночас зараз, здається, сприятливий момент для вступу до НАТО держав-партнерів, які теж близькі до російської загрози, але краще підготовлені: Фінляндії та Швеції. Вони справді говорять про це від початку російської агресії проти України й теоретично є майже ідеальними кандидатами — з прогресивними збройними силами та забезпеченням, досвідом співпраці в різних операціях та обміні інформацією. Крім того, вони, на відміну від України чи Грузії, швидше можуть зміцнити безпеку членів Альянсу, адже Росія навряд чи зважиться напасти на них у відповідь на вступ до НАТО. А це один із принципів залучення нових членів. Однак у Фінляндії підтримка вступу до НАТО низька. Частково це наслідок політики нейтралітету, дотримуваної за Радянського Союзу. У Швеції підтримка більша. Хоча там є свої нюанси. Один із них — історичний досвід нейтралітету, уникання воєнних альянсів і світових воєн. Але шведи добре розуміють, звідки йде загроза, і готуються про всяк випадок, а також активно співпрацюють із західними партнерами. Крім того, нейтралітет — це програма соціал-демократів, які домінують у політиці цієї країни в післявоєнні роки. Швеція ревно оберігає образ мирної країни, яка може бути посередником у конфліктах. Це важливо для тамтешніх лівих, які при владі з часів закінчення війни. І ще, як і Німеччина, Швеція довгий час вважала, що через залучення, а не ізоляцію Росії Кремль може стати відповідальним гравцем. Питання тільки в тому, що РФ не вбачає у Швеції ані нейтрального посередника, ані дружньої до себе країни через членство її в ЄС і підтримку України.

НОВИМ ВИКЛИКОМ ДЛЯ НАТО СЬОГОДНІ Є НЕОБХІДНІСТЬ ОДНОЧАСНО ЗАБЕЗПЕЧУВАТИ КОЛЕКТИВНУ ОБОРОНУ, СТРИМУВАННЯ, ЗБЕРІГАТИ СПРОМОЖНІСТЬ УПРАВЛЯТИ КРИЗАМИ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

час холодної війни було зрозуміло: НАТО не має врегульовувати міжнародні кризи десь в Азії чи Африці, каже він. Зараз усе інакше. Себастьян Майєр, науковий співробітник Інституту міжкультурних і міжнародних досліджень в Університеті Бремена та один із редакторів видання «Політика НАТО після холодної війни» («NATO's Post-Cold War Politics: The Changing Provision of Security»), вважає, що «зараз НАТО балансує між трьома основними завданнями: миротворчими операціями, колективною обороною та співпрацею у сфері безпеки». Крім того, він переконаний, що в контексті гібридної загрози Росії Альянсу доведеться переглядати «колективну оборону», бо нині вона зовсім інша, ніж у добу холодної війни.

Ще одне питання для НАТО: як бути з розширенням? У більшості членів Альянсу такого бажання зараз немає. Але подібні настрої спостерігалися у всі періоди приєднання нових союзників. Тому це питання радше геополітичної кон'юнктури, актуальності Альянсу для потенційних кандидатів і виконання домашньої роботи, щоб бути готовими, коли трапиться нагода. «Треба знайти слова заохочення для країн, що не входять до НАТО, особливо до Грузії, стосовно збереження політики «відчинених дверей», — каже Келлер. «Не думаю, що ПДЧ чи перспектива членства для неї або України зараз на порядку денному. Але дуже важливо, щоб Альянс зміг у фінальному комюніке (на Варшавському саміті. — Ред.) запевнити ці країни, які

У 2015 році від очільника Єврокомісії Жана-Клода Юнкера лунали заяви про те, що ЄС варто створити власну армію, яка показала б світу, що між країнами Євросоюзу більше ніколи не буде війни, «допомогла б формувати спільну зовнішню та безпекову політику й дала б змогу Європі взяти відповідальність у світі». Ще така європейська армія надіслала б чіткий сигнал Росії: ми серйозно налаштовані на захист наших європейських цінностей, додав він в інтерв'ю. Але багато країн ЄС поставилися до задуму скептично. «Якщо йдеться про, скажімо, спільну німецько-французьку бригаду, яка може швидко дислокуватися деінде, то це нормально, — коментує Патрік Келлер. — Але коли мається на увазі справжня європейська армія під командуванням, скажімо, президента Єврокомісії, то це не варіант. Бо надто багато перешкод і треба багато часу. А ще оборона, стримування на європейському континенті неможливі без США». Цього року таких розмов поки що не чути. Натомість ЄС і НАТО почали активніше співпрацювати над урегулюванням міграційної кризи.

Сьогодні в Північноатлантичного Альянсу черговий етап пошуку *raison d'être*. І знову під впливом зовнішніх чинників. У 2014–2015-му було багато розмов про те, що дії Росії «вдихнуть у НАТО нове життя», змусять його адаптуватися до нового безпекового середовища або втратити актуальність. Яким він вийде з цього випробування, побачимо найближчими роками. ■

Андрій Загороднюк:

«Ми з НАТО нарешті дійшли єдиного бачення наших реформ оборонної сфери»

Тиждень поспілкувався з головою Проектного Офісу Реформ Міністерства оборони про перспективи реформування оборонної сфери в співпраці із західними партнерами.

Спілкувався
**Богдан
Буткевич**

А трохи конкретики можна?

— Цього напевне ще ніхто не знає, остаточно порядок денний ще не сформований. Зрозуміло, що дуже великих проривів уже ніхто не встигне зробити. Однак там точно обговорюватиметься розширений пакет допомоги Україні. Тобто його структура. Хоча, до речі, минулої п'ятниці був ухвалений дуже важливий документ для майбутнього, для оборонного відомства, для співпраці з НАТО—Стратегічний оборонний бюлетень. Скажу з впевненістю: вся історія реформування оборонки поділятиметься на етап до ухвалення цього документа й після. Уперше в нас прийнято реальний план дій та конкретних кроків, а не декларації про наміри на кшталт Концепції розвитку ЗСУ. Гарантую: якщо ми чітко виконаємо те, що там написано, можна буде вважати, що реформи проведено. Головне, що це перший такий документ, який готувався в повній кооперації якраз із НАТО та радниками його основних членів—США та Великої Британії. Перший варіант СОБу був готовий ще в листопаді минулого року, але тоді це був такий самий загальний документ, як і решта: ніби все правильно, але нічого нового, обтічні фрази цілком у дусі українського законодавства. НАТО саме запропонувало переробити його дорожню карту реформ, котрі мають дати чітку відповідь на запитання: якими повинні бути ЗСУ через п'ять років та як цього досягти? І кілька місяців відбувався живий процес взаємодії структур, які ніколи до цього разом не працювали: Генштаб, МО та НАТО. У СОБі є п'ять пріоритетів реформи, і кожним із них займалася окрема підгрупа з 10 людей. Зрозуміло, що попереду ще прийняття близько 30 програм за кожним напрямом: повітряні сили, сухопутні, сили спеціальних операцій, військова поліція, служби логістики, резерву тощо. Однак нарешті в нас є чітка база, яка регулює систему менеджменту: хто за що відповідає, на кому які функції. Це, до речі, пріоритет номер один, котрий має ще з 10 підзавдань. Другий—оборонне планування та управління оборонними ресурсами. Третій—розвиток спроможностей сил оборони. Четвертий—розвиток логістики та медицини, а за натовськими стандартами це один і той самий напрям. І, нарешті, професіоналізація ЗСУ та розвиток системи резерву. Це все, що пов'язано з персоналом: мобілізаційна політика, нова система військової освіти, нова система соціального забезпечення військовослужбовців. Головним управлінським принципом СОБу повинна бути децентралізація в ухваленні рішень. Що маєтись на увазі? Думаю, ні для кого не секрет, наскільки в нас застаріла й неефективна система ухвалення рішень, де на кожний «пчих» необхідно 20 дозволів і 50 папірців. А потрібні просто чіткі посадові обов'язки та інструкції для всіх чинів, щоб кожен автоматично виконував свої обов'язки. Також

Чого чекати від Варшавського саміту НАТО?

— Ми очікуємо розширення співпраці та допомоги від НАТО. До того ж ідеться про системну допомогу, а не тільки про гроші чи якесь обладнання, тобто допомогу в докорінному реформуванні оборонної сфери. Щоб вступити до НАТО, спочатку треба перейти на його стандарти, аби ми могли на рівних співпрацювати з їхніми бойовими підрозділами. Цих стандартів гігантська кількість—близько 1200. Наприклад, перелік відмінностей лише в системі логістики—250 сторінок. Якщо ми говоримо про технічні стандарти: форми, обладнання тощо, то це не так реформа, як просто перехід до якісніших стандартів. А є стандарти адміністративні: як має бути побудована вся система, ті чи інші підрозділи, яка повинна бути структура управління та взаємодії тощо. Ось поле для реформ та співпраці, бо в НАТО ця система ефективна. Головне, що нам треба,—говорити мовою одного протоколу, щоб не було, ніби в нас телефони в різних, не сполучених між собою мережах.

Андрій Загороднюк — фаховий юрист, закінчив Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Університет Варвік та Оксфордський університет. Має понад 16 років досвіду роботи на керівних посадах у гірничо-видобувній і виробничій галузях. З 2014-го — громадський активіст, волонтер ЗСУ. Із серпня 2015-го обіймає посаду керівника Проектного Офісу Реформ Міністерства оборони України.

потрібна співпраця між горизонтальними структурами на всіх щаблях, а не так, як дуже часто зараз заведено в армії: якщо це не моя тема, то нехай усе горить синім полум'ям. Взагалі ми змушені будемо перезапускати наново цілі напрями: ту саму логістику, військову медицину, освіту тощо.

Хочеться зрозуміти ступінь участі в конкретній роботі НАТО. Що це — гроші, менеджмент, консалтинг?

— На 2016 рік виділено \$330 млн на підтримку ЗСУ. Ця сума ділиться на три блоки. По-перше, вони дуже багато всього нам куплять. І вантажівки, і радари, і засоби зв'язку, і комп'ютерне обладнання, і програмне забезпечення. По друге, це підготовка військ та солдатів. 4 тис. солдатів будуть повністю перепідготовлені не просто за стандартами НАТО, а саме за стандартами США. Ще стільки само підготує Велика Британія. До того ж цікаво, що тут програма також має кілька фаз. І саме цього року відбувається третя — підготовка не просто солдатів, а саме інструкторів, які будуть здатні як навчати військово-службовців, так і допомагати переписувати статuti, відомчі документи тощо, аби наші вояки могли легально використовувати здобуті знання, бо чимало випадків, коли все навпаки. Як, наприклад, із санітарними інструкторами, що за американськими стандартами не зобов'язані мати медичну освіту, це парамедики, а в нас зобов'язані. І багато іншого. По-третє, робота над системними змінами силами досвідчених радників-менеджерів. Приміром, нам треба створювати фактично з нуля військову поліцію. От як? Для цього сюди приїздять їхні фахівці, наших беруть на навчання туди. І я вам скажу, що саме третій блок, системний менеджмент, — найцін-

ніше, що ми можемо отримати. Приблизно така сама структура допомоги від Великої Британії. Що правда, там мало устаткування й багато підготовки військ та системного менеджменту. Є ще й Канада: канадці теж активно беруть участь у тренінгах, але матеріально-технічна допомога з їхнього боку вже майже припинена. Окрема допомога саме від НАТО як організації: від Альянсу працюють радники з різних країн. Звичайно, їх не так багато, як американців і британців. Виокремлю передусім балтійців та особливо литовців: вони дружньо до нас ставляться, дуже хочуть допомагати, у нас спільний ворог, проти якого їхні доктрини діють уже 20 років. Що стосується спільної польсько-українсько-литовської бригади, то вона в процесі злагодження — не треба забувати, що підготовка солдатів за натовськими стандартами набагато триваліша та ґрунтовніша, ніж наша. Загалом ми з НАТО нарешті дійшли єдиного бачення реформ української оборонної сфери.

ЩОБ ВСТУПИТИ ДО НАТО, СПОЧАТКУ ТРЕБА ПЕРЕЙТИ НА ЙОГО СТАНДАРТИ, АБИ МИ МОГЛИ НА РІВНИХ СПІВПРАЦЮВАТИ З ЇХНІМИ БОЙОВИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

А чи є єдність у позиції різних членів НАТО щодо України? Бо зі США чи Литвою питань немає. А як щодо таких країн, як Німеччина, Франція, Італія? Окремо цікавить Туреччина.

— Варто розділяти поняття «НАТО» та «члени НАТО». НАТО як організація має абсолютно чітку й консолідовану позицію по нашій країні. А от серед членів справді єдності немає, ніде правди діти. Є традиційні союзники але й ті, кому все це абсолютно не цікаво. Стосовно Туреччини скажу, що співпраця з нею розпочалася зовсім недавно, але дуже активно. Поки що зарано говорити, але й Україні, й Туреччині цікаві всі можливі напрями співпраці та допомоги. Зокрема, у питанні флоту, програма щодо якого через його колишнє керівництво рік простоювала. ■

zik

Телеканал журналістських розслідувань ZIK

Вимагають «благодійний» внесок у лікарні?

Наша гаряча лінія 0-800-500-945

Усі дзвінки зі стаціонарних і мобільних телефонів у межах України безкоштовні

Юозас Олекас:

«Очевидно, що в НАТО є всі можливості зупинити Росію»

Тиждень розмовляв із литовським міністром оборони, який прибув до Києва на відкриття Тижня НАТО, про досвід євроатлантичної інтеграції його держави, стандарти Альянсу, реформування збройних сил, протистояння російській агресії та завдання Варшавського саміту.

Із чого починався вступ Литви до НАТО? Наскільки здатна повторити цей шлях Україна?

— Ми написали заявку на членство в Альянсі 1994 року, а прийняли нас 2004-го. Спочатку прихильників вступу серед громадян було небагато. Нам довелося провести серйозну роз'яснювальну роботу. Напередодні приєднання до ЄС і НАТО підтримка сягала вже 60%.

Щоб перейняти належний досвід для реформування війська, насамперед треба послати своїх молодих офіцерів до країн Альянсу. Ми брали участь у різних форматах навчань й особливо високо цінуємо здобутки Польщі. Було створено польсько-литовський батальйон, де наші офіцери здобули всі необхідні знання. А тепер ми вже організували литовсько-польсько-українську бригаду, де теж є можливість практично відпрацьовувати взаємодію. Україна має хороші шанси для євроатлантичної співпраці, але слід, не зменшуючи швидкості, цілеспрямовано рухатися вперед. Більшої роботи наразі потребують взаємодія між підрозділами ЗСУ та зв'язок. А ще має бути посилено громадський контроль за процедурами реформування армії.

Які зміни в литовській армії були першочерговими?

— Ми почали будувати власні Збройні сили практично з нуля, тільки-но здобули незалежність. Основу нашого війська становили добровольці, чимало було тих, хто захищав литовський парламент у 1991-му, коли Радянський Союз кинув на нас танки та спецназ.

Ми досить швидко відчинили двері нашим західним партнерам, країнам НАТО й поступово формували всі необхідні структури для Збройних сил. Постійно навчаючись, набуваючи досвіду, створили такі ЗС, які в нас є сьогодні. І наші військові беруть на себе важливі місії, наприклад участь в операціях в Афганістані.

Деякі експерти в Україні кажуть, що перехід на стандарти НАТО — дороге задоволення. Це правда? Скільки він коштував вам?

— Думаю, перехід на натовські стандарти, а особливо участь у колективній обороні — це найдешевший спосіб забезпечити захист своєї країни. Як ви знаєте, у НАТО існує договір, згідно з котрим в оборону потрібно вкладати щонайменше

Спілкувався
**Анатолій
Шара**

2% валового національного продукту, і не важливо, якими є ВВП, країна та її бюджет. А ще діє правило «один за всіх і всі за одного». Якщо порівняти державний кошторис Литви в різні роки, то, не вступивши до НАТО, вона витрачала на оборону 7–8%, а зараз не дійшла навіть до 2%. Але ми прийняли рішення через два роки виконувати ці зобов'язання. За нами стоять збройні сили всього Альянсу. Тож, гадаю, немаєощаднішого способу захистити свою країну, ніж членство в НАТО.

Як вважаєте, із чого треба починати реформу в українському війську?

— Збройні сили України вже мають чималий досвід, навчаються і співпрацюють із державами НАТО. Я порадив би повторити все те, що пройшли ми. Якомога більше посилати своїх молодих офіцерів до країн Європи, США, Канади. Не вчіться на власних помилках — користуйтеся чужими досягненнями. Окрім того, потрібна воля ініціювати зміни й пояснити громадянам та військовим, для чого все це робиться. Спротив буде завжди, але рухайтесь вперед.

ПІДТРИМУЮЧИ ПОСТІЙНЕ НАПРУЖЕННЯ В УКРАЇНІ, ПУТІН ДЕМОНСТРУЄ СВОЇМ ГРОМАДЯНАМ: КИЇВ НЕ МОЖЕ ВПОРАТИСЯ ЗІ СВОЇМИ ПРОБЛЕМАМИ

На території Європи, в Україні, точиться гібридна війна. Що, на вашу думку, мала на меті РФ, анексувавши Крим і розв'язавши війну на Донбасі? Які були головні мотиви?

— Це треба запитати в Путіна. Ми бачимо, що Росія має амбіційні імперські плани, пов'язані з відновленням Радянського Союзу. То ж він сказав, що найбільша катастрофа ХХ століття — розвал СРСР. Але ми вважаємо, що це якраз найбільше досягнення, бо країни, які були в його складі, здобули незалежність і можуть мати добрі політичні та економічні відносини із сусідами, зокрема й Російською Федерацією. Але це суперечить планам Путіна. Йому, щоб утримати владу, потрібно знайти зовнішніх ворогів, постійно підігрівати гарячі точки, не допустити, щоб його громадяни побачили позитивний приклад для своєї держави. Росіяни, які приїждять до Литви, завжди помічають різницю між рівнями життя в них і в нас. Я народивсь у російській глибинці, у Красноярському краї. Знаю ті місця, відвідував їх кілька разів у дорослому віці, бачив, як там живуть люди.

ФОТО: УНАІ

Юозас Олекас народився 30 жовтня 1955 року в селищі Большой Унгут Красноярського краю (Росія). 1974-го закінчив школу в місті Вілкавішкіс. У 1974–1976-му навчався в Каунаському медичному інституті. 1989-го був обраний депутатом Верховної ради СРСР. У 1990–1992-му обіймав посаду міністра охорони здоров'я Литовської Республіки. Від 1996 до 2012 року — член Сейму. У 2006–2008-му — міністр оборони Литви. 2012-го повернувся на цю посаду.

Гадаю, один із мотивів Путіна — не дати ще й Україні показати гарний приклад. Я глибоко переконаний: ви зрештою досягнете прориву вперед. Але, підтримуючи постійне напруження в Україні, Путін демонструє своїм громадянам: Київ не може впоратися зі своїми проблемами. Немовби каже: зверніть увагу, із нами їм було краще, а як зараз? Чи ви теж хочете таких проблем? Його мета — завадити Україні бути незалежною і стати членом ЄС, аби вона не показала, що демократичним способом можна здобути краще життя.

Останнім часом почастишали російські провокації на Балтиці. Як ви готуєтеся до стримування Кремля у своєму регіоні?

— Я переконаний, що треба діяти разом, не торгуватися за якісь поступки тієї чи тієї сторони. Єднанням ми захистимо свої цінності: демократію,

свободу слова. З одного боку, Росія хоче показати, що вона має силу й прагнення відігравати певну роль у регіоні. Ми завжди готові спілкуватися на рівних умовах, а не за допомогою диктату сили. Із другого — Москва провокує нас, сподіваючись, що ми побачимо її потугу й відступимо. А взагалі це демонструє слабкість росіян: вони більше нічого не можуть, хіба що пролетіти біля наших кордонів та кораблів США. Очевидно, що в НАТО є всі можливості зупинити Росію.

Ви вважаєте її головною загрозою?

— Так, але в нас багато різних проблем. Ми бачимо виклики на південному фланзі, маємо проблеми на сході. Все, що робиться зараз, власне, і посилює нашу готовність.

8 липня цього року відбудеться саміт країн НАТО. Які теми там обговорюватимуть?

— Найголовніша з них — адаптація до нових обставин, що виникли у світі. Проблеми на півдні, сході. Говоритимемо і про зміцнення обороноздатності східного напрямку. Думаю, на цій зустрічі ми ухвалимо практичні заходи, що визначать наш подальший рух. Обов'язково приділимо увагу Україні. Буде запропоновано великий загальний пакет допомоги вашій державі.

Чого конкретно чекати Києву від Варшавського саміту?

— Є багато різних пропозицій і для вас, і для інших країн, які теж хочуть стати до нас ближчими. Думаю, буде запропоновано навчання та певні практичні заходи, що посилюватимуть обороноздатність України й просуватимуть її вперед. Як на мене, то загальна настроєність на це є. Усе залежить тільки від України та її уряду, від того, як вони здійснюватимуть реформи й виконуватимуть узяті на себе зобов'язання.

Яка була мета вашого приїзду в Україну?

— Я мав кілька цілей. По-перше, у вас формується новий уряд, тож хотілося почути, яка ситуація з реформами в оборонній сфері. Сьогодні я слухав міністра оборони. Хотілося порозмовляти з представниками різних країн НАТО, які працюють тут, у Києві, почути від них думки про все, що відбувається в Україні, та прогнози. А ще дуже важлива мета — взяти участь у відкритті Тижня НАТО в Києві, поспілкуватися з різними організаціями. Сьогодні я відвідав Університет оборони імені Івана Черняховського та Університет імені Тараса Шевченка. Затим відвідаю Харків, адже публічну дипломатію потрібно застосовувати не тільки в столиці. Я радий цій нагоді. Хочу відкрито відповісти на запитання, висловлювати свою позицію, ділитися досвідом. Мені кортить пересвідчитися, що Україна обрала добрий шлях і що ті, хто нині молодий, але керуватиме державою в майбутньому, мають такі самі цінності, як ми. А ще в мене є бажання подивитись, як працює українська військова промисловість. Ми багато чули про це, про цінні розробки ваших учених, котрі вдосконалюють військову техніку. Я радий, що зможу відвідати один із заводів і поглянути, як це відбувається на практиці. ■

Непростий союз

Пінар Севінчлідір, Стамбул

Як у Туреччині сприймають членство країни в НАТО

Деякі західні оглядачі останнім часом порушують питання про те, чи є Туреччині місце в НАТО і чи надійний вона партнер для Альянсу. Скептики в країні (особливо наближені до влади) також аналізують вигоди від союзництва, яке триває десятки років, та обстоюють більш незалежний підхід до зовнішніх відносин. Утім, останні події показують: сторонам потрібні одна одній у контексті масштабних глобальних викликів, щоб успішно пройти період неспокою.

Туреччина вступила до НАТО через три роки після його заснування, у 1952-му. Діставши спочатку відмову, вона змогла приєднатися до Альянсу лише після того, як бригада від неї взяла участь у Корейській війні. Первісне небажання бачити Анкару в НАТО зникло, коли Захід злякався експансії СРСР на півдні.

Членство в ньому відіграло поворотну роль у формуванні безпекової політики республіки. Вважають, що воно прив'язало Туреччину до Заходу ще й після холодної війни. Членство в НАТО відповідало турецькій політиці орієнтації на Захід, розпочатій батьком-засновником держави Ататюрком.

Після вступу до організації турецька армія і старший офіцерський склад пройшли підготовку в країнах Альянсу для зміцнення військової співпраці між партнерами. Туреччина була й залишається активним членом НАТО, від моменту вступу вона посилає свої війська під його прапором у найрізноманітніші точки: від Афганістану до Македонії.

Останніми роками роль Туреччини — єдиної мусульманської країни в НАТО — посилилася. Від 2012 року в західнотурецькому місті Ізмір базується командування об'єднаних сухопутних сил, відповідальне за забезпечення сухопутних військ Альянсу. А ще торік Анкара зголосилася очолити нову об'єднану оперативну групу підвищеної бойової готовності — багатонаціональну сухопутну бригаду в складі приблизно 5 тис. військових із підтримкою повітряних, військово-морських сил та сил спеціального призначення, готових до розгортання впродовж двох-трьох днів.

Утім, вважається, що військова співпраця й політична спілка впливають на внутрішню динаміку в Туреччині. Аж доки 2002 року до влади прийшла Партія справедливості та розвитку Ердогана, вирішальну роль у політиці країни відіграла армія. Дехто твердить, що членство в НАТО сприяло зміцненню позицій вищого військового командування й це призвело до збройних переворотів та втручання армійців у політичне життя. Крім того, воно зміцнило зв'язки між Туреччиною і США, тож критики Альянсу в сучасній турецькій політичній кризі звинувачують, зокрема, й Америку.

Журналіст проурядової газети Yeni Şafak Тамер Коркмаз висловлює настрої, що переважають в ісламістських колах суспільства. «Що дало Туреччині НАТО від 1952 року? Для Туреччини Альянс — це військові перевороти, ультиматуми, які армія ставила урядові, економічні кризи, поляризація суспільства, конфлікт, внутрішні суперечності, провокації, нестабільність, експлуатація, гноблення, тортури, кровопролиття, слъози, смерть, страти без суду й слідства та систематичний терор».

Схоже, що НАТО не вдалося вразити не лише ісламістів, а й решту турецького суспільства. За даними опитування, проведеного 2014 року Центром досліджень П'ю, 70% респондентів (найбільше серед усіх держав-членів) ставляться до Альянсу негативно, а 73% повідомили про свою неприхильність до США — найближчого союзника Туреччини в НАТО.

Анкара часто повторює про свою відданість принципам колективної безпеки Альянсу, втім, їхні відносини знали чимало злетів і падінь. Перший кризовий момент настав 1974 року, коли Туреччина ввела війська на Кіпр. У результаті острів було розділено вздовж контрольованої ООН «зеленої лінії» на грецьку й турецьку частини. Сполучені Штати запровадили у відповідь ембарго на продаж зброї туркам, що обернулося посиленням напруження між двома союзниками по НАТО.

ЧЛЕНСТВО В НАТО ВІДПОВІДАЛО ТУРЕЦЬКІЙ ПОЛІТИЦІ ОРІЄНТАЦІЇ НА ЗАХІД, РОЗПОЧАТІЙ БАТЬКОМ-ЗАСНОВНИКОМ ДЕРЖАВИ АТАТЮРКОМ

Такий крок американців спонукав Туреччину до розвитку власної індустрії виробництва зброї. Мета — звести до мінімуму залежність від зовнішніх постачальників.

У минулому турецька армія, крім того, висловлювала невдоволення браком підтримки з боку НАТО в її багаторічній боротьбі проти збройного угруповання курдських повстанців — Робітничої партії Курдистану. НАТО і США вважають РПК терористичним угрупованням, але турків обурюють тісні зв'язки, що склалися між курдами Північного Іраку та Вашингтоном після війни в Перській затоці. Туреччина неоднозначно сприйняла тоді формування міжнародних сил на захист іракських курдів від Саддама Гусейна: турецьке суспільство вбачало в цьому спробу захистити РПК, яка теж базувалася в регіоні.

Останнім часом партнерство між Анкарою і НАТО проходить нові випробування. Туреччину безпосередньо зачепила нинішня криза в Си-

рії. Вона не лише прийняла 2,7 млн тамтешніх біженців, конфлікт перекинувся і на турецький бік кордону.

Деякі оглядачі в Туреччині заявляють, що Альянс кинув їхню країну в сирійській кризі напризволяще. Місто Кіліс на кордоні із Сирією потерпає від обстрілів бойовиків «Ісламської держави»: від січня там загинуло 19 осіб. В інтерв'ю турецькій службі ВВС професор Хюсеїн Багджи каже, що обстріли турецької території рівнозначні обстрілам території НАТО. «Франція, Британія і Німеччина під проводом США повинні провести операції, щоб припинити напади на Туреччину. Остання перетворилася на союзника НАТО, ув'язненого у власних кордонах».

2013 року на прохання Анкари Альянс розмістив біля кордону із Сирією п'ять ракетних систем Patriot після того, як сирійською балістичною ракетою вбило п'ятьох мирних мешканців. Згодом, коли уряд Асада втратив можливість завдавати ракетних ударів, установки Patriot відвели.

Загалом у Туреччині й НАТО дуже різні позиції щодо Сирії. Анкара давно намагається переконати США й союзників по Альянсу закрити небо для польотів над Сирією вздовж кордону. Проте нікого з держав-членів переконати поки що не вдалося.

А каменем спотикання для союзників стала підтримка Заходом курдів у регіоні. Туреччина вважає збройні угруповання сирійських курдів відгалуженням РПК, і Реджеп Таїп Ердоган звинуватив Захід у тому, що той залишив Туреччину «боротися з тероризмом сам на сам».

Утім, попри всі розходження стосовно Сирії та критику зовнішньополітичних рішень Анкари, її новому зближенню з НАТО може посприяти Мо-

сква. Одна з найбільших криз між Туреччиною та РФ останнього часу пов'язана зі збиттям першою в листопаді 2015 року російського реактивного винищувача. Цей інцидент зруйнував загалом дружні зв'язки між двома сторонами. Після нього Анкара негайно попросила в Альянсу підтримки, навіть попри те що Ердоган відомий своєю різкою критикою на адресу Заходу.

У НАТО закликали сторони до спокою, а генеральний секретар Єнс Столтенберг попросив Росію «цілковито поважати повітряний простір НАТО». Заступництво Альянсу дало Туреччині змогу зітхнути з полегшенням просто в обличчя Росії, але в ЗМІ світу спалахнули нові дебати: чи не становить Туреччина небезпеки для Альянсу? Адаже це вперше за 64 роки країна НАТО збила російський літак, і деякі оглядачі зауважили, що її дії були «необачні».

Політика Туреччини щодо етнічних меншин (курдів), Сирії та «Ісламської держави» теж від певного часу вважається не відповідною курсові США й багатьох союзників по НАТО, а обмеження Ердоганом демократії та свободи слова дедалі більше непокоїть Захід. Дехто навіть закликає «викинути Туреччину з НАТО». Колишній турецький дипломат і представник в організації Юнал Чевікюз називає всі ці коментарі «нісенітницями» й каже, що обидві сторони повинні шукати способи зміцнити партнерство.

«Спілка життєво важлива для обох сторін, і Альянс не може обійтися без Туреччини. Формально механізму виключення країни-члена не існує, і всі ці дебати мають на меті задовольнити публіку вдома. За нинішніх обставин і в такому неспокійному регіоні відносини Туреччини й НАТО повинні бути міцними як ніколи раніше».

Онуки Маннергейма

Анатолій Шара, Фінляндія

Позаблокова Фінляндія адаптує свою оборонну стратегію відповідно до вимог часу

Фінляндія далека від ізоляціонізму в питаннях безпеки. Вона має тісний контакт з усіма державами — партнерами та організаціями в Європі: ОБСЄ, ЄС та НАТО, скандинавська взаємодія. Країна максимально наближена до Альянсу, наскільки це можливо для держави, що не є його членом.

У своїй оборонній стратегії левову частку уваги фіни звертають на дії Росії, адже Фінляндія має 1340 км кордону зі своїм східним сусідом. Агресивна політика РФ призводить до суттєвої переоцінки значущості загроз. Москва вважає НАТО своїм ворогом, тому вступ Фінляндії до Альянсу може мати різні наслідки. Не треба забувати, що досі прийняття інших країн до НАТО РФ сприймала напружено та знервовано, тому можна тільки уявити, що буде в разі вступу Фінляндії, не кажучи вже про Україну та Грузію.

Стратегічний вибір кожної країни залежить не тільки від її географії та геополітичної ситуа-

ції, а й від історичного досвіду. Те, що працювало чи не спрацьовувало в минулому, здебільшого формує варіанти поведінки в майбутньому. Це правило добре проілюстроване якраз на прикладі Фінляндії.

Післявоєнна розбудова фінами власних Збройних сил була довгим і виснажливим процесом, який можна охарактеризувати як «військовий нейтралітет». Відновлення ж незалежності Балтійськими країнами привело до фундаментальних змін у геополітичному контексті в цьому регіоні. Контроль над південним та східним берегами Фінської затоки знову здійснюють держави-партнери.

Поведінка РФ на Балтиці після анексії Криму та початку війни на Донбасі суттєво змінилася: відновилися позапланові військові навчання та провокаційні польоти російських ВПС. Тому стратегічний виклик для НАТО — підтримувати свою здатність гарантувати безпеку Балтійським країнам. Тоді як фіни можуть поки що розраховувати тільки на себе.

Мобілізаційний ресурс. Фінляндія здатна за короткий термін розгорнути 160-тисячне добре навчене військо

Тому настав час зрозуміти, якими є Збройні сили Фінляндії та чи готові вони дати гідну відповідь агресорові.

На 2016 рік склад ЗС Фінляндії такий: 4260 осіб на контракті, з них 3490 військових, 770 цивільних; 20 100 строковиків, зокрема 450 жінок-добровольців; 25 000 резервістів, із них 12 000 беруть участь у військових курсах, 4000 — у добровільних навчаннях, 9000 — у курсах, організованих НАСОФ, а також 500 осіб, із яких 350 — резервісти для вирішення термінових кризових питань.

Законодавчо кожен громадянин Фінляндії після своєї служби зобов'язаний щороку брати участь у військових навчаннях та курсах. Тому цифра 25 000 резервістів не повинна нікого вводити в оману, адже вона показує кількість лише в річному вимірі. Насправді ж людей, підготовлених до воєнних дій, у рази більше.

На озброєнні у фінській армії перебуває 200 танків (100 Leopard 2A6 та 100 Leopard 2A4), 100 БМП-2М, 100 бойових машин CV9030, 700 бронетранспортерів, 1200 тягачів, 800 гармат, 20 гелікоптерів.

За скромними підрахунками, у випадку збройної агресії Фінляндія може протиставити ворогові близько 160 тис. добре вишколених вояків. Підрозділи Збройних сил рівномірно розподілені на території країни.

На півночі в містах Рованіємі та Соданкюля розташована одна механізована бригада. На сході вздовж кордону з Росією також стоять механізовані бригади: «Кайнуу» в Каяані та «Карелія» у Векаранярві. У цьому секторі також розташувалися полк спецназу та вертолітний полк в Утті. Неподалік Гельсінкі на постійному чергуванні перебуває елітний єгерський полк. Танкова міць Збройних сил Фінляндії — у місті Хаттула. І лише одна механізована бригада «Порі» на заході країни — у місті Нінісало.

Кожен із цих підрозділів має свої специфічні завдання: на місцевому рівні вони захищають об'єкти критичної інфраструктури, взаємодіють із владними органами, забезпечують евакуацію місцевого населення; на операційному рівні мобільними тактичними групами контролюють ситуацію загалом; на регіональному рівні великими підрозділами заважають ворогові великих втрат.

На перший погляд, це досить суттєва сила, але теперішні глобальні виклики навряд чи дадуть змогу самотужки довго встояти. Пояснимо чому. Росія суттєво посилює військами Західний військовий округ (потужне оперативно-стратегічне з'єднання, до якого увійшли колишні радянські Московський та Ленінградський військові округи, а також Балтійський і Північний флоти), особливо Мурманську область та Карельський перешийок. Нещодавно росіяни розташували тут механізовану бригаду на відновленій базі в селі Алакуртті неподалік Мурманська. Також, за даними естонської розвідки (у Фінляндії немає свого розвідувального центру), РФ може додатково розмістити до 30 БТГр у всьому Західному військовому окрузі.

Як зазначено вище, світова безпекова ситуація докорінно змінилася, передусім унаслідок можливості застосування ядерної зброї. Кольський півострів — це місце, де стоять російські субмарини, що здатні завдати ядерного удару.

До того ж Мурманськ міститься лише за 200 км від фінського кордону.

Як відомо, ядерна зброя завжди відігравала ключову роль у російській оборонній/наступальній та політичній стратегії. Тому у фінському експертному середовищі говорять про вступ до НАТО як спосіб уберегтися від гібридних провокацій та подальшого їх перетворення на повноцінну війну з можливістю застосування зброї масового знищення.

Звичайно, не все так однозначно. Але у зв'язку з подіями в Україні, Сирії в країні відбуваються певні зміни суспільних настроїв. Так, Консультативна рада оборонної інформації проводила опитування фінів стосовно різних важливих питань, зокрема й безпекових. Згідно з результатами цього дослідження 78% вважають, що Фінляндія може стати об'єктом агресії. 84% чоловіків і 73% жінок переконані, що фіни повинні захищати себе у війні, навіть якщо її характер буде несприятливим. Більшість громадян (87%) готові взяти участь в обороні країни. 3/4 респондентів вважають, що Фінляндія повинна зберегти чинну систему загального призову.

У ФІНСЬКОМУ ЕКСПЕРТНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ГОВОРЯТЬ ПРО ВСТУП ДО НАТО ЯК СПОСІБ УБЕРЕГТИСЯ ВІД ГІБРИДНИХ ПРОВОКАЦІЙ ТА ПОДАЛЬШОГО ЇХ ПЕРЕТВОРЕННЯ НА ВІЙНУ З МОЖЛИВІСТЮ ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ МАСОВОГО ЗНИЩЕННЯ

Але більше ніж половина опитаних (58%) виступає проти гіпотетичного вступу країни до НАТО (хоча їхня кількість поступово зменшується). Найчастішою відповіддю на запитання, чому Фінляндії не варто вступати до Альянсу, була така: «Росія, яка може дуже роздратуватися через це». Друге, що говорять фіни: стратегія позаблокового статусу довго успішно працювала, тож має спрацювати й надалі. Третє — небажання громадян брати участь у різних воєнних конфліктах поза межами Фінляндії.

Прихильники ж вступу теж називають Росію головним мотиватором свого рішення, але зазначають, що перебування в НАТО суттєво допоможе мінімізувати ризики. Як бачимо, фінське суспільство досить поляризоване в цьому питанні.

Як висновок хочеться сказати, що альтернативи НАТО в глобальному контексті не існує. Для Фінляндії рішення про вступ до Альянсу означатиме цілковиту трансформацію своєї оборонної політики та характеру відносин із Росією.

Парадоксально, але найглибші наслідки будуть не у військовій політиці, адже членство не передбачає відмови від фінської традиційної системи призову.

Такі рішення, звичайно, потребують довготривалої підготовки та виваженості, але потрібно пам'ятати український урок. Політика багатовекторності й так званого непровокування Росії призводить лише до збільшення агресії та апетиту в останньої. Понад те, наслідки можливого вступу до НАТО будуть сприятливішими, коли це буде скоординований вступ не тільки Фінляндії, а й Швеції. ■

Чи спрацює механізм?

Ігор Лосєв

Задекларовані принципи НАТО проходять перевірку на можливість їх практичного застосування

Цілоком не випадково в країнах Європи проводяться опитування щодо реальних можливостей Північноатлантичного Альянсу (НАТО) захистити своїх членів від імовірної повномасштабної агресії на європейських територіях. Ідеться не так про матеріально-технічні можливості порівняно з потенційним агресором (вони достатньо великі), як про інші фактори, що можуть стати вирішальними. Це насамперед політична воля, рішучість, готовність діяти, здатність виконувати взяті на себе зобов'язання. А опитування показали, що більшість європейців зовсім не прагнуть ті зобов'язання реалізувати, навіть жертвуючи своїми союзниками (мовляв, нехай кожен сам про себе подбає). Брак євроатлантичної солідарності може геть знівелювати значення та потенціал оборонного союзу, бо ніяка озброєна до зубів армія не досягне успіху, якщо немає бажання битися. Та й будь-який союз не функціонує без внутрішньої солідарності, свідомої добровільної єдності.

Формально знаменита ст. 5 Північноатлантичного договору, підписаного у Вашингтоні 4 квітня 1949 року, дає країнам-учасникам гарантії безпеки у вигляді насамперед спільної оборони всіх у випадку загрози навіть одному підписантові. Однак світ має величезний негативний досвід гарантії, що виявилися насправді негарантованими. Досить згадати так звану Малу Антанту, де Чехословаччині обіцяли захист з боку Румунії, Югославії, а згодом Польщі й Франції. Мюнхенська змова зліквідувала Чехословаччину й розвалила Малу Антанту через банкрутство її гарантії. Можна згадати Польщу й франко-британські гарантії, що нічим не допомогли Польщі в 1939-му. Хоча Франція та Британія таки оголосили Німеччині війну, тривалий час це була, за визначенням європейської преси, «дивна війна». Деякі французькі газети тоді запитували: «А чи варто воювати за Данциг?». Нинішні опитування показують, що європейці не мають бажання збройно захищати Естонію та Польщу, якщо вони стануть об'єктом агресії.

Але «не хочеться» не означає, що не доведеться. У 1939-му також не хотілося...

Усі ці опитування виявили одну особливість: жителі «старої» Європи наївно вважають, що загроза далеко і їх не дістане.

Путін, об'єктивно маючи менше можливостей із його вразливою економікою й аж ніяк не досконалою армією, діє набагато нахабніше, сміливіше та авантюриніше, що забезпечує йому вигравш часу та ініціативи. Він хоче показати, що НАТО — це мильна бульбашка, яка реально не спрацює і тому нікого не захистить, тож європейцям краще

здатися на милість переможця, яким у Кремлі воліли б себе вважати.

Головна мета Москви сьогодні — тотальна дискредитація НАТО як оборонного блоку, як воєнної структури, мовляв, це фікція, або, як кажуть китайські товариші, «паперовий тигр». Тому європейці, на думку Кремля, мають кинути те НАТО й прожогом мчати до Москви в «намет хана» випрошувати та виторговувати собі статуси й преференції (комусь дадуть більше, а комусь менше). Отже, встановлюється російська протекція над Європою, і поступово вся вона стає «клієнтом» Росії. І тоді справді виникне нова Європа

ДОЛЯ СВІТУ ТА ЛЮДСТВА ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ТОГО, ЧИ СПРАЦЮЄ МЕХАНІЗМ СТ. 5 ВАШИНГТОНСЬКОГО ДОГОВОРУ ПРО СТВОРЕННЯ НАТО. І ЧИ ВДАТЬСЯ ЗАХІДНИМ ЛІДЕРАМ НАВІЯТИ ВПЕВНЕНІСТЬ ВОРОГАМ НАТО, ЩО ТАКИ СПРАЦЮЄ

«від Лісабона до Владивостока», але зовсім не так, як це розумів автор формулювання генерал Шарль де Голль. Справді, нині момент унікальний вдалий для Кремля, і зумовлений він не силою Росії, а феноменальною слабкістю Заходу: у Європі панує очевидний ідейно-політичний хаос, у США при владі (а завтра це, можливо, ще й поглибитися) перебувають люди, які схиляються до ізоляціонізму, які не хочуть нести тягар світового лідерства Америки, зокрема в європейському геополітичному регіоні, не розуміючи, що в ХХІ столітті ізоляціонізм для великої держави світового рівня є нонсенсом і може закінчитися катастрофічно. Навіть Китай, що мав багатотисялі історичні традиції самоізоляції, нині поводиться інакше, досить лише звернути увагу на безперебільшення шаленої активності китайських фірм в Африці та Латинській Америці. Путін відчув цю потужну хвилю егоїзму, боягузтва та короткозорості в західному світі й зрозумів, що настав його час. Тепер чи ніколи... Що ж стосується НАТО, то крім глобальних геополітичних проблем тут є ще проблеми самої цієї організації, її структури й характеру.

За весь період існування такої серйозної перевірки Альянсу, його спроможності й дієвості ст. 5 Вашингтонського договору ще не було.

Варто згадати й дуже складний консенсусний механізм ухвалення рішень, вельми повільний і незграбний: 29 держав (разом із Чорногорією, що нещодавно приєдналася) мають швидко досягти одностайності й до чогось домовитися.

Громіздка та неповоротка внутрішня структура НАТО ще так-сяк функціонує в мирний час. Як вона запрацює в умовах збройної агресії проти країни-учасниці? Договір НАТО декларує, що Альянс повинен забезпечити стримування й захист від будь-якої форми агресії, спрямованої проти території будь-якого його члена; зберігати стратегічний баланс у Європі. Вищий орган військової структури НАТО — Комітет оборонно-го планування. Крім нього є ще Група ядерного планування — головний орган для консультацій з питань, що стосуються ядерних сил НАТО; Військовий комітет, що відповідальний за військову діяльність у межах Альянсу; Міжнародний військовий штаб; Командування Об'єднаних збройних сил у Європі та Командування Об'єднаних збройних сил у зоні Атлантичного океану; Міжнародний секретаріат НАТО, генеральний секретар НАТО. Також у структурі Альянсу є політичний комітет, Консультативна група з питань аналітичної політики, Спеціальна група з контролю над звичайними озброєннями, Економічний комітет, Комітет аналізу оборони, Головна рада з питань ресурсів, Нарада керівників у галузі національних озброєнь, Науковий комітет НАТО, Комітет із питань бойової підготовки та багато інших. Питання: як уся ця велетенська бюрократична організація, цей адміністративний Левіафан працюватиме, коли виникне потреба захистити конкретну Естонію від стрімких дій російської армії? Вона за 4–5 год пройде шлях від Нарви до островів Сааремаа — Хіюмаа. А що за цей час встигне зробити циклопічна організаційна система НАТО? Домовитися про відправлення ще однієї мотострілецької бригади до країн Балтії?

Тим більше що Альянс в цей період історії намагається до останнього (і де це останнє?) відтягувати ухвалення принципових рішень, заспокоювати, дурити самого себе, будь-які грізні *memento*, пояснюючи прийнятними тлумаченнями, щоб не дивитися правді в обличчя та уникати рішучих дій. Наприклад, нещодавно відбулася зустріч начальників генеральних штабів країн НАТО

й деяких інших держав (зокрема, у саміті брав участь і начальник Генерального штабу Збройних сил України генерал армії Муженко).

Під час нарад з'ясувалося, що навіть вторгнення російських бойових літаків у повітряний простір країн НАТО не вважатимуть достатньою підставою для застосування ст. 5 Вашингтонського договору 1949 року, яка постулює колективну оборону. Ну а якщо ці літаки з'являться над країною Альянсу не тільки для того, щоб її полякати, а зі значно небезпечнішою метою? І вони можуть багато чого наробити, допоки в Брюсселі в штаб-квартирі НАТО вирішуватимуть, сперечатимуться та роздумуватимуть: це вже війна чи це не війна...

Україна щось подібне вже пережила, коли кілька днів у лютому 2014 року в Києві здивовано намагалися збагнути, хто ж ці озброєні невідомі люди, які захопили в Сімферополі Верховну Раду й Раду Міністрів Автономної Республіки Крим, що забезпечило Москві величезний і, як з'ясувалося, вирішальний виграв часу...

А тепер уявімо собі Балтію з невеликою купкою суто символічних натовських військових сил, що лише здатні демонструвати свою присутність і зображувати якусь лінію розмежування між НАТО та РФ. Якщо потужне російське військово-угруповання (чи суто гебістська інфільтрація «зелених чоловічків») завдасть удару по Естонії, що робити? З одного боку, це класична підстава застосування згаданої вище ст. 5. А з другого — так не хочеться ризикувати, та й чим Таллінн кращій за Данциг, який був не вартий жертв у 1939 році (щоправда, потім довелося зазнати значно більших втрат у набагато несприятливіших умовах). Може, Путін піде далі: Латвія, Литва, Польща, а може, і ні. Головне, що механізм НАТО не спрацює. І це стане детонатором краху структури, повоєнного устрою світу й початком швидкого розпаду Європейського Союзу. А далі Кремль діятиме за обставинами там, де можна буде найкраще розвивати успіх. Звісно, світ без НАТО та Європейського Союзу матиме зовсім інший вигляд. Це буде незнайомий і незрозумілий світ, де всім доведеться звикати до якихось незнаних правил життя, якщо то взагалі будуть правила, а не простий диктат сильнішої на певний момент сторони.

Може реалізуватися перспектива політично-мілітарного хаосу, коли людство буде відкинуто на десятиліття назад.

І це ще не найгірший варіант. Отже, без перебільшення доля світу та людства залежить від того, чи спрацює механізм ст. 5 Вашингтонського договору про створення Північноатлантичного Альянсу... І чи вдасться західним лідерам нав'язати впевненість ворогам НАТО, що таки спрацює. Хоча для цього їм насамперед самим треба мати таку впевненість... ■

Невідворотний колапс

Віталій Рибак

Чому Варшавський блок програв холодну війну

Вогонь по своїх. Вторгнення до Чехословаччини 1968 року — головна спільна бойова операція країн Варшавського договору

Коли 31 травня 1991-го Варшавський блок припинив своє існування, світ зітхнув із полегшенням: холодна війна остаточно закінчилася. Доволі симптоматично, що пакт не проіснував довго після розпаду конструкту, який його ініціював, — Радянського Союзу.

Аби зрозуміти причини розпуску цього військового об'єднання, потрібно насамперед подивитися на історію його заснування. Варшавський блок ніколи не мав оригінальних рис чи виразного плану: він був просто симетричною відповіддю на створення Північноатлантичного Альянсу (НАТО). 61 рік тому, навесні 1955-го, людство уже було в стані холодної війни й поділялося на два табори: західний та східний, капіталістичний та комуністичний. Європа в той час оговтувалася від Другої світової, Сполучені Штати закріплювали свою панівну позицію на планетарній арені, а їхній президент Двайт Айзенгавер сумлінно продовжував справу свого попередника Гаррі Трумена, розбудовуючи НАТО (західний військовий блок напередодні відзначив уже шосту річницю свого заснування).

Комуністичний блок за цей час устиг перего-родити Європу непробивно залізною завісою і непогано почувався. Чехословаччина, Польща та Східна Німеччина прагнули якогось військово-го союзу, адже побоювалися мілітаризації ФРН, проте СРСР, гегемон комуністичного табору, на 1954 рік іще не був у цьому зацікавлений, бо

уклав білатеральні договори з усіма країнами по свій бік залізної завіси. Натомість у травні 1954-го він надіслав до НАТО пропозицію доєднатись, «аби зберегти мир у Європі». Однак і Сполучені Штати, і Велика Британія виступили проти.

Хрущов форсував створення власного блоку. Підготовка до імплементації Варшавського договору відбулась лише за один рік: уже 14 травня 1955-го його було підписано. У преамбулі зазначали, що мета — «підтвердження прагнення до створення системи європейської колективної безпеки, заснованої на участі всіх європейських держав, незалежно від їхніх соціальних і політичних систем». Однак була й заява про те, що «ремлітаризація Західної Німеччини та інтеграція її в Північноатлантичний блок [...] нарощує небезпеку нової війни і є загрозою національній безпеці миролюбних держав [...]». У цих умовах миролюбні європейські держави повинні вжити необхідних заходів щодо забезпечення їхньої безпеки». Таким чином, задекларувавши на папері прагнення до уніфікації Європи, договір фактично закріпив її поділ на наступні 36 років. Однак комуністичний блок у цьому процесі вже грав другу скрипку, адже був змушений реагувати на дії Заходу постфактум та в поспіху, що однозначно не зміцнило військової організації.

Договір окрім СРСР підписали ще сім соціалістичних держав: Румунія, Болгарія, Польща, НДР, Чехословаччина, Угорщина та Албанія. Важливо, що участь у ньому взяли не всі країни комуністичного блоку: Югославія відмовилась, зберігаючи свій «особливий статус», хоч Хрущов і відвідав Тита навесні 1955-го, аби «відновити дружбу», втрачену після розколу між Титом і Сталіним, ба навіть погодив надання широкомасштабної економічної допомоги. У цьому була друга слабкість Варшавського блоку вже на етапі заснування: Микиті Сергійовичу не вдалося консолідувати навіть усі нечисленні держави по східний бік залізної завіси.

У складі восьми членів пакт проіснував недовго. Уже за шість років, у 1961-му, Албанія фактично припинила будь-яку діяльність у межах організації. Причиною став розкол між СРСР та Китаєм. Мао Цзедуну не подобалися зміни в Країні Рад після смерті Сталіна, він засуджував ХХ з'їзд КПРС та курс на розвінчання культури особи, що був там прийнятий. Самого Хрущова Мао Цзедун вважав відверто слабким і називав його прагнення до мирного співіснування з капіталістичними країнами «зрадою лєнінських ідеалів». Албанські «товариші» відкрито підтримували Китай у цьому протистоянні ще від

1958-го, а в 1960-му остаточно перейшли до сфери впливу Пекіна, відмовившись брати участь у військовому блоці під проводом СРСР. Формальний вихід Тирани з Варшавського договору відбувся в 1968-му.

За домінування радянської армії, яка забезпечувала 3,7 млн солдатів із загальної чисельності його військ (4,8 млн осіб), Варшавський договір служив Москві лише додатком для здійснення зовнішньої політики, агентом здійснення волі першого секретаря ЦК КПРС. За 36 років існування блоку країни-учасниці, хоч як це дивно, не проводили спільних операцій за його межами, лише всередині. Таких випадків було два: придушення перевороту в Угорщині в 1956-му та введення військ до Чехословаччини навесні 1968-го. Символічно, що саме Празька весна стала однією з передумов розпаду комуністичного табору, який почався через 20 років.

Перебудова та гласність зруйнували підвалини не лише Радянського Союзу, а й Варшавського договору. За два роки, від 1989-го до 1991-го, старі комуністичні уряди були повалені в Польщі, Угорщині, Чехословаччині, Румунії, Болгарії та Східній Німеччині. Остання взагалі пішла на об'єднання із Західною, таким чином ставши першою колишньою комуністичною країною в складі НАТО. Тобто де-факто блок припинив існувати вже в 1989-му.

Коли зникло домінування Радянського Союзу, яке й було вирішальним фактором у створенні організації, країни комуністичного табору швидко пройшли через соціально-політичні перетворення, а тому потреба у військовому союзі відпала. Крім мілітарних інтересів, пакт ніщо не тримало разом. «Коли позбавити Варшавський договір його військової суті, залишається тільки порожня оболонка», — так влучно описав цей процес Кшиштоф Скубішевський, міністр закордонних справ Польщі, під час прес-конференції із приводу формального розпуску блоку 31 травня 1991-го. На ній були присутні представники всіх країн-членів, окрім Радянського Союзу.

ЗА ДОМІНУВАННЯ РАДЯНСЬКОЇ АРМІЇ, ЯКА ЗАБЕЗПЕЧУВАЛА 3,7 МЛН СОЛДАТІВ ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ЧИСЕЛЬНОСТІ ЙОГО ВІЙСЬК (4,8 МЛН ОСІБ), ВАРШАВСЬКИЙ ДОГОВІР СЛУЖИВ МОСКВІ ЛИШЕ ПРИДАТКОМ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Варшавський блок став монументом усій радянській зовнішній політиці: він був створений поспіхом, на протигагу НАТО, щоб показати «кузькіну матю» Заходу, але функціонував виключно в радянських традиціях: міцний вертикальний контроль за показного рівноправ'я. Саме тому пакт не пережив розпаду СРСР — тоді й була зруйнована вісь, на якій трималися країни-члени. ■

КНИГАРНЯ

ДЕНЬ КИЄВА
у Золотоворітському сквері
для дітей та дорослих

Спеціальна програма від книгарні «Є»

Субота 28 травня 12.00 — 19.00

Багато заходів для батьків та дітей від 5 років:

- Читацький квест від «БараБуки».
- Літературно-пізнавальна екскурсія в районі Золотих воріт «Мій маленький Київ» від Клубу ілюстраторів «Pictoric» та інші.

Детальніше — на сайті книгарні «Є»: www.book-ye.com.ua

Зелене, а не квадратне

Валерія Бурлакова, боєць 93-ї ОМБр

Як армійське командування реагує на критику знизу

«Квадратне — котити, а кругле — нести». Відомий із радянських часів армійський жарт про сутність завдань, які часто ставлять перед солдатами в збройних силах, досі не втратив актуальності. Особливо добре це видно за межами зони АТО, де рано чи пізно на певний період опиняється кожен підрозділ... Адже українська армія, оновлена чудовими бойовими кадрами знизу, за своєю суттю так і лишилася радянською «завдяки» вихованому в цій системі керівництву, психологію якого змінити не так уже й просто.

Реакція ЗСУ на критику — чергове свідчення цього. Адже, всліяко демонструючи демократичне прагнення «помічати» критику як у ЗМІ, так і в соцмережах, власні помилки військові посадовці воліють не виправляти, а... будь-якою ціною заперечувати. Навіть якщо це видаватиметься абсурдом.

Розглянемо варіанти та особливості такої реакції, спираючись, певна річ, на власний досвід.

АВТОР НЕВІДОМИЙ

Першим специфічним моментом більшості армійських «відписок» є анонімність відповіді на зауваження. Можливо, саме вона дає змогу пізніше застосувати інший армійський принцип-анекдот: «...Покарати невинних, нагородити непричетних». Так, із п'яти епістолярних шедеврів, отриманих у відповідь на критику за останній час (деякі з них повідомляли про результати перевірок, а деякі були просто емоційною реакцією, хоча й опублікованою в офіційних спільнотах), підпису людини, яка могла б відповісти за озвучені слова, не було під жодним із текстів.

Невідомим був, наприклад, склад «робочої групи», нібито відправленої Генштабом у 93-тю ОМБр. Природно, що жодного прізвища відповідальної особи не було й під результатами її роботи — звітом про «відсутність» порушень, які вже за кілька годин після обіцянки все перевірити оприлюднив чомусь не Генштаб, а сама 93-тя ОМБр.

Відповідальні за перевірку, яку провели (імовірно, адже як тут скажеш напевно) представники оперативного командування «Схід», також побажали залишитися невідомими. Прізвище фігурувало тільки одне: «начальник прес-служби оперативного командування «Схід» старший лейтенант Романов Є. В.» направив до редакції *Тижня* лист із вимогою спростувати інформацію, яка нібито «не знайшла підтвердження».

Нормальною практикою, про що *Тиждень* раніше писав, є навіть відсутність конкретних підписів під результатами набагато важливіших внутрішніх розслідувань, наприклад щодо загибелі військово-

службовців. Чи анонімні свідчення, які військові посадовці просять взяти до уваги...

Утім, зрештою, як писав класик: «...Що значить ім'я? Троянда пахне трояндою, хоч трояндою назви її, хоч ні...»

Тому перейдемо до самої суті аргументів.

УСЕ ДОБРЕ

Як виявилось, дуже зручним способом заперечення будь-якої обставини є надання максимальної кількості інших фактів, які мають до головного дуже опосередкований стосунок. При цьому бажано використовувати якомога більше цифр і зробити вкрай несподіваний висновок: усе добре.

Такий метод застосовувався під час анонсованої Генштабом і проведеної, судячи з усього, 93-ю ОМБр перевірки обставин загибелі військовослужбовця Анатолія Гаркавенка та поранення військовослужбовця Андрія Котovenка. Як раніше писав *Тиждень* (№ 12, 2016), у ході внутрішнього розслідування в бригаді було «встановлено», що постраждали хлопці не на бойовому завданні, а «у вільний від виконання службових обов'язків час», вирішивши погуляти сірою зоною між нами та сепаратистами.

Відповідні документи зі згадкою про «самовільний» вихід за кілька місяців після загибелі хлопця отримала матір загиблого Анатолія Гаркавенка. Наслідок такого висновку — матір загиблого та родина пораненого не зможуть отримати компенсацію.

Армійські посадовці на зауваження щодо неможливості одержати компенсацію відреагували дивно.

МАЛЮНКИ: ВАЛЕРІЯ БУРЛАКОВА

«Щодо неотримання родиною загиблого солдата Гаркавенка А. О. одноразової грошової допомоги. Військовою частиною з метою забезпечення оформлення родиною загиблого військовослужбовця комплекту документів, що дозволять їм отримати пенсію та інші виплати, були відпрацьовані наступні документи: грошовий атестат серії ЗУ № 266330 та довідка про доходи військовослужбовця за час його служби у військовій частині вих. № 628 від 14.04.2016 року, витяг із книги обліку військовослужбовців, що перебувають на грошовому забезпеченні, ф. 18 про видачу грошового атестата, витяг із книги реєстрації вихідних документів фінансово-економічної служби про видачу довідки про додаткові види грошового забезпечення. Весь пакет документів експрес-поштою «Нова Пошта» за накладною № 59000176264060 від 18.04.2016 року був відправлений до м. Луцька на отримувача Герича Андрія, який у подальшому передав цей пакет до Івано-Франківського обласного військового комісаріату», — підкреслили в результатах ініційованої Генштабом перевірки».

Відповідь не тільки абсолютно не по суті справи, а й містить відверту брехню. Так, свого часу на запит журналістки «Слідство.інфо» Олени Козаченко, яка теж займалася цією справою, відповіли, що «станом на 29.03.2016 родина загиблого отримала всі довідки, крім довідки про смерть», хоча на той момент матір загиблого документів не отримала, що підтвердила в розмові з журналісткою. А вже відповідно до наступної «відписки» виявилось, що «весь пакет документів» був відправлений «Новою Поштою» наступного місяця — 18 квітня 2016 року.

Утім, це найдрібніше. Адаже річ від самого початку була не в тому, що документи досі не прийшли, а в тому, що незалежно від їх наявності в матері були вже відомі результати сфальсифікованого розслідування, які права на грошову компенсацію де-факто не дають.

Не менш цинічною виявилася відповідь стосовно пораненого Андрія Котовенка та його пакета документів: «Щодо неотримання солдатом Котовенком А. С. грошового забезпечення та одноразової допомоги по пораненню. Солдат Котовенко А. С.

щомісячно отримує грошове забезпечення шляхом зарахування грошових коштів на його картковий рахунок, відкритий в установі ПАТ «ПриватБанк». Грошове забезпечення за березень 2016-го на картковий рахунок Котовенка А. С. (3033100713) зараховано 26.04.2016 року в сумі 7003,74 грн, що підтверджується відомістю розподілу грошового забезпечення військової частини, польова пошта В2873 № 16046СТ637699, завіреною відтиском печатки ПАТ «ПриватБанк». Грошову допомогу за поранення не отримав з причини того, що до теперішнього часу проходить лікування в лікувальних закладах і, як наслідок, не має висновку ВЛК».

Як не раз підкреслював сам поранений, військово-лікарську комісію він пройти не може (і, як наслідок, не має її висновку) зовсім не через те, що перебуває в медичних закладах, у яких, власне, комісію зазвичай і проходять. Проблема в тому, що бригада не надіслала потрібної для проходження ВЛК довідки. «Довідки досі немає, шпиталь давав два офіційних запити — довідку про травму надіслати терміново. Без цієї довідки неможливо пройти нормально ВЛК, неможливо продовжити лікування, неможливо пройти реабілітацію тощо...» — зауважував Котовенко в коментарі «Слідство.інфо».

Ще один яскравий приклад «заперечення» через перекручування — спроба спростувати інформацію про те, як бійця 93-ї ОМБр, що перебував на лікуванні внаслідок травми, отриманої, за офіційними документами, під час бойових дій, просто вивели поза штат («у розпорядження командира частини у зв'язку з довгостроковим лікуванням»). І, як наслідок, позбавили зарплати на період «відсутності» в штаті. У процесі перевірки це заперечили, зауваживши, що грошове забезпечення було виплачено в повному обсязі... «з урахуванням виведення в розпорядження командира частини у зв'язку з довгостроковим лікуванням».

Тобто, поки за штат не вивели, зарплату платили. Вивели — «ураховали». Після лікування на посаді поновили.

Водночас головне питання — правомірність виведення поза штат і, як наслідок, позбавлення грошового забезпечення під час лікування — вирішили просто проігнорувати. На щастя, «у зв'язку з довгостроковим лікуванням» поза штат поки що не вивели хоча б згаданого раніше Котовенка, який дивом вижив і лікується вже четвертий місяць...

ЧАСТКОВЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ

В окремих випадках можна не викручуватися й просто зауважити, що «інформація знайшла часткове підтвердження».

Наприклад, під час обіцяної перевірки було зроблено висновки стосовно фактів перебування інфекційних хворих поруч у наметах разом із рештою особового складу.

Так, хворий на гепатит С військовослужбовець виявився цілком безпечним: «...Хворий на гепатит С військовослужбовець дійсно страждає на зазначену хворобу з 2005 року, однак, за висновком лікарів, форма захворювання не становить загрози для оточуючих. Понад те, він не бажає залишати військову службу та обурений викривленою інформацією стосовно нього. Претензій до військових лікарів щодо контролю за станом його здоров'я не висуває».

Бажання закрити обличчя рукою викликає не тільки брак документального підтвердження того, що «форма захворювання» бійця «не становить загрози для оточуючих»... А ще й закон, чомусь не відомий представникам, знову анонімним, ЗСУ. Згідно зі ст. 4 «Розкладу хвороб, станів та фізичних вад, що визначають ступінь придатності до військової служби» громадяни з хронічними вірусними гепатитами незалежно від тяжкості форми є непридатними для військової служби. Якщо захворювання не надто тяжке, такі люди можуть бути «обмежено придатні у военний час». Але ж... «воєнного часу» в країні немає — у нас особливий період. Мобілізувати бійця, який із 2005 року страждає на гепатит С, просто не мали.

Ще кращою виявилася відповідь щодо іншого хлопця, який на момент спілкування був хворий на кон'юнктивіт — інфекційне захворювання, що дуже легко передається. «Інформація щодо хворого на кон'юнктивіт знайшла часткове підтвердження: за останній місяць з 1-го МБ із діагнозом гострий кон'юнктивіт звертався один військовослужбовець, який був оглянутий, отримав необхідну медичну допомогу та був направлений на консультацію до лікарів військового госпіталю», — зауважили посадовці. Утім, те, у чому, власне, полягає проблема, вирішили жодним чином не коментувати. Спрощений до максимуму, цей діалог мав би такий вигляд.

— У наметі разом із десятками інших військових живе інфекційний хворий.

— Це справді так.

І на тому спасибі.

Аналогічно цінні висновки перевірки щодо бійця Володимира Сізова, який ще 29.02.2016 року на кілька годин запізнівся в розташування, повертаючись із відпустки, внаслідок чого його запідозрили в самовільному залишенні частини. Те, що він повернувся того самого дня, ситуацію тоді не змінило. Не змінила її й «увага» робочої групи до цього питання навесні. «...Командиром військової частини призначено службове розслідування за фактом самовільного залишення військової частини солдатом Сізовим В. А., виходячи з цього відповідно до вимог чинного законодавства нарахування та виплату грошового забезпечення солдату Сізову В. А., призупинено з 29.02.2016 року по теперішній час», — відзвітували «слідчі».

Це й так усі знають. Розслідування триває вже два з половиною місяці. Але ж справа неймовірно складна... І нічого, що батько двох дітей із зими не отримує ані копійки грошей.

ОТРИМАЛА Й НЕ З'ЯВИЛАСЯ

Вимагають носити офіційну форму — «підсельску», хоча видана була тільки зимова, а на вулиці вже спекотно? Не видавалася літня форма?

Тут можна суперечити самим собі, але при цьому дуже бажано підкреслити, що стосується це лише однієї людини. У решти все добре.

Так, звернувши увагу на згадане питання, авторка цих рядків дізналася, що «костюм польовий літній» (!) ще восени отримала «під особистий підпис» безпосередньо на передовій разом із десятком інших ніколи не бачених речей. Але навіть за таких умов, переживши разом із «костюмом польовим літнім» лише осінь та половину весни, чомусь мала отримати ще один комплект одягу для спекотних днів, тільки от «...для видачі майна за літнім планом не з'явилася».

І нічого, що інші бійці підтверджують загальновідому в бригаді істину: на початку травня отримати на складі можна було лише літні труси.

ДУЖЕ МОЛОДІ ЯЛИНКИ

Прохання спростувати інформацію, оприлюднену *Тижнем* у матеріалі «Навчити воювати...» (див. *Тиждень*, № 20, 2016), виявилось ще краще обгрунтованим. «Твердження солдата Буракової не знайшли підтвердження», — повідомив начальник прес-служби ОК «Схід». І надіслав результати перевірки, які це доводять.

Це має приблизно такий вигляд.

Твердження: «...Та й зброю шкода дарма добивати — старші за багатьох із нас автомати, які давно мали б списати і які часто клинито просто на позиції...»

Заперечення, згідно з яким твердження «підтвердження не знайшло»: «...Враховуючи тривалий час перебування підрозділу в зоні виконання бойових завдань та активність бойових дій, які проводила 1-ша мр, наразі вживаються заходи з переведення зношеної стрілецької зброї в 5-ту категорію. Після її здачі на заміну буде отримана відповідна кількість стрілецької зброї згідно зі штатом...»

Твердження: заняття із саперної підготовки проводилися неналежним чином.

Заперечення: «...Командир інженерно-саперного взводу внаслідок браку часу та намагання командира роти пришвидшити висування підпорядкованого особового складу на заняття з вогневої підготовки матеріальну базу не отримував. За рішенням командира роти особовий склад 1-ї мр на обладнане навчальне місце з інженерної підготовки не висувався...», «...командир інженерно-саперного взводу характеризується як фахівець своєї справи з наявним бойовим практичним досвідом...»

І байдуже навіть, що безпосередньо згадану в тексті лекцію проводив не зазначений командир взводу, а один із його підлеглих. Ось що про «внутрішню» реакцію в бригаді розповідають бійці роти: «...Мучать головного сапера. Прибігав,

просив двох добровольців написати, що на навчаннях все було нормально. Другий прибігав із папірцями писати спростування. Його позбавили наступної зарплати, на нього злий весь штаб. Але ж проблеми не в штабних. Проблеми в нього».

Винним виявився мобілізований, якого поставили читати лекцію, хоча він не має для того відповідних вмінь і знань. Водночас в оприлюдненій картині світу немає й того: все пройшло класно.

Твердження: «Подейкують, наш новий «товариш» комбат ніколи не воював» (далі йдеться про відпрацювання батальйоном маневрів, які ніколи не використовувалися в АТО. Війна в Україні триває третій рік).

Заперечення: «...Проходив службу в миротворчому підрозділі в колишній Югославії та республіці Ірак».

Твердження: «...Матюкається з приводу шапок і цивільних бейсболок на головах бійців (будьте ласкаві, вдягніть камуфльовані, хоча ми їх вам і не видавали ніколи)».

Заперечення: «Відповідно до вимог абзацу 12 статті 11 Статуту внутрішньої служби ЗСУ постійно вимагає від підпорядкованого особового складу дотримувати правил поведінки військово-вслужбовців, завжди бути одягненим за формою, чисто й охайно...»

ЯКА РІЗНИЦЯ, ЩО ВИДАВАЛИ?

Твердження: відсутність можливості помітись.

Заперечення: у таборі нібито була польова лазня. І взагалі «за дозволом командира 1-ї мр солдат Бурлакова В. І. на її прохання виїжджала до с. Орлівщина в лазню».

Доводити те, що польової лазні в таборі не було, — справа марна, адже на папері вона, ймовірно, існувала... Трохи дивно тільки те, що за її наявності бійців справді періодично відпускали прийняти душ до... сусіднього населеного пункту, про що повідомляють самі.

Твердження: для маскуванню вирубувалися молоді ялинки — тільки тому, що особовий склад

не попередили про виїзд і ніхто не взяв маскувальних сіток.

Заперечення: вирубувалася «молода паросль».

Спростування в цьому випадку, ймовірно має звучати так: «Вирубувалися не молоді, а виключно дуже молоді ялинки».

І так далі...

З ОЛІВЦЕМ У РУКАХ

Нерідко скарги бійців, людей до закінчення служби повністю підконтрольних та залежних, потім спростують самі солдати. Таке життя, адже дуже важко зберегти бажання лізти на рожен в армії, коли розумієш, що від твоїх слів не зміниться нічого, крім ставлення командування до тебе...

Неабиякого розголосу свого часу набув пост одного з медиків 93-ї ОМБр. За кілька тижнів після виведення бригади з передової у Facebook боєць під псевдонімом Білий Писюлькін написав про урочисте нагородження особового складу. Про те, що нагороджували штабних працівників, а не бійців, які пройшли пекло.

«Один хлопцев мовчки зняв із себе всі нагороди та сховав їх у кишеню, а ще хвилин за 15 просто розвернувся й пішов. Думаю, він більше ніколи не вдягне їх. Я розумію його...»

«...Соромно перед братиками, які пройшли вогонь та воду, яких (якщо не помиляюся) вісім разів подавали на нагородження, а у відповідь: «недостатньо героїзму»...»

«...Нагороди отримали навіть швачки...»

ВСІЯКО ДЕМОНСТРУЮЧИ ДЕМОКРАТИЧНЕ ПРАГНЕННЯ «ПОМІЧАТИ» КРИТИКУ ЯК У ЗМІ, ТАК І В СОЦМЕРЕЖАХ, ВЛАСНІ ПОМИЛКИ ВІЙСЬКОВІ ПОСАДОВЦІ ВОЛІЮТЬ НЕ ВИПРАВЛЯТИ, А... БУДЬ-ЯКОЮ ЦІНОЮ ЗАПЕРЕЧУВАТИ

За три дні, протягом яких допис не припиняли поширювати, автор посту зненацька написав спростування, хоч і зовсім не переконливе. Ну, наприклад, нагороди отримали штабні? І справді...

Але «...кожен з нас воював так, як того вимагали події: хтось з автоматом у руках, а хтось із папером та олівцем у руках».

...Поки хтось проводить перевірку за перевіркою, прес-служба 93-ї ОМБр просто пише есе про «проросійських псевдопатріотів», які наважуються скаржитися на ті чи інші моменти, та старанно приховує — «просто приховує, а не видаляє» — коментарі військовослужбовців, які наважуються заперечити. Сказати, що не в проросійській позиції справа... Справа в конкретних проблемах та помилках, які іноді варто просто визнати й спробувати виправити, що викличе значно більше поваги, ніж дещо абсурдна позиція цілковитого заперечення.

Утім, до цього українській армії, схоже, ще рости й рости. Лишається сподіватися як на те, що змінити її на краще допоможе безліч нових людей, яких піти в ЗСУ спонукала війна, так і на те, що шлях до змін проляже загальновідомими сходишками до прийняття невідворотного: заперечення, гнів, торг, депресія, прийняття... ■

Резерв тактичного союзництва

Алла Лазарева, Париж

У Франції є прошарок політиків, які демонструють якщо не прихильність до України, то бодай стійкість супроти московських впливів. Із ними можна й треба співпрацювати, принаймні ситуативно

Стійкий до російських впливів. Ерве Марітон застерігає французів не піддаватися «чарам» Кремля

«Мене непокоять зачаровані Путіним республіканці», — зізнався часопису *Journal du dimanche* Ерве Марітон, один із можливих кандидатів від правих на майбутніх президентських виборах. Певно, з усіх проголошених учасників праймериз опозиційної партії, що заплановані на листопад цього року, саме він найкатегоричніше настроєний проти поступництва господареві Кремля. Марітон добре знає РФ, бо регулярно їздить туди з візитами впродовж кількох десятків років. Вправно розмовляє російською, активно відхрещується від «русофобії». Але водночас не шкодує різких слів на адресу як Володимира Путіна, так і тих своїх соратників із партії «Республіканці», які нині активно виступають за зняття санкцій із Москви.

Ліберал та атлантист, він закликає не вдаватися до геополітичного спрощення, посилюючись на війну в Сирії, як це роблять депутати із близького кола Ніколя Саркозі. «Я не вважаю, що ворог «ІДІЛ» — мій друг, — наголошує політик. — Як і багато французьких військових, не поділяю замилювання російським лідером».

Ці приємні українському вуху слова, звичайно ж, не варто переоцінювати. Марітон зовсім не Вацлав Гавел, готовий на методичну протидію системі. У його критичності багато від конкурентності, у перспективі майбутніх президентських виборів у Франції, що відбудуться наступного року. Об'єктивно в проросійського Саркозі поки що більше шансів, ніж у Марітона. Але соціологія підказує: понад 80% простих французів негативно ставляться до Путіна. Праймериз урахуватимуть голоси не так партійних бонз, як звичайних небайдужих, у яких вистачить послідовності зареєструватись і проголосувати.

«Мені шкода, що Ніколя Саркозі розчинився в дискурсі вдаваного російського мучеництва, котре нібито не дає змоги ставити деякі легітимні запитання, — заявив політик часописові *Figaro*. — Мова, зокрема, про параметри правової держави». Трохи згодом він скаже про «стратегічний туман», яким оповита Росія «на шляху до економічного маразму». Іще пізніше додасть: «Я не пропутінський і не антипутінський».

Не зачаровуймося, щоб потім не розчаруватися. Марітон робить ставку на критичний до кремлівського режиму елемент, але намагається різко не відштовхувати й русофілів. Так склалося останнім часом, що в партії «Республіканці» прихильників «великого примирення з РФ» чути найкраще. Оскільки соціалісти, котрі нині при владі, суттєво втратили підтримку, саме консервативні праві, швидше за все, дадуть нового президента країни.

Уже можна сказати, що від праймериз республіканців результат майбутніх президентських виборів залежить найбільше.

Як усе це проектується на українські інтереси? Нині Ерве Марітон є одним із небагатьох, хто принаймні не дає себе відверто використовувати активістам прокремлівського лобі, чітко виступає проти його маніпуляцій довкола війни в Сирії, протистоїть антиамериканській істерії та наполягає на приматі міжнародного права в питанні державних кордонів.

Чи серйозні в цього політика шанси перемогти в праймериз? Висновки робити зарано. Поки що фаворитом правих великоаговиків бачиться колишній прем'єр-міністр Ален Жуппе. Він теж у путінофільстві не помічений, хоч і значно обережніший та стриманіший у висловлюваннях. Попри те, Жуппе чітко засудив анексію Криму, висловився проти продажу Росії вертольотоносців *Mistral*, тож чимало людей українського походження із французьким громадянством планують узяти участь у праймериз, щоб проголосувати за цього висуванця. «Не так за нього, як забрати голоси в Ніколя Саркозі та Франсуа

Фійона, котрі обидва не приховують свого роздратування санкціями проти Кремля».

У соціалістів також є кілька особистостей, які дотримують дистанції з Москвою. Зокрема, мова про колишнього міністра закордонних справ Лорана Фабіуса. З огляду на свій системний антикомунізм на чолі зовнішньополітичного відомства Франції він особисто зробив чимало, щоб санкції зберігалися, поки причини їхнього проголошення — окупація Криму та присутність російської зброї на Сході України — не зникнуть.

Інша помітна постать — Елізабет Гігу, колишній міністр юстиції, нині керівник Комісії в міжнародних справах у Національній асамблеї. Вона розмірковує над можливістю взяти участь у президентських перегонах наступного року. «Росія не виконує своїх зобов'язань у контексті мінських угод, не домоглася від сепаратистів припинення вогню й доступу до всіх територій та об'єктів для ОБСЄ, — заявила пані Гігу під час обговорення резолюції за зняття обмежувальних заходів у Національній асамблеї Франції. — Санкції може бути скасовано лише за умови виконання перелічених зобов'язань». У випадку з Гігу теж не зачаровуймося. Хоча колишній міністр лише недавно відвідала Київ спільно зі своїми німецьким та польським колегами, демонструючи єдність Веймарського трикутника, вона заявила в стінах Національної асамблеї, мовляв, «може зрозуміти росіян, які вважають, що Крим завжди був російським і що Хрущов із незрозумілих причин долучив територію до України». Але — і саме це важливо для України в пошуках ситуативних і тактичних союзників —

Елізабет Гігу чітко наполягає на дотриманні міжнародних правових норм та констатує їх порушення Росією в контексті Криму. Так, це не українофільство, але й не обожнювання Кремля. База для можливого порозуміння принаймні існує.

У контексті близьких президентських виборів у Франції поки що не проглядається жоден політик із когорти спроможних вийти на фінішну пряму, який обіцяв би жорстко й безкомпромисно боротись із впливами Кремля. Маємо натомість

ЕРВЕ МАРІТОН ЧІТКО ВИСТУПАЄ ПРОТИ РОСІЙСЬКИХ МАНІПУЛЯЦІЙ ДОВОКОЛА ВІЙНИ В СІРІЇ, ПРОТИСТОІТЬ АНТИАМЕРИКАНСЬКІЙ ІСТЕРІЇ ТА НАПОЛЯГАЄ НА ПРИМАТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В ПИТАННІ ДЕРЖАВНИХ КОРДОНІВ

кілька «вірусостійких» із критичним поглядом на його політику. Це складний дипломатичний матеріал, але кращого сьогодні немає. За вмілої роботи, цілком можливо, деякі прогалини стосовно «завжди російського Криму» цілком можуть бути ліквідовані. Тих, хто не загруз до безнадійності в інтересах Москви, варто запрошувати, залучати до дискусій, переконувати... Вода камінь точить, а наполегливість здатна чинити дива. За умови, звичайно, що її виявлятимуть ті, хто має відповідно до своїх службових обов'язків просувати інтереси України на Заході. ■

ЗУСТРІЧАЙ ЛІТО!

НА ТЕРИТОРІЇ
стадіону НСК "Олімпійський"
"Олімпійська" "Палац Спорту"

**КНИЖКОВИЙ ЯРМАРОК
МЕДВІН:
КНИЖКОВЕ ЛІТО
3 - 5 червня**

НСК "Олімпійський", вул. В. Васильківська, 55 (зал №2 на території стадіону)

Куратори культурної програми - Брати Капранови!

ВИСТАВКА "МЕДВІН: РУКОДІЛЬНІ ВИТІВКИ"

4 червня - **ДИТЯЧИЙ ДЕНЬ**

ВИСТАВКА ПРАЦЮЄ: з 11.00 до 19.00 (ВХІД ВІЛЬНИЙ)

Упорядник - виставкова
компанія "МЕДВІН"
(044) 501-03-42, моб. (050) 358-75-92;
E-mail: mail@medvin.kiev.ua;
www.medvin.kiev.ua

ВИСТАВКИ
МЕДВІН

ПАРТНЕРИ ВИСТАВКИ
АО ІЗКОР СІЛ
Корпорація
"НВО "О. Ізченко"

ІВЧЕНКО
ПРОГРЕС

Бої шпигунів

Едвард Лукас

Британські урядовці звикли сприймати мої «яструбині погляди» стосовно Росії з висока, як «балачки схибленого Едварда Лукаса». Тому мені особливо цікаво було почитати нову книжку високопоставленого британського генерала у відставці сера Річарда Ширреффа «2017: War with Russia» («2017: війна з Росією»). Це дещо белетризований опис нападу Кремля на країни Балтії, захопленого військовою слабкістю Заходу.

Автор добре знає як сам регіон, так і західну систему ухвалення рішень зсередини. На кожній сторінці його книжки — відверте обурення самовдоволеними політиками, зайнятими здебільшого оптимізацією видатків. Рецензенти розкритикували книжку за недолугі характеристики й діалоги. Та головне питання — наскільки правдоподібним є описаний у ній сценарій і чи варто ним перейматися? Чи справді Росія готова піти на повномасштабну воєнну атаку проти Естонії, Латвії та Литви, що може призвести до ядерної війни із Заходом?

Вочевидь, за певних обставин відповідь буде ствердною. Скажімо, господарем Білого дому є президент Дональд Трамп, який відкритим текстом відмовляється від безпекових гарантій Європі з боку США, а в інших ядерних державах до влади прийшли проросійські лідери (Джеремі Корбін у Великій Британії, Марін Ле Пен у Франції). У такому разі НАТО, безперечно, припинить функціонувати як ядерний альянс. Щоправда, це ще дуже великі ЯКЩО.

Далі більше: за такого сценарію треба було б припустити, що паралельно з розпадом НАТО решта військово орієнтованих країн Європи (Норвегія, Польща та Нідерланди, а може, і Швеція та Фінляндія) відмовиться відправляти до країн Балтії серйозне підкріплення.

Такі умови справді можуть спокусити Росію скористатися географічними та іншими перевагами. Однак навіть описаний вище розвиток подій не гарантований. Чи справді Росія схотіла б воювати із затягним партизанським опором? Чи ризикнути б фінансовими санкціями та політичною ізоляцією?

На мою думку, основна функція Збройних сил РФ — радше залякування, ніж реальна війна. Невідпо-

відність військових сил у країнах Балтії російським тривожить місцевих, але не тільки їх. Якщо за межами Балтійського регіону союзники вважатимуть, що захист трьох маленьких держав загрожує третьою світовою війною, то вони цілком можуть вирішити, що заради них іти на такий ризик не варто. (На жаль, книжка Річарда Ширреффа певною мірою може наштовхнути на такі думки.)

Гадаю, справжня спокуса для Кремля — домогтися свого без повномасштабної війни. Якщо тобі вдається збити противника з пантелику, лишити без друзів і зламати його волю, воювати немає потреби.

Саме тому ми маємо передусім пильнувати за випадками Росії проти нашої політичної волі й процесу прийняття рішень. У цьому контексті рекомендую почитати нову статтю британського експерта з розвідки Марка Галеотті, написану для Європейської ради з міжнародних відносин.

«Putin's Hydra» («Гідра Путіна») — так вона називається — найкращий на сьогодні огляд роботи

ПОКИ ЗАХІДНІ РОЗВІДНИКИ ЗДЕБІЛЬШОГО ЗОСЕРЕДЖУЮТЬСЯ НА ДОБУВАННІ ІНФОРМАЦІЇ, РОСІЙСЬКІ ШПИГУНИ НАМАГАЮТЬСЯ ІНСЦЕНІЗУВАТИ ПОТРІБНІ ПОДІЇ

російських розвідувальних служб. Автор не поспішає з тривожними висновками (і навіть стверджує, що розмови про другу холодну війну є перебільшенням — справді?). Він зазначає, що Росією не керує монолітна «розвідократія». Натомість служби безпеки та розвідки радше підігрують параноїдальному світогляду Владіміра Путіна, ніж намагаються скоригувати його. Вони створюють низькопробний продукт, а самі є корумпованим і сварливим збіговиськом.

Утім, поки західні розвідники здебільшого зосереджуються на добуванні інформації, російські шпигуни намагаються інсценізувати потрібні події: убивства, шантаж, хабарництво й створення ілюзій. Галеотті пише, що такі «активні заходи» мають на меті повалення та дестабілізацію європейських урядів, операції на підтримку російських економічних інтересів та напади на політичних ворогів. Країни Заходу тільки починають розбиратися з усім цим, зокрема й із переплетенням російської розвідки зі злочинністю, бізнесом та пропагандою.

Власне, ці «могутні, нецивілізовані, багатолікі й слухняні» шпигуни, описані в статті Галеотті, мають тривожити нас значно більше, ніж жахіття в дусі Тома Кленсі з книжки Річарда Ширреффа. ■

25 травня в Римі затримали людину, яку вважають офіцером російської розвідки. Він одержував секретні документи щодо діяльності НАТО від португальського шпигуна. Як установило слідство, двоє співпрацювали з 2014-го й уже не раз зустрічалися у європейських столицях: за кожен документ, який португалець передавав своєму російському партнерові, він одержував близько €10 тис. Це вже не перший такий випадок: минулого місяця двох громадян Росії за підозрою в шпигунстві затримали в Туреччині. Цікаво, що в обох випадках європейські поліцейські та офіцери розвідки не повідомляли російське посольство про характер звинувачень. Це можна пояснити тим, що, на їхню думку, дипломатичні представництва задіяні в розвідці.

Стрибок у невідомість

Інвестори бояться виходу Британії з ЄС, але вважають, що вона таки залишиться

Британія 23 червня обиратиме, залишатися їй у Європейському Союзі чи вийти з нього. Багатьом виборцям день референдуму принесе довгоочікуване полегшення: останні чотири місяці мало не всі новини про цю кампанію. Втім, якщо британці проголосують за вихід, їм ще доведеться витерпіти багаторічні дебати з приводу перемовин про умови розлучення.

Особливо спантеличено за кампанією спостерігають фінансові ринки. Більшість інвесторів, як і більшість економістів, вважають, що без ЄС Британії буде гірше. Проведене нещодавно банком Merrill Lynch (підрозділом Bank of America) опитування менеджерів глобальних фондів виявило, що Brexit є найбільшою загрозою для ринку й випереджає в рейтингу девальвацію в Китаї; проте 71% опитаних менеджерів не вважають, що британці врешті проголосують за вихід. Попри вельми незначні розбіжності в більшості опитувань, букмекерські ринки стабільно ставлять на те, що на референдумі буде зроблено вибір на користь збереження членства в ЄС; ставки на вихід знизилися до 25%.

А якщо Британія таки проголосує за вихід, украй важливим буде характер її дальших торгових відносин із Євросоюзом. Кредитно-рейтингова агенція Fitch заявила: якщо країна оперативного укладе угоду про вільну торгівлю з ЄС, наслідки виходу будуть незначними. Але для цього британцям, очевидно, доведеться погодитися на вільний рух робочої сили та сплату внесків до бюджету ЄС, проти чого, власне, і борються прибічники Brexit. Інший сценарій — затяжні перемовини та незалежність Шотландії, а також, великий тиск для кредитного рейтингу Британії.

Тож інвестори затамували подих в очікуванні події, яку вони вважають малоймовірною, але яка може мати неприємні наслідки. Найбільше від Brexit постраждав би, швидше за все, фунт: у день оголошення референдуму він похитнувся, відтак повернув позиції відносно долара (той падає на тлі більшості валют після того, як Федеральна резервна система просигналізувала готовність до дальшого підвищення облікової ставки), але не перестає дешевшати впродовж усієї кампанії відносно євро.

Проблема для валютних трейдерів у тому, що вони ризикують за будь-якого результату референдуму: збереження членства в ЄС, вочевидь, підштовхне фунт угору, що ускладнить життя тим, хто зробив ставку на Brexit. Ця невпевненість виявляється на ринку опціонів, де трейдери можуть хеджуватися від «валютних гойдалок»: надбавка за страхування від стрибків курсу фунта різко зросла.

Опитані Bank of America менеджери фондів уже тепер виявляють до британських активів най-

менше інтересу за останніх сім років. Але якщо говорити про цінні папери кожного емітента окремо, то Brexit вплине на них по-різному. За даними інвестиційної групи BlackRock, понад 78% надходжень компаній, що належать до FTSE 100, генеруються з-за кордону. Тож у випадку знецінення фунта їхні доходи поза Британією тільки зростуть. А от компанії з індексу FTSE 250 (групи із середньою капіталізацією) генерують близько 60% своїх доходів у країні. Тож фінансові показники FTSE 250 цього року поки що негативно впливають і на індекс акцій компаній із високою капіталізацією.

НАЙБІЛЬШЕ ВІД BREXIT ПОСТРАЖДАВ БИ ФУНТ: У ДЕНЬ ОГОЛОШЕННЯ РЕФЕРЕНДУМУ ВІН ПОХИТНУВСЯ, ВІДТАК ПОВЕРНУВ ПОЗИЦІЇ ВІДНОСНО ДОЛАРА, АЛЕ НЕ ПЕРЕСТАЄ ДЕШЕВШАТИ НА ТЛІ ЄВРО

На перший погляд може здатися, що з наближенням референдуму мали б постраждати британські державні облігації. Якби голосування на референдумі за вихід із ЄС призвело до падіння валюти Сполученого Королівства, міжнародні інвестори, до чийх портфелів входять ці облігації, зазнали б збитків. Відтак можна було б очікувати, що вони вимагатимуть вищої дохідності як компенсації за цей ризик. Та насправді дохідність 10-річних облігацій нині близька до рівня, на якому вона була в день оголошення референдуму. Почасти це пояснюється тим, що британський ринок облігацій — частина глобального, на якому дохідність і без того залишається низькою. Крім того, Brexit негативно вплинув би на довіру й економічну активність, тож після нього Банк Англії, швидше за все, урізав би облікову ставку або навіть розширив програму скуповування облігацій (кількісного пом'якшення). Обидва варіанти були б позитивними для британських бондів, тож дохідність для їх тримачів якраз зросла б, а не впала.

Якщо зважати на впевненість інвесторів у перемозі прибічників ЄС, у випадку протилежного результату можна очікувати різкої реакції ринків. Головний економіст італійського банку UniCredit Ерік Нільсен вважає, що фунт міг би тоді впасти на 10–15% у торгово-зваженому вираженні. Така новина, імовірно, потягнула б униз і курс євро відносно долара через сумніви в стабільності ЄС у тривалій перспективі. І справді, навіть керівники ФРС заявили, що британський референдум може вплинути на їхні політичні рішення, бо від нього залежатиме рівень довіри до країни. Тож багатьом ніч на 23 червня видасться дуже тривожною. ■

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

Господар, господиня чи ні сіло ні впало?

В ООН триває безпрецедентна кампанія за обрання наступного генсека через відкрите голосування. Але врешті виберуть, швидше за все, заздалегідь погодженого кандидата

Працювати генеральним секретарем ООН — це як повільно пити келих отрути. Із восьми очільників організації за час її існування популярними нині є тільки швед Даг Гаммаршельд (загинув в авіакатастрофі 1961 року, коли летів на зустріч у межах миротворчої місії, що мала покласти край жахіттям, які тоді коїлись у Конго (Кіншаса) відразу після здобуття незалежності) й Кофі Аннан — розсудливий, харизматичний ганець, що обіймав посаду в 1997–2006 роках (він на другому шаблі, попри не надто успішну діяльність у проблемних точках світу). Його наступника Пан Гі Муна з Південної Кореї, що має невдовзі скласти повноваження, вважають млявим, одним із найгірших генсеків.

На захист Пан Гі Муна можна сказати, що він гідна й наполеглива людина. Серед його заслуг частково Цілі сталого розвитку на 2016–2030 роки, визначені торік, та контроль над процесом підготовки Паризької угоди про зміну клімату, підписаної в грудні 2015-го. Однак він до неможливого нудний промовець і невідступно дотримує протоколу, а ще йому бракує спонтанності й глибини. Провівши дев'ять років у кріслі очільника ООН, цей діяч досі схильний до лялів. Нещодавно, наприклад, назвав «окупацією» присутність Марокко в Західній Сахарі. Хоча більшість незаангажованих спостерігачів погодяться, що марокканці скористалися власне помилками дипломатії, аби витурити з регіону представників ООН, які намагалися підтримувати там мир.

Загалом Пан Гі Мун уособлює недолік, характерний для самої ООН: зведення всього до найбільш компромісного спільного знаменника. Посада дісталася йому через те, що його кандидатура виявилася бодай у чомусь прийнятна для кожної із п'яти країн — постійних учасниць Ради Безпеки (США, Велика Британія, Китай, Франція і Росія). Пекін хотів азіата; у Вашингтоні вважали, що він на їхньому боці; Москва сподівалася на нічмі не примітного лідера. Наприкінці цього року, голосуючи за його наступника, ООН, вочевидь, збирається припуститися тієї самої помилки.

Подійкують, що в організації є консенсус: наступним генсеком має стати жінка зі Східної Європи, бо раніше на цю посаду не обира-

ли нікого з такими характеристиками. Болгарія пропонує Ірину Бокову — директора ЮНЕСКО. Однак на початку кар'єри вона була відданою комуністкою, тож її навряд чи підтримають США. Якщо офіційна Софія висуне єврокомісара з питань бюджету і людських ресурсів Кристалину Георгієву, запротестувати можуть росіяни — через санкції ЄС у зв'язку з подіями в Україні.

Можна припустити, що в якийсь момент прийнятна для всіх кандидатура жінки зі Східної Європи таки знайдеться. Однак для нинішньої кампанії характерний прецедент: дев'ятеро (сім — зі Східної Європи, три з них — жінки) оголосили свої кандидатури відкрито, замість того щоб традиційно лобювати себе за лаштунками. Протягом останніх тижнів вони виклали свої козири на відкритих слуханнях Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку.

СВІТ ПОТРЕБУЄ ЕФЕКТИВНОЇ ООН ІЗ РОЗУМНОЮ ТА РІШУЧОЮ, АЛЕ ІДЕАЛІСТИЧНОЮ ЛЮДИНОЮ НА ЧОЛІ. НА ЖАЛЬ, ТАКОГО ЛІДЕРА, ШВИДШЕ ЗА ВСЕ, ВОНА НЕ МАТИМЕ

Враження справили тільки двоє (не зі Східної Європи): экс-прем'єр-міністр Португалії Антоніу Гутерреш, який добре показав себе в ролі верховного комісара ООН у справах біженців, та колишній прем'єр-міністр Нової Зеландії, а нині очільниця програми розвитку Організації Об'єднаних Націй Гелен Кларк. Американцям нібито не до вподоби Кларк, яка хоче покласти край ядерним випробуванням у Тихому океані. Росіяни, швидше за все, відкинуть обох. Тому в останній момент можна очікувати нових постатей. Кевін Радд, колишній прем'єр-міністр Австралії, що володіє китайською, ніби теж хоче спробувати, але не має особливої підтримки. Ще може з'явитися кандидатура Сусани Малькорри, міністра закордонних справ Аргентини, яка тривалий час працює в ООН. Або президента Чилі Мішель Бачелет, яка раніше очолювала Комітет ООН у справах жінок. Іще говорять про кандидатуру Ангели Меркель, але більшість гадає, що вона все-таки залишиться канцлером Німеччини, попри всі негаразди.

Багато звичайних членів організації хочуть, щоб «велика п'ятірка» запропонувала їм на вибір двох фіналістів, а не одну компромісну фігуру, яку традиційно просто погодять загальним «одобрямсом». Але для цього доведеться дещо довільно трактувати Статут ООН. Наразі можна сказати, що принаймні відкриті слухання (які відновляться в разі появи інших кандидатів), котрі вже пройшли, відсіяли зовсім не підходяжих із дев'яти висуванців, тобто більшість.

НА МЕЖІ ЖИТТЯ І СМЕРТІ

Покласти край чи запобігти всім конфліктам, що сталися за час перебування Пан Гі Муна в кріслі очільника ООН, як-от у Бурунді чи Східному Конго, не зміг би жоден її генсек. Організація може бути ефективною настільки, наскільки це їй дозволяють ворогуючі сторони або великі держави. Але особа генсека все-таки має значення, адже, попри всі недоліки, ООН — остання інстанція, куди звертаються, коли вибухає криза. Зазвичай їй не під силу зупинити конфлікти, але її генсек нерідко єдина людина, здатна посадовити войовничих противників за стіл переговорів, а потім забрати все до купи. ООН втручається, коли ситуація на межі. У деяких куточках світу це межа між життям і смертю.

Крім того, генеральний секретар ООН виконує функції «головного адміністратора». У цьому сенсі Пан Гі Мун виявився досить слабким. Американець Ентоні Банбері, який тривалий час працював в організації, повідав цю сумну історію у статті для *New York Times* невдовзі після виходу на пенсію. ООН занепадає «через колосально неефективне управління», написав він і поскаржився на недбалість та неефективний контроль за бюджетами на миротворчі й інші місії. На думку Банбері, найбільший недолік ООН — «застаріла система кадрів», у якій «прийняття на роботу забирає в середньому 213 днів».

На роботу в ООН беруть здебільшого радше з політичних міркувань, аніж за заслуги. Оскільки процес керується неформальними квотами за регіонами, як наслідок — в організації нерідко опиняються некомпетентні, навіть корумповані кадри. Згадаймо скандал навколо програми «нафта за їжу» для Іраку (ще до Пан Гі Муна), коли кілька високопосадовців виявилися вплетані в масштабне хабарництво, а інші ніяк цьому не завадили. Новіший скандал: миротворці в Центральноафриканській Республіці ґвалтували цивільне місцеве населення, яке мали захищати. Причина: з міркувань політичної доцільності до контингенту запросили долучитися країни на кшталт Демократичної Республіки Конго, чії військові відомі схильністю до жорстокості. В іншому випадку з Комісії ООН з прав людини звільнили шведа Андерса Компаса, який викрив випадки сексуальної наруги з боку французьких солдатів після того, як інші високопосадовці відмовлялися якимось на них реагувати (згодом його виправдали).

Не менше заслуговує на критику й принцип управління ООН. Країни, чие населення або

ФОТО: REUTERS

Невдячна робота. Пан Гі Мун з Південної Кореї, що має невдовзі скласти повноваження, вважають млявим, одним із найгірших генсеків

економічна чи військова міць від дня заснування організації 1945 року зросли, вимагають вагомішого голосу — і не лише в справі обрання генерального секретаря. Лунають заклики до збільшення кількості постійних членів Ради Безпеки. Бразилія, Німеччина, Індія та Японія натякають, що в обмін на такий статус можуть навіть спершу обійтися без права вето, яким користується «велика п'ятірка». Однак кожний потенційний кандидат має противника. Для Пакистану неприйнятний варіант постійного членства в Радбезі Індії. Китай проти Японії. Аргентина й Мексика блокуватимуть прийняття Бразилії. Нігерія та Південна Африка обидві претендують на статус постійного члена від свого регіону й категорично заперечують кандидатуру опонента. А якщо доведеться вибрати постійного члена від Арабського світу?

Попри численні хиби ООН, які дедалі завятіше критикують, більшість реформ організації, швидше за все, буде заблоковано. «Велика п'ятірка» досі настроєна протидіяти будь-якому розмиванню її повноважень. Бідні країни не хочуть оптимізації адміністрування або урізання бюджету: вони не платять за організацію, а багато хто бачить її «годівницею», де можна знайти тепленьке й прибуткове місце роботи. Коли говорити про перспективу більшої незалежності генсека (якщо замінити п'ятирічні каденції без обмеження їх кількості на одну семирічну), то сильного чи незалежного лідера не хочуть бачити ані США, ані Росія. Світ потребує ефектної ООН із розумною та рішучою, але ідеалістичною людиною на чолі. На жаль, такого лідера, швидше за все, вона не матиме. ■

Назад у майбутнє?

Пострадянська автократія намагається перетворити чорне золото на модерність

Блиск і збитки. Азербайджан трансформувалася з «держави, що не відбулася» початку 1990-х років у багату й корумповану нафтову економіку

Наступного місяця близько двох десятків болідів Формули-1 мчатимуть ошатним центром азербайджанської столиці Баку. Вони пролетять уздовж берега багатого на нафту Каспійського моря повз п'ятизіркові готелі й магазини з костюмами Vionі та годинниками Chopard у вітринах. Проїдуть і повз менш привабливий бік Азербайджану: економіку з її ривками та стрибками, репресивну політичну систему й гніючий конфлікт із Вірменією. На такий швидкості ознаки неприємностей у колишній радянській республіці з населенням 10 млн осіб, затиснутій між Іраном, Туреччиною та Росією, будуть непомітні.

Гран-прі Європи Формули-1 цілком надається на роль втіхи для марнославства Азербайджану. Ця країна трансформувалася з «держави, що не відбулася» початку 1990-х років у багату й корумповану нафтову економіку. У 2003–2015-му доходи від нафти й газу становили \$119 млрд; гроші витрачали на інфраструктуру, озброєння й усілякі забаганки напоказ. Частину надходжень, зароблених країною з нафтових свердловин і золотих копалень, було переведено на офшорні рахунки впливових людей. Але донизу просочувалося достатньо коштів, щоб підживлювати сильний внутрішній попит, який переважно задовольнявся за рахунок імпорту.

Однак недовго музика грала: ціна на нафту обвалилася. Тепер бакинські таксисти скаржаться, що повсюди дорожнеча й що гроші викидають на Гран-прі. Азербайджанові довелося цього року двічі проводити девальвацію національної грошової одиниці після того, як центральний банк країни витратив близько \$10 млрд валютних резервів, намагаючись підтримати манат. У банках, за підрахунками деяких аналітиків, «висить» близько \$2 млрд проблемних кредитів. Державний нафтовий фонд Азербайджану (SOFAZ), у якому опиняються всі надходження від продажу нафти й газу, все ще має у своєму розпорядженні \$35 млрд (приблизно річний ВВП), але уряд урізав видатки й формувал бюджет, виходячи з обережної оцінки на рівні \$25 за барель.

Азербайджан постраждав і від рецесії в сусідній Росії, де раніше працювали сотні його громадян. У I кварталі економіка стиснулася на 3,5% порівняно з відповідним періодом минулого року. Інфляція виражається двозначними числами. Підвищення цін на хліб спричинило заворушення в кількох регіонах — їх швидко заспокоїли готівкою та поліцейськими кийками.

Для азербайджанських політичних кланів, які контролюють велику частину економіки країни, зона комфорту закінчилася. Легітимність Ільхама Алієва, президента-автократа, який успадкував свій

© 2016 The Economist Newspaper Limited. All rights reserved

пост від батька, більшу частину його кар'єри спира-лася на розроблені Заходом нафтогазові проекти. Тепер йому потрібно вибирати між модернізацією країни та посиленням диктатури.

Наляканий київським Майданом 2014 року, Азербайджан запозичив частину російських репресивних практик. Неурядові організації оголошено пересаджали. Але російська анексія Криму й війна на Сході України також непокоять Алієва. Нагірно-Карабаський регіон Азербайджану окупований Вірменією, яку підтримує РФ, і Баку виступає проти присутності російських військ там. Намагаючись дати собі раду з дешевою нафтою та необхідністю фінансувати енергетичні проекти, Алієв тепер хоче покращити відносини із Заходом.

Незадовго до візиту на березневий вашингтонський саміт із ядерної безпеки Алієв випустив кількох політичних в'язнів. Але за ґратами залишається Льйгар Маммадов, лідер прозахідного опозиційного руху РЕАЛ («республіканська альтернатива»). Щоб заховатися від спецслужб, партійні осередки РЕАЛ маскуються під об'єднання любителів велоспорту або книжкові клуби. Секретар групи Натік Джафарлі каже, що останнім часом до них приходять нові члени із дрібного бізнесу й навіть із державної нафтової компанії SOCAR.

Щоб завоювати прихильність середнього класу, Алієв намагається модернізувати країну, одночасно зберігаючи суворий контроль над політикою. Він запустив центр надання державних послуг за схемою «єдине вікно», який фактично усуває хабарництво за офіційні документи. Він звільнив керівника служби безпеки Азербайджану — організації, що стала наступницею місцевого КГБ (очолюваного колись Алієвим-старшим). Також він пообіцяв реформувати економіку. «Ми планували провести реформи приблизно за 10 років. Тепер нам доведеться зробити це набагато швидше», — каже Натік Аміров, радник Алієва з економічних реформ. За його словами, країна створила достатню інфраструктуру; чого їй бракує, то це людського капіталу.

В Азербайджані вже багато років точаться розмови про диверсифікацію економіки. Тепер ці

«пустопорожні балачки», за словами одного західного дипломата, повільно починають наблизитися до дійсності. Моделью для реформ стала Малайзія. Значна частина азербайджанської еліти вважає, що можна імпортувати економічні реформи, не зачіпаючи політичної системи: точнісінько як на вулиці Баку було завезено такі самі таксі, які їздять по Лондону, а улюблений ресторан першої леді доставили з Марбельї разом із шеф-кухарем, ножами, виделками та всім господарством.

В Азербайджану немає чиновників, здатних реформувати (саме це слово лякає бюджетників, як каже Аміров). Але є молоді й здібні таланти із західною освітою. Талех Зіядов, який здобув ступінь доктора в Кембриджському університеті, керує зоною вільної торгівлі в новому бакинському порту, черговому пункті китайського інфраструктурного проекту зі зв'язку з Європою під назвою «Один пояс — один шлях». «У нас немає часу чекати, доки реформи відбудуться по всій країні», — каже він.

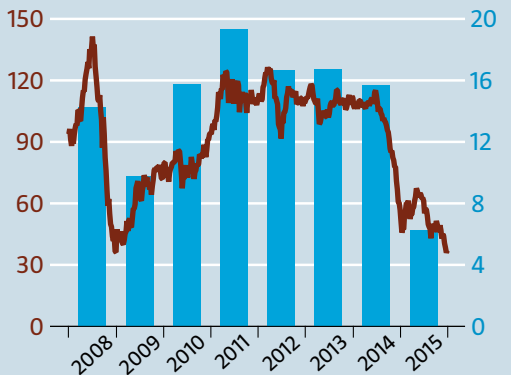
Тренувальною базою для цієї нової еліти стала Азербайджанська дипломатична академія (АДА) — зелене сучасне студентське містечко біля зоопарку. Навчання ведеться виключно англійською; багато викладачів — іноземці. Директор АДА Хафіз Пашаєв — 75-річний дядько азербайджанської першої леді й колишній посол у Вашингтоні. Завдання Академії, за його словами, — «створити спеціальне середовище, де студенти мають свободу мислення».

Пашаєв, колишній радянський фізик, добре розуміє, що випускники АДА колись вимагатимуть від нинішньої еліти більше повноважень, як це робила радянська інтелігенція 1980-х років. Але як член однієї з могутніх родин країни він сподівається забезпечити керовану зміну еліти замість радикального перелому на кшталт того, який відбувся в Грузії чи Україні.

Здатність кланової автократії успішно провести таку програму модернізації викликає сумніви, але сильним мотивом тут є націоналізм. «Наша мета — підняти країну на передову позицію у світі», — велично каже Пашаєв. Можливо, АДА доможеться успіху. Але в краї нафтових свердловин і швидких автомобілів спокуса вигоди та корупції дуже сильна. ■

Не все те золото, що чорне

Ціна нафти-сирцю марки Brent, \$ за барель
Доходи Азербайджану від нафти й газу, \$ млрд

За даними Державного нафтового фонду Азербайджану, Thomson Reuters

Зимова сплячка

Катерина Барабаш

Системні збої Каннського фестивалю

Коли взяти за основу постулат, що завдання журі великого міжнародного кінофоруму — роздати призи, розклятися, провести прес-конференцію і роз'їхатися, то, погодьмося, нинішні каннські судді на чолі з австралійським режисером Джорджем Міллером свою функцію виконали. Утім, якщо врахувати, що Каннський фестиваль — це не тільки 700 фільмів за 10 днів, не тільки «пальми» під оплески або, навпаки, під «бу-у!», не тільки кінозірки на червоній доріжці в неймовірному вбранні, а й насамперед пошуки та створення нових течій, заохочення за сміливий погляд і відважну думку, особливе чуття на майбутніх законодавців смаків, то доведеться визнати, що Міллер і К^о місію таки провалили.

КРИЗА КОМПЕТЕНТНОСТІ

«Золота пальма», що дісталася ветеранові соціально орієнтованого кіно 79-річному британцю Кенові Лоучу, якому через два тижні виповниться 80, нарікань ні в кого не викликала. Цей кіномитець, як-то кажуть, поза підозрою. Його фільми з тих, до яких не присікаєшся: вони соціально заточені, їх драматургія не залишає лазівки для невмотивованих вчинків, режисура точна, а кіномова проста й витончена. Хоч би що знімав Лоуч, він завжди зображує протистояння однієї маленької людини та нещадної державної машинерії. Герой нового фільму — пенсіонер Деніел Блейк, негарний лисий чоловічок — програє в боротьбі за свої соціальні права, але почуття власної гідності цього персонажа прихилиє до нього стільки симпатій, що й лисина, й некрасивість робляться непомітними. Власне, це все, що потрібно знати про фільм «Я, Деніел Блейк».

Отримавши «золото», Лоуч поповнив компанію дворазових володарів «Золотої пальми». До неї входять Емір Кустуриця, Білле Аугуст, Альф Шеберг, Сьогей Імамура, Міхаель Ганеке і брати Дарденни. 2006 року Лоуч уже ставав володарем «Пальми» за стрічку «Вігер, що гойдає верес».

Хтось може погоджуватися з цим рішенням журі, хтось — ні, але зрозуміло одне: логічні обґрунтування воно має. Що ж стосується решти, то тут саме час піддати сумніву компетентність не тільки суддів, а й тих, хто їх призначав. Є певні речі, котрих великі

Переконлива перемога. Отримавши «золото», Лоуч поповнив компанію дворазових володарів «Золотої пальми»

фестивалі дозволяти собі не повинні. Наприклад, не варто створювати журі більш ніж наполовину з акторів середньої руки. Цього року п'ятьма із дев'яток суддів були саме актори, і з них по-справжньому серйозно можна ставитися, мабуть, хіба що до канадця Дональда Сазерленда, який не встиг за майже 60-річну кар'єру підмочити репутацію роботою в сумнівних проектах. Чим заслужили честь опинитися в суддівській команді найпрестижнішого кіноогляду четверо інших (Валерія Голіно, Ванесса Параді, Кірстен Данст і Мадс Міккельсен), назавжди залишиться таємницею. Іранська продюсерка Катаюн Шагабі, коли судити з її фільмографії, у виробництві помітних фільмів не брала участі. А два справді сильні режисери — француз Арно Деплешен та оскароносний уторець Ласло Немеш — за цього розкладу навряд чи на щось могли впливати. Ну і Джордж Міллер, який очолює журі, творець «Шаленого Макса» й «Поросяти Бейба», схоже, ще не вийшов зі стану радісного нерозпізнання навколишніх реалій після успіху з «Оскаром». Ось така вийшла компанія. Напевне, вона ввійде в історію Каннського фестивалю як найменш професійна.

Гаразд, Лоуча проїхали. Але «Золота пальма» не єдина нагорода Лазурового берега. Якщо запідозрити, що Лоучеві зробили презент до його 80-річчя, то для чого отримав подарунок (Гран-прі) наймолодший учасник конкурсу — 27-річний Ксав'є Долан, котрий представив сімейну драму «Це лише кінець світу»? Полонивши знавців дебютом «Я вбив свою маму», сім років тому 20-річний канадець був проголошений вундеркіндом і рішуче розчистив собі місце в компанії небожителів. Відтоді він зафільмував ще п'ять повнометражних картин: усі як одна про складні стосунки з матюю, що образила в дитинстві. Кожну з них на «ура!» приймали на найбільших кінофорумах, передусім на Каннському. Що далі Долан знімав про маму, то більше дивувалися шанувальники: чи злізе

коли-небудь цей юнак із теми дитячих образ? І хоча навіть зоряний акторський склад — Венсан Кассель, Наталі Бай, Леа Сейду, Маріон Котійяр — не рятує цієї невиразної сімейної драми від роз-

губленості й змістового сум'яття, віддаймо Доланові належне: його камера напрочуд емоційна й чутлива, а сам постановник наділений умінням говорити загальновідомі речі своєю оригінальною мовою.

ПОМІТНЕ ЗА БОРТОМ

Нинішнє каннське журі не просто примудрилося оминати увагою найкращі фільми фестивалю — воно взагалі проігнорувало все, що виходить за межі звичного та пристойного, все нове, радикальне, сміливе, підозріле, суперечливе. Нікуди правду діти: закралася думка, що ці люди досі вважають «Прибуття потяга...» Люм'єрів новим словом у мистецтві. А що «Патерсон» Джима Джармуша — шедевр із шедеврів, їм пояснити забули. Цей кіномитець вибудовує лірично-філософський роздум буквально з нічого. Герой іде на роботу. Повертається. Гуляє з песиком. Пише вірші. І так щодня, сім діб на тиждень, що режисер акуратно фіксує титрами: «Понеділок», «Вівторок»... День бабака. А зала плаче й регоче, дивуючись тому, як вічно молодий Джармуш відкриває глядачеві основу буття, котра, на його думку, в поезії... Або жодного призу не дати «Тоні Ердманнові» Марен Аде, першому фільмові ФРН у каннському конкурсі за багато років, знятому з бездоганним смаком, із глибокими розмірковуваннями над головними проблемами сучасного цивілізованого суспільства, де бачимо до того ж видатну роботу двох акторів: Сандри Гюллер і Петера Сімонішека!.. А не помітити абсолютно нового повороту в творчості 77-річного Пола Верговена й гри «аж до загибелі всерйоз» Ізабель Юппер, яка відкрила у фільмі «Вона» несподівані грані свого, здавалося б, усім добре відомого таланту!..

І річ тут зовсім не в смаківщині, як може комусь здатися, а в системному збої критеріїв найбільшого, найпрестижнішого міжнародного кінофестивалю. Можна вибирати між полунічним варенням і вишневим або між бараниною і свининою. Це справа смаку. А намагатися вибрати між вишневим варенням і бараниною — системний збій і демонстрація цілковитого нерозуміння ситуації. Результат останнього наочно продемонструвала «Пальма» за найкращу режисуру, по яку піднялися на сцену один із найліпших режисерів конкурсу — румун Крістіан Мунджіу (фільм «Випускний») та один із найгірших — француз Олів'є Ассаяс (фільм «Персональний закупник»). Аніякісньких сумнівів, що Ассаяс отримав «гілку» за рознарядкою: на Каннському фестивалі існує квота на французьке кіно, а в журі — сувора, хоч і неофіційна квота на «пальми» французам. Мунджіу нагороджували від душі, Ассаяс — з розрахунку. І в тому, що журі не відстояло одного з головних прізв'язків фестивалю — за режисуру, не віддало його справедливо, без принизливого для румуна і для себе «баш на баш», є символічний, яскравий стовідсотковий цинізм, визнання несамостійності суддів та непрофесіоналізму нового директора кінофоруму Тьєррі Фремо, котрий їх призначив.

Така сама плуганина з іншими нагородами. Два призи посередньому іранському фільмові — за сценарій і найкращу чоловічу роль — за наявності реальних шедеврів у конкурсі — це щонайменше нелогічно. Невже іранка в журі виявилася аж таким могутнім сірим кардиналом?!

«Я, Деніел Блейк»

«Це лише кінець світу»

«Джув'єтта»

«Останнє обличчя»

«Випускний»

«Персональний закупник»

СМІЛИВІСТЬ МЕТРІВ І НОВАЧКІВ

Утім, нинішній Каннський фестиваль запам'ятовується не тільки парадоксально невігласким суддівством. Канни-2016 піднесли учасникам і гостям воістину королівський подарунок — рідкісний навіть для цього сузір'я талантів калейдоскоп яскравих, розкутих, сміливих і розумних картин. Не всі фільми, звичайно, засвітилися у тому калейдоскопі: хтось залишився на узбіччі. Шон Пенн, наприклад, зняв, мабуть, одну з найгірших кінокартин усіх часів і народів — «Останнє обличчя» з Шарліз Терон і Хав'єром Бардемом у головних ролях. Зрозуміло, що цей кінотвір покликали для більшої зірковості на червоній доріжці, але, по-перше, не обов'язково хпати його в конкурс — можна влаштувати урочистий позаконкурсний показ, як це вчинили, наприклад, зі стрічкою виробництва Республіки Чад, котра виявилася, до речі, куди цікавішою за Пеннову. По-друге, все-таки й у Голлівуді часом знімають непогане кіно без Пенна, Бардема чи Терон. Не найостанніша-бо кінодержава ця Америка, щоб витягувати з неї безпорадні поробки.

Але якщо забути про Пенна, Ассаяса, французьку Ніколь Гарсія (котра успішно змагалася з тими двома за право вважатися режисером найгіршого фільму конкурсу: її «Кам'яна хвороба» після перегляду викликала в залі навіть не «бу-у!», а відвертий регіт) і про безсовісне журі, то панорама світового кіно вималювалася дуже обнадійлива.

З'ясувалося, що порох у порохівниціх дорослих метрів не просто зберігся: він у цілковитій боєготовності й навіть вибухонебезпечний. Джармуш, Лоуч, Верговен — приклади того. Хоча дещо засмутив Педро Альмодовар, чия «Джув'єтта» виявилася схожою на його раніші картини лише дизайном, а колишнє хуліганство й кураж поступилися місцем мильним пристрастям. Верговен, здається, взагалі помолодшав, рветься в бій, ведучи за собою безстрашну Ізабель Юппер, котра наважилася зіграти героїню садомазохістського трилера, до того ж розкривши при цьому не характерну для неї доти безодню самоіронії та відмінного гумору.

Немовби погрожуючи відтіснити старше покоління на узбіччя кінопроцесу, молоде заявляло про себе голосно й безсоромно. До того безсоромно, що багато хто нажахано втік із зали. Данець Ніколас Віндінг Рефн, відомий своєю схильністю до радикалізму в царині як сюжету, так і його художнього втілення, полубляє кров і мордобій, хоч і має зовнішність типового «ботаніка». Його конкурсний «Неоновий демон», трилер з елементами канібалізму, некрофілії та лесбійського кохання (так-так, нам теж було лячно!), попри брутальність, підкупує неймовірно візіонерською фантазією. Рефн із нового покоління режисерів-візіонерів, які не дають нам забути, що кіно — мистецтво все-таки насамперед «для очей». Із того самого розряду пригрітий фільм Долана «Це лише кінець світу», та й 77-річний Пол Верговен, який переживає другу молодість. Таке кіно вдало збалансовує серйозний «великоваговий» дискурс, котрого, як завжди, на міжнародних фестивалях багато. Корєць Пак Чан Вук, котрий шокував свого часу публіку сценою поїдання героєм живого восьминога у стрічці «Олдбой», цього року привіз на конкурс сміливу, витончену й чутливу драму «Служниця» про кохання двох молодих жінок у Корей початку ХХ століття, про їхню боротьбу проти

остогидлих чоловіків і цілковиту перемогу. Розкішні інтер'єри тієї доби, фантастичної краси природа, красуні-корейки, еротика в кожному погляді, у кожному поруху брів... Ну хто сказав, що кінематограф має бути неодмінно серйозним і вихолощеним?!

З амбіційними настроями приїхали до Канн румуни: аж два їхні фільми було цього року в конкурсі. Про один, «Випускний» Крістіана Мунджіу, ми вже згадували, але не менш (якщо не більш) прикметною є і робота засновника «нової хвилі» румунського кіно Крісті Пуу «Сьєраневада» — розповідь про всі нараз проблеми постсоціалістичного румунського суспільства, знята в інтер'єрі маленької бухарестської квартири. Через більшість фільмів цієї країни червоною ниткою проходить тема розчарування у змінах, що сталися після повалення режиму Чаушеску, визнання середнім поколінням себе аутсайдерами, котрі не вписались у нове життя. Та й нового життя, як показують тамтешні кінематографісти, у Румунії, власне, немає: ті самі корупція, бідність і безпросвітність...

НИНІШНЄ КАННСЬКЕ ЖУРІ НЕ ПРОСТО ПРИМУДРИЛОСЯ ОМИНУТИ УВАГОЮ НАЙКРАЩІ ФІЛЬМИ ФЕСТИВАЛЮ — ВОНО ВЗАГАЛІ ПРОІГНОРУВАЛО ВСЕ, ЩО ВИХОДИТЬ ЗА МЕЖІ ЗВИЧНОГО ТА ПРИСТОЙНОГО

Якщо румуни ще не можуть перетравити й забути соціалістичне минуле, знову й знову піддаючись рефлексіям, то західноєвропейські метри вже готові пояснювати світові, як потрібно жити. За це, певно, й освістали журналісти фільм Жана-П'єра та Люка Дарденнів «Незнайомка». І це Дарденнів, загальних улюбленців і двічі лауреатів «Золотої пальми»! Як відомо, наші недолюки — продовження наших чеснот, і ці режисери, вже сказавши своїми попередніми фільмами все про необхідність милосердя, почуття провини перед слабкими, чесність із самим собою, пішли по другому колу — взялися піднімати ідею, забуваючи про її місцецьке втілення. Стерильна дидактика не могла припасти до вподоби критикам, і після перегляду в залі преси пролунало дружне «бу-у!». Та й Кен Лоуч, який став згодом тріумфатором Канн-2016, у картині «Я, Деніел Блейк» виїшов на рівень чистого моралізаторства, піддавши критиці саму систему соціального забезпечення, показавши її одним із гвинтиків державної машини, котра протистоїть будь-якій людині й перемелює її, якщо та опиниться на її шляху.

І те, що фільмам, які намагаються відверто виховувати, відбірники наважилися протиставити інші — на розрив шаблону, все-таки трохи примиряє. Журі піде — кіно залишиться.

А от що цього року було абсолютно безпрецедентне, то це заходи безпеки. Канни й раніше відрізнялися від своїх побратимів-конкурентів Берліна та Венеції більшою кількістю сек'юриті й поліції, але нині це нагадувало абсурд. Щоб потрапити до зали, треба було пройти приблизно через десяток охоронців. Спершу сканували акредитації. Потім перевіряли сумку, причому викидали без розмов пластикovu пляшку з водою на денці, півкрасана, яблуко й навіть маленьку шоколадку. Все це летіло у величезні сміттєві кошики, і забрати його по закінченні перегляду було вже ніяк.

Затим тебе обмацували ручним металопукачем. Відтак ще раз сканували. Опісля кілька разів розглядали бейдж. І все це після виснажливого годинного стояння в черзі — чи під палючим сонцем, чи під дощем: кому що до того? Французів, звичайно, зрозуміти можна: після вибухів, трагедії з Charlie Hebdo вони готові дмухати не те що на холодну воду — на власні тіні. Водночас, мабуть, треба обмежувати акредитації, щоб хоч якось мінімізувати натовпи. Черги стали бичем і головною мукою фестивалю. Наприклад, можна було б акредитувати від видань по одній людині, а не по двоє-трос, як це роблять нині. Французькі ЗМІ акредитують, здається, взагалі без обмежень, при цьому медіа й охочих від них потрапити на кінофорум стає більше, хоча місць у залах, на жаль, зостається стільки само. На фільми режисерів екстра-класу, як-от Джармуш або Верговен, треба приходити найпізніше за 50 хв, щоб опинитися в черзі, 40 хв у ній постояти, а потім знайти в залі непогане місце. Журналісти почали збиватися в маленькі компанії, у яких щодня призначають відповідального. Той займає чергу, а решта потім підтягується. Щоправда, тут це вважають непристойним, тож таке чергування, швидше за все, невдовзі відійде в минуле.

Каннський фестиваль, до якого прикута увага не тільки кіноманів з усього світу, а й просто співчутливців десятої музи, завжди був місцем маршів і демаршів. Де тебе найкраще видно й чути? Авжеж-бо, на червоних сходах! Там можна протестувати проти відставки свого президента, як це зробили бразильські кінематографісти — знімальна група конкурсного фільму «Водолій»: вони вишикувалися перед прем'єрою із плакатами «У Бразилії стався державний переворот!». Тут можна кинути виклик сексизмові, як це зробила Джулія Робертс, що стала на червону доріжку у вечірній сукні й босоніж. Таким чином вона нагадала про торішній скандал, коли охорона не пустила туди ж таки жінку в туфлях без підборів. Було б цікаво, якби вони затримали й Робертс, однак хто наважиться? Так актриса тицьнула організаторів носом у їхні-таки подвійні стандарти.

Преса вже вибухнула прокльонами на адресу Джорджа Міллера та його команди. І хоча все те скоро забудеться, воно обов'язково має стати уроком для керівництва фестивалю. Останнім часом у каннське журі не беруть критиків, хоча саме їхня оцінка зазвичай є найбільш професійною та об'єктивною. Не тому, що вони розумніші, а тому, що оцінювати фільми — їхній фах, ці люди надивлені краще за всіх акторів і режисерів разом узятих, орієнтуються в кінопроцесі, їм, зрештою, не властиві професійні ревності й заздрість. Один критик поміж суддів повинен бути неодмінно.

Наступний фестиваль ювілейний, 70-й. Канни вже не перший рік пеують собі карму дивним вибором фільмів для «Золотої пальми»: торік їм дали посередній стрічку «Діпан» Жака Одара, позаторік — нудний і псевдоінтелектуальний «Зимовий слячці» Нурі Більге Джейлана. Нині відірвалися по повний, як справжнісінькі тролі. Тобто тенденція до непомічання нового в Каннах уже окреслилася.

Звичайно, хочеться думати, що фестиваль на Лазуровому березі вічний, як і сам кінематограф. Утім, коли системні збої не лікувати, вони призводять до летального наслідку. Або до тривалої зимової слячки, котра для великого кінофоруму навряд чи краща за смерть. ■

К Н И Г А Р Н Я

31 травня — 4 червня чекаємо Вас на таких заходах у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

31 травня, 18:30 — презентація книжки Ваханґа Кебуладзе «Чарунки долі». Модерує Юрій Макарів.

Спільно з Видавництвом Старого Лева.

1 червня, 18:30 — інтерактивна лекція Кирила Зінькова для дітей та дорослих на тему «Психологія супергероїв коміксів». До Міжнародного дня захисту дітей.

2 червня, 18:30 — презентація поетичної збірки Оксани Куценко «Лялечки». Модерує Олена Гусейнова. Спільно з Видавництвом Старого Лева.

3 червня, 18:30 — розмова з Богданом Гаврилишиним на тему «Ефективність: від чого залежить власна ефективність та ефективність країн».

Львів (просп. Свободи, 7):

31 травня, 18:30 — презентація книжки Василя Карп'юка «Ще літо, але вже все зрозуміло». Модерує Наталка Малетич.

Спільно з Видавництвом Старого Лева.

1 червня, 18:30 — презентація книжки Олексія Чупи «Вишня і Я». Модерує Вікторія Амеліна.

Спільно з Видавництвом Старого Лева.

2 червня, 18:30 — презентація книжки Ірини Тетери «Київ — Нью-Йорк». Модерує Юлія Смаль.

Спільно з видавництвом «Брайт Букс».

3 червня, 18:30 — розмова філософів Павла Бартусяка та Володимира Олінкевича «Жити в епізодах (на прикладі серіалу «Справжній детектив»)».

Дніпро (вул. Глінки, 15):

1 червня, 18:30 — презентація книжки Маріуша Машкевича «Східна польська політика у ХХ — на початку ХХІ ст.: концепції та інтерпретації».

Учасники: Маріуш Машкевич (у скайпі) та Олег Репан. Спільно з видавництвом «Ніка-Центр».

4 червня, 18:00 — презентація десятого ювілейного фестивалю «Бандерштат-2016».

4 червня, 18:30 — Чеський четвер. Показ фільму «Коля». Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Дніпрі.

Харків (вул. Сумська, 3):

1 червня, 12:00 — презентація серії книжок Еліни Заржицької про пригоди китеняти Тимка. Для дітей віком від шести років.

Спільно з видавництвом «Талант».

2 червня, 18:30 — Чеський четвер.

Показ фільму Віталія Манського «Труба». Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

3 червня, 18:00 — презентація книжки Романа Москаля «І цзін».

Правильно міркувати, щоб передбачити: Вступ до іцізінознавства».

Спільно з видавництвом «Акта».

Вінниця (вул. Соборна, 89):

2 червня, 18:30 — Чеський четвер.

Показ фільму Віталія Манського «Труба». Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

2 червня, 18:30 — Чеський четвер.

Показ фільму Віталія Манського «Труба». Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

3 червня, 18:00 — презентація книжки Олексія Чупи «Вишня і Я». Модерує Василь Карп'юк.

Спільно з Видавництвом Старого Лева.

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

1 червня, 18:00 — презентація проекту «Літературні футболки» від Мар'яна Радковського.

2 червня, 18:30 — Чеський четвер.

Показ фільму Віталія Манського «Труба». Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Луцьк (вул. Лесі Українки, 30):

2 червня, 18:30 — Чеський четвер.

Показ фільму Віталія Манського «Труба». Мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Інформаційний партнер

У К Р А І Н С Ь К И Й
Т и ж д е н ь

Із повним переліком заходів та його можливими змінами ви можете ознайомитися
в Книгарні «Є» у вашому місті та на сайті book-ye.com.ua

Споживацькі радості

Яна Вікторова

14 травня у кварталі Сонячний у Луганську в приміщенні супермаркету «Абсолют», що працював ще кілька днів тому, відкрився великий і сяючий новими кольорами «Спар» із величезною вивіскою «7:00 — 22:00». Якщо брати мірки довоєнні, то хіба це подія? Так, відкриття чергового супермаркету у великому місті — майже буденне явище. Але тепер це була подія, яка увійшла в історію нового міста повоєнних часів. Майже такого самого масштабу, що й відкриття «Бургера» замість McDonald's у тому самому районі наприкінці квітня. Тобто разом такі події, як відкриття чогось нового та ще й таких розмірів, аж ніяк не буденні. Як спуск на воду «Титаніка» колись. Важко сказати, що в місті викликало більший резонанс: відкриття пам'ятника «Вони відстояли Донбас» 12 травня в парку Дружби народів чи відкриття цього супермаркету за кілька днів. На останню подію люди йшли не за списками й не за наказом...

14 травня всі діти могли отримати повітряні кульки корпоративних кольорів. Упродовж 10 святкових днів після відкриття діяла 10-відсоткова знижка на все. Але навіть не це головне. Головне те, що можна просто ходити просторим приміщенням, у якому все працює: УСІ каси, а не 2 з 13, як ще кілька тижнів тому в «Абсолюті». Багато світла, багато товарів, багатий вибір, є кулінарія, про яку просто забули за час війни. Тобто можна роздивлятися, брати участь у дегустації ковбас (охочих превелика кількість), вдихати аромат свіжої випічки, брати щось і класти на місце, тобто почуватися в статусі покупця, як і раніше. Сказати, що люди багато брали, — ні. Сказати, що були цілком задоволені всім, — теж ні. Люди приходять по згадку та свято. А ще по відчуття колишнього. Мені здається, що відкриття першого великого супермаркету в місті понад 10 років тому (за іронією це був саме «Абсолют») не викликало такого азбютажу, як зараз. Усі перепитують одне в одного: «Ви вже ходили? Бачили? Що купили?». Відповіді дивні: «Знайшла там риби котлети «Казка», які колись сама готувала. Але зараз у місті немає риби, свіжої риби, з якої її можна робити». Тобто люди ходять у супермаркет не по покупки, а, хоч як дивно, по враження та згадки. Я придивлялася біля кас: купують символічні речі, більше схожі на вхідний квиток до спогадів. Незручно ж нічого не взяти — це як у гості йдуть обов'язково

з чимось. Молодь несе маленьку піцу, діти — бублик, старі — пачку чаю. Знижки справді є, і справді зараз дешевше, ніж навіть на базарі навпроти. Не набагато — на кілька рублів, але той, хто орієнтується в цінах, розуміє, на чому можна заощадити. На базарі продавці коментують: «Чому радіти? Це на 10 днів усе дешевше, потім знову буде дорого». Люди дивним чином знають усе: що велике приміщення будівлі «Абсолют» був уже неспроможний орендувати, що власники мережі переїхали до Києва й почали нове життя та новий бізнес там... На будь-яке місто кажуть, що воно як село, де всі щось знають одне про одного.

А знаєте, що здивувало? Товари на полицях українські. Яким чином їх везуть, дотримуючи всіх вимог зберігання та транспортування, — загадка. Але всі поставили за це «залік» маркету. Купити зараз якісний, тобто український, товар — рідкість і щастя. Із таким асортиментом «Спар» знайде своїх покупців. А ще здивувало те, що фіскальний чек українською! «Решта», «гроші», «знижка» — так, мені не здалось. І це помітили всі, хоча «шапка» з назвою та адресою магазину російською. Тобто згадки про минуле не лише в освітленні, асортименті, товарах українських виробників, а ще й у цих маленьких великих літерах, які всі побачили...

До речі, «Бургер» уже не працює. Не знаю, у чому річ, але молодь п'є пиво на його літньому майданчику, смітники повні, пляшки й папір лежать поруч. І зараз здається, що ті кілька днів, коли двері закладу були відчинені, нам примарилися. Ніби й не було чистого та світлого приміщення, черги, студентів, щасливих дітлахів, відчуття свята... Так, ми справді купуємо не їжу й товар — ми купуємо спогади та враження, а разом із ними викреслюємо зі свого життя все негативне. Стара жіночка купувала газети в Союздруку. Придбала одразу всі місцеві й пояснила продавчині: «Я завжди їх купую. Все чекаю, коли напишуть, що війна скінчилась... Але про це ніхто не пише».

А ми вигадуємо собі свою реальність. І майже всі розповіді починаються зараз словами: «Як колись». Якісне, смачне, велике, як колись. Як до війни. Як у тому житті, у якому не було страху та нічних до холодного поту жахів. Ми всі чекаємо, коли скінчиться війна, як та старенька, котра щотижня купує свіжі газети, щоб знайти там давно очікувану новину. ■

Соціальний ліфт «ДНР»

Станіслав Васін

За перипетіями Великодня і травневих свят залишилася майже непоміченою одна не менш знакова подія, яку оминули увагою вітчизняні ЗМІ. 6 травня Арсеній Павлов, відомий більшості під позивним Моторола, лідер батальйону «Спарта», що стратив 15 наших бійців в аеропорту, отримав ключі від квартири в самісінькому центрі Донецька у висотній новобудові. Разом із ним господарями помешкань у тому будинку стали ще близько трьох десятків терористів, які мають особливі «заслуги» перед «республікою». Хоча точної адреси в репортажі з приводу торжества не зазначили, з великою імовірністю можна сказати, що то проспект Ватутіна, 2-Д, за кілометр від ОДА. Про це свідчить панорама, яка відкривається на викладеному бойовиками відео.

Сам захід, як завжди, був витриманий у найкращих традиціях СРСР і злегка нагадував чи то весілля в радянському загсі, чи то чи «утреннік»: жінка в білому костюмі з георгіївською стрічкою, широко усміхаючись, урочисто зачитує імена щасливців, совкова мелодія позаду — і Захарченко з пістолетом і весь у хрестах. Утім, там, де з'являється «глава ДНР», дуже рідко обходиться без курйозів. І ці врочистості не стали винятком, бо ж свій виступ головний «республіканець» почав чи то з добрячого перепоя, чи то надто схвильовано: «Якщо ви думаєте, що я зараз готуватиму красиві промови, не дочекаєтеся. Багатьох із вас знаю особисто. Із багатьма пройшов... проповз... Багатьох не приймаю, але завжди слухаю», — красномовно сказав дарувальник квартир. Але зупинимося детальніше на переліку щасливчиків.

Окрім самого Мотороли честь і совість «республіки» в той день представляв воістину гідний контингент. Першим ключі від заповітного помешкання отримав Володимир Ткачук, чий дані вже давно красуються на сайті «Миротворець»: «Злочинець, перебуває в розшуку від 2008-го за шахрайство в особливо великих обсягах. Провокатор, українофоб. Ховається на не підконтрольній Україні території. Має три медалі «ДНР». Список продовжив Ігорь Ягельскій, якого Захарченко мало не розцілував. Це й зрозуміло: то ж не якийсь там «фраєр» Ткачук, цей пов'язаний із вищим командуванням ЗС РФ, через що й удостоївся особливої уваги «глави». «Пам'ятаєш 14-й рік, квітень місяць? Я тоді сказав, що ти житимеш у Донецьку. 16-й рік — і ти в Донецьку вже живеш», — резюмував ватажок «ДНР». Зати пішли Синок, начштабу «Сомали» Гіві, любитель прогулятися в самій сорочці з «калашніковим» біля «Донбас Арени»; Клавдія Кульбацька, керівник прес-служби Захарченка, яка відзначилася тим, що не дала вивезти сиріт із дитячого будинку в Краматорську в 2014 році; ну і завершив дефіле сам Арсеній Павлов, чийм підопічним досі заборонено стригти бороди на знак особливого стилю

«спартанців». Про решту щасливців відео несправедливо умовчує.

У заключній частині промови Захарченко висловив вельми розумне побажання: «Сподіваюся, сьогодні Донецьк не злетить у повітря із приводу новосілля» — і сказав, що планування квартир відбудеться коштом «Управління капітального будівництва ДНР». Щоправда, на цьому перли першого «республіканця» не закінчилися. Окрім того що було обіцяно «подарувати» ще близько 2 тис. помешкань у місті членам «МГБ», «МНС», «МВС ДНР» та іншим «достойним» людям, Захарченко мусив відповісти на необачно поставлене провокаційне запитання власного ж таки телеканалу «Оплот ТВ». Зміст його полягав у тому, чи дотримано прав колишніх власників цих квартир. Запитання риторичне, бо ж ані сам «глава», ані його підопічні за два роки не побудували жодного метра житла, годі вже й казати про нову висотку в самісінькому центрі, яку здали в експлуатацію ще 2013-го. Але Захарченко не розгубився й тут і з посмішкою сказав: «Усі права захищені повністю. Ті колишні власники, які будували цей дім, перебувають зараз у Києві й просто фізично не зможуть тут жити». Що ж, просто і зрозуміло. Справді, чого вже там турбуватися? Нехай турбуються ті, хто приїде в Донецьк і побачить у своєму будинку Моторолу та інші «приємні» обличчя.

Після цього торжества красномовства й здорового глузду слово узяв «міністр оборони ДНР» Кононов, сказавши, що пріоритет під час розподілу житла надавали тим, у кого воно нині на «тимчасово окупованій ВСУ території», тобто в Артемівську, Слов'янську та інших містах. Яким чином під цей критерій потрапив громадянин РФ Павлов, так і зосталося загадкою. Але, власне, слова «міністра» були не такі істотні, як тло за його спиною (така собі фінальна завіса). Усе в найкращих традиціях 1990-х: лисі «братки» на чорних джипах, охорона з автоматами, «мер» Мартинов і промова про турботу «про кращих із кращих», що аж пробивала на сльозу. ■

Тріумфальна арка

Юрій Макаров

Можна подумати, що крім цього в киян немає інших турбот: суперечка навколо Арки дружби народів на дніпровських схилах розділила місто навпіл. Одні вважають, що титанове одоробло слід безкомпромісно здати на брукт, інші — що варто, може, залишити, прибравши гранітних бовванів під нею та якимось модифікувавши її семантику. Хай буде просто веселка. Стоп, веселка — це стрьомно, бо можуть потрактувати як гейський символ, а кияни в цьому питанні не просунутіші за львів'ян.

Мені творіння брежнєвсько-щербицького модернізму геть не шкода, я взагалі вважаю, що цей відрізок української історії залишив по собі дуже мало артефактів, які варто було б затримати в часі й просторі, якщо не рахувати літак «Мрія» і танк Т-80УД. Ні, я розумію трохи молодших за мене киян, які виростили в оточенні тих чи інших ідолів: ось під цим Мануїльським я катався на триколісному велосипеді, а поруч із цим Чубарем я купував морозиво по 22 копійки, а біля цього Щорса я вперше покуштував портвейн по 1,45 за пляшку. Але нашим дітям та онукам така зворушеність вийде боком, і це відправний пункт команди Інституту національної пам'яті, яка була ініціатором декомунізації за більш-менш радикальним сценарієм.

Проте найпростіше прибрати нагадування про одіозні постаті та ганебні події, важче позбутися звичних ідеологем. *Дружба народів* якраз належить до них. СРСР просував цей штамп, легітимізуючи в такий спосіб, по-перше, перебування нічим, крім географії, не поєднаних етносів і культур у межах одного кордону, по-друге, претензії на геополітичну роль імперії, яка нібито має право втручатися в життя будь-якої суверенної держави на будь-якому континенті. Тому, коли в газеті «Правда» з'являлося словосполучення «радянсько-конголезька дружба», дорослі люди розуміли, що невдовзі африканським братам буде відправлено автомати, танки, гелікоптери, можливо, і військових консультантів, а в наших військових училищах з'являться нові чорношкірі курсанти.

Стосовно російсько-української дружби (причому саме в такому порядку учасників!) всім було зрозуміло, що це спосіб з боку ківської адміністрації періодично підлизуватися до Москви, засвідчити їй свою лояльність. Як ритуальні заходи час від часу організовували дорогущі й беззмістовні «декади української культури в Росії», куди везли апробованих співаків, танцюристів і парочку коміків: у Москві дуже любили наших коміків.

А в Києві в палаці «Україна» на урочистих, так званих урядових, концертах (правильніше було б називати їх «цековськими») якийсь актор, неодмінно народний артист, регулярно читав «Чуття єдиної родини» Павла Тичини:

*Глибинним будучи і пружним,
чужим і чуждим рідних бродів,
я володію арко-дружним
перевисанням до народів.*

Ось цього я ніколи не вибачу Радянському Союзові, у якому виріс. Не тільки Плузника, Семенка, Зерова, Стуса та інших закатованих поетів, а й геніального Тичину, якого змусили написати ці божевільні брехливі рядки:

*А другий грім — другим ще далі
гримкоче, хоче та радіє,
що поміж націй міст із стали,
що міжнародна дружба діє.*

Що таке дружба народів? Чи можуть дружити народи? Ворогувати — нема питань, прикладів не бракує. Немов кішка із собакою живуть вірмени та азербайджанці, євреї та араби. Йдеться не про відносини держав, а про ставлення першого-ліпшого представника однієї спільноти до представника іншої. Такі речі лікуються довго, інколи виліко-

НАЙПРОСТІШЕ ПРИБРАТИ НАГАДУВАННЯ ПРО ОДІОЗНІ ПОСТАТІ ТА ГАНЕБНІ ПОДІЇ, ВАЖЧЕ ПОЗБУТИСЯ ЗВИЧНИХ ІДЕОЛОГЕМ. ДРУЖБА НАРОДІВ ЯКРАЗ НАЛЕЖИТЬ ДО НИХ

вуються, але буде перебільшенням сказати, що ті самі французи аж так уже полюбили сусідів-німців, ввійшовши після століть ворожнечі до єдиної практично мегадержави. Вони просто живуть поруч, їздять одне до одного на закупи чи на відпочинок, охоче спілкуються, але цього замало, щоби назвати такі стосунки словом «дружба».

Ні, друзями можуть бути лише окремі люди, бо це означає певні постійні витрати душі, донорство енергії, річ за визначенням індивідуальну, інтимну. Особливо це розумієш, якщо ти, запаморочений звичним ідеологічним олів'є, опиняєшся сам-на-сам із реальністю й усвідомлюєш, що твій колективний «друг» ладен тебе спалити своїми «Іскандерами» просто тому, що ти реальний суперечий його галюцинаціям.

Ось чому я без вагань прибрав би й цей монструозний символ порожнечі. Хіба що... Можливо, варто дочекатися нашої перемоги й тоді вже переосмислити цю споруду, надавши їй того первісного значення, який мають усі тріумфальні арки світу. Символ тріумфу над ілюзорними «друзями», над ідеологічною оманною кількох десятиліть, над мороком ментального рабства, над постійною засадничою небезпекою самому нашому існуванню. Ну а вже потім, років за 50–100, хтозна, може, знову спробувати «дружити сім'ями». Але то вже хай онуки вирішують. ■

Оберіть зручний для вас спосіб передплати:

РЕДАКЦІЙНА:

у будь-якому банку за наведеними реквізитами.

Повідомте адресу доставки за телефоном 067-407-10-96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)

СПЛАТИТИ БАНКІВСЬКОЮ КАРТОЮ:

<http://tyzhden.ua/InfoCenter/Subscription/>

ВАРТІСТЬ РЕДАКЦІЙНОЇ ПЕРЕДПЛАТИ:

«Український тиждень»

- на 1 міс. – 55 грн
- на 3 міс. – 156 грн
- на 6 міс. – 300 грн
- на 12 міс. – 600 грн

У ВІДДІЛЕННЯХ УКРПОШТИ:

«Український тиждень» за індексом 99319

Телефон редакції:
044-351-13-00

Повідомлення	Отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
		26009000022321	35392656
		поточний рахунок отримувача	код отримувача
	Назва установи банку		300023
		ПАТ «Укрсоцбанк» МФО банку	
	Прізвище, ім'я та по батькові платника		
	Адреса платника, телефон		
	Вид платежу: за передплату на журнал	-----	
	Період:		
Касир			сума, грн
	Платник (підпис)		

Нові технології в Прокредит Банку: автоматизація роботи з готівкою в гривні

У відділеннях Прокредит Банку стартував пілотний проект - банк представляє інноваційний підхід обслуговування клієнтів - всі операції з готівкою клієнти банку будуть здійснювати виключно в зонах самообслуговування 24/7

Прокредит Банк, як частина групи Прокредит, завжди пропонує високоякісні послуги та інноваційні рішення

Концепція поступового переходу до безготівкового обслуговування клієнтів є частиною стратегії групи

Зробивши свій вибір на користь Прокредит Банку, клієнт отримує обслуговування на вигідних умовах в надійному німецькому банку 24 години на добу

 <p>Депозитний сейф</p>	 <p>Електронний депозитний сейф</p>	 <p>Банкомат з функцією поповнення</p>
<p>унікальною послугою для юридичних осіб, яка дає змогу швидко і безпечно поповнити рахунок готівкою (торговою виручкою і т.п.) на суму до 700 000 грн. Зарахування коштів відбувається протягом дня.</p> <p>Щоб почати користуватися послугою, необхідно звернутися до фахівця для отримання іменної картки-ключів і пакетів для готівки</p>	<p>за допомогою якого ви можете поповнити свій рахунок в гривні до 150000 грн., відкритий в Прокредит Банку; авторизована особа компанії може поповнити рахунок юридичної особи в гривні, відкритий в Прокредит Банку. Завдяки великій швидкості обробки готівки, електронний депозитний сейф є найбільш вдалим вибором для поповнення рахунків на значні суми. Поповнити рахунок можна шляхом введення номера рахунку / картки та паспорта власника, а для юридичних осіб - номера паспорту авторизованої особи</p>	<p>в якому ви можете отримати готівку і поповнити рахунок до 25 000 грн за допомогою карти Прокредит Банку або шляхом введення номера рахунку / картки та паспорта власника, а для юридичних осіб - номера паспорту авторизованої особи</p>